

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

**SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ OSOB PROPUŠTĚNÝCH Z VÝKONU
TRESTU**

Diplomová práce

Autor: Bc. Andrea Procházková

Vedoucí práce: doc. Ing. Lucie Kozlová, Ph. D.

2010

ABSTRACT

The title of the thesis is Social Integration of People Released from the Prison. The theoretical part describes current situation concerning living conditions of the people sentenced to the prison, that are determined by legal standards in Czech Republic and by internal regulations of each jail house. These conditions form the personality of convicts and influence their social situation, relationships, and connections. The convicts need after the release to be helped with their integration into the society the most and also to be helped with handling their social situation to avoid recidivism.

The aim of the diploma work is to describe problems of individuals released from the prison and the process of resocialization in detail. The thesis also provides the survey of possibilities for helping these people, thus service provided for people with inability to adapt to a society and types of facilities dealing with this target group.

The practical part was conceived as the qualitative research in form of case studies using semi-structured interviews with the individuals released from the prison. I asked eight clients 28 questions in following categories: social situation of clients before the sentence, their life while imprisoned, their return to freedom and cooperation of the clients with institutions.

There was also performed subsidiary quantitative research within the diploma work. I inquired social workers supervising released adults two questions, using e-mail correspondence. The questions were concerning the most frequent problems they had to deal with, after a client was released from the prison, and also services in Czech Republic's system that workers missed in helping the target group.

I outlined the comparison of the results coming out of my investigation with the current situation in related area, and also with other investigations at the end of my thesis. I recommend for improving the situation of the released individuals from prison to establish institutions with complete range of assistance, multi focused team, and the support in employing the people with criminal records as the high quality instrument of their social integration.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Sociální začleňování osob propuštěných z výkonu trestu vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 24. 5. 2010

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. Ing. Lucii Kozlové, Ph. D. za odbornou pomoc, ochotu a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1. SOUČASNÝ STAV.....	9
1.1. ZÁKLADNÍ POJMY VE VĚZEŇSTVÍ.....	9
1.1.1. Přehled základních pojmů.....	9
1.2. O VĚZEŇSTVÍ A VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY.....	11
1.2.1. Přehled právních norem.....	11
1.2.2. Funkce a účel trestu odnětí svobody.....	12
1.2.3. Význam vnější a vnitřní diferenciacce věznic.....	14
1.3. ŽIVOT VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY.....	15
1.3.1. Podmínky výkonu trestu konkretizované zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.....	16
1.3.2. Struktura a úkoly Vězeňské služby ČR.....	20
1.4. PENITERCIÁRNÍ PÉČE.....	22
1.4.1. Definice peniterní péče.....	22
1.4.2. Resocializační programy.....	23
1.4.3. Výstupní oddělení věznic.....	24
1.5. DŮSLEDKY VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY.....	26
1.5.1. Důsledky výkonu trestu odnětí svobody na člověka.....	26
1.5.2. Specifika krátkodobých trestů odnětí svobody.....	28
1.5.3. Specifika dlouhodobých trestů odnětí svobody.....	29
1.6. ALTERNATIVNÍ FORMY ŘEŠENÍ TRESTNÍCH VĚCÍ.....	31
1.6.1. Důvody vzniku alternativních trestů.....	31
1.6.2. Poslání a cíle Probační a mediační služby České Republiky.....	32
1.6.3. Domácí vězení.....	34
1.7. RESOCIALIZACE A REINTEGRACE.....	38
1.7.1. Resocializace.....	38
1.7.2. Překážky v resocializaci.....	39
1.7.3. Reintegrace.....	40

1.7.4.	Osobnost propuštěného z výkonu trestu odnětí svobody.....	40
1.8.	<i>POSTPENITERCIÁRNÍ PÉČE</i>	41
1.8.1.	Postpeniterciární péče a její význam	41
1.8.2.	Sociální kurátor.....	43
1.8.3.	Problémy související s reintegrací vězně.....	46
1.8.4.	Sít sociálních služeb pro propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody...	47
1.8.5.	Příklady dobré praxe – projekty neziskových organizací.....	50
2.	CÍL PRÁCE	53
2.1.	<i>CÍL PRÁCE</i>	53
2.2.	<i>VÝZKUMNÉ OTÁZKY KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU</i>	53
3.	METODIKA	55
3.1.	<i>METODIKA KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU</i>	55
3.1.1.	Základní údaje.....	55
3.1.2.	Údaje o respondentech.....	59
3.1.3.	Metody zpracování dat.....	62
3.2.	<i>METODIKA KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU</i>	62
3.2.1.	Základní údaje.....	62
3.2.2.	Údaje o respondentech.....	63
3.2.3.	Metody zpracování dat.....	64
4.	VÝSLEDKY	65
4.1.	<i>VYHODNOCENÍ KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU</i>	65
4.2.	<i>VYHODNOCENÍ KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU</i>	90
4.3.	<i>ZÁVĚR VÝZKUMU</i>	92
4.3.1.	Závěr kvalitativního výzkumu	92
4.3.2.	Závěr kvantitativního výzkumu	99
5.	DISKUSE	102
6.	ZÁVĚR	108
7.	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	110
8.	KLÍČOVÁ SLOVA	116
9.	SEZNAM PŘÍLOH	117

ÚVOD

Problematika vězeňství je širokou oblastí, o které se na veřejnosti mnoho hovoří, ale málo ví. Názory lidí jsou dle mého názoru velmi zkreslené. Uvěznění, tedy výkon trestu odnětí svobody, je zásadním zásahem do života člověka a pobyt ve věznicích má dalekosáhlé důsledky na život odsouzených, tedy na jejich psychiku i životní a sociální situaci. Málo kdo z nás si dovede představit situaci propuštění z věznic, které je pro odsouzené velmi stresující zkušeností, kdy se člověk musí po dlouhé době izolace od okolního světa znovu začlenit do běžné společnosti. Musí řešit mnoho otázek a problémů, často je lapen do socio-ekonomické pasti, která se bez odborné pomoci může stát jednou z příčin nežádoucího recidivujícího kriminálního chování.

Mou diplomovou práci jsem nazvala Sociální začleňování osob propuštěných z výkonu trestu. Tato problematika mě zajímá již mnoho let, od doby, kdy jsem absolvovala dlouhodobou odbornou stáž ve Věznici Pardubice. Problematice důsledků výkonu trestu odnětí svobody na člověka jsem se věnovala již ve své bakalářské práci, diplomovou práci bych na toto téma chtěla navázat a zaměřit se na problémy spojené s reintegrací pachatelů trestných činů do společnosti.

V diplomové práci se pokusím popsat podmínky výkonu trestu odnětí svobody v souvislosti s vlivem, který mají na psychiku a sociální situaci odsouzených. Zaměřím se na péči, která je odsouzeným poskytována během pobytu ve vězení, ale především pak na problémy, které musí řešit člověk, který si svůj trest odpyká a opouští zdi věznic, tedy problémy související s reintegrací vězně do běžné společnosti. Součástí práce bude i přehled služeb, které odsouzenému po ukončení výkonu trestu poskytuje sociální systém České republiky.

Zjištěné skutečnosti o situaci člověka před odsouzením, během výkonu trestu odnětí svobody a po propuštění z věznic porovnám za pomoci kvalitativního výzkumu s názory odsouzených, kteří si již svůj trest odpykali. Názory odborníků, kteří s pachateli po propuštění z vězení pracují, sociálních kurátorů, mi poskytnou další pohled na danou problematiku. Ty získám provedením kvantitativního výzkumu, pomocí ankety.

Problematika vězeňství a výkonu trestu odnětí svobody, je velmi širokou oblastí. Tato práce nemá pojmout celé toto téma, ale popsat a prozkoumat konkrétní úsek problematiky. Při vypracování této práce čerpám z nejrůznějších zdrojů informací – zákonných norem, odborné literatury, internetových stránek institucí, dokumentů či cizojazyčných publikací, které jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1. ZÁKLADNÍ POJMY VE VĚZEŇSTVÍ

1.1.1. Přehled základních pojmů

V této diplomové práci se vyskytují pojmy, které jsou používány specifickou skupinou odborné veřejnosti. Uvádím zde vysvětlení některých těchto pojmů z oblasti vězeňství a sociální práce s odsouzenými jedinci, jelikož je jejich základní znalost potřebná ke správnému porozumění problematice.

Penologie – zabývá se trestem a trestáním a jejich účinky z hlediska volby adekvátního působení – zacházení s pachatelem trestného činu, aby nedocházelo k opakování trestného činu. Zkoumá účinnost všech druhů trestů a sociálně-psychologické procesy, jevy, vztahy a zákonitosti, které vznikají v důsledku aplikování trestu. (6)

Věznice – zařízení, kde je vykonáván trest odnětí svobody a to v souladu se zákonem o výkonu trestu odnětí svobody; vězni umístění do věznic se nazývají odsouzení; věznice se liší typem střežení (ostrahy), přísností stanoveného režimu a kázně; rozlišujeme čtyři typy:

- věznice s dohledem
- věznice s dozorem
- věznice s ostrahou
- věznice se zvýšenou ostrahou.

Trestný čin – je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákon.

Odsouzená osoba – jedinec, který byl soudem pravomocně odsouzen za spáchání trestného činu k trestům, které jsou uvedeny v trestním zákoně.

Vězeňská služba – je rozpočtovou organizací podřízenou Ministerstvu spravedlnosti České republiky, zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody a dále i ochranu, pořádek a bezpečnost při výkonu a správě soudnictví; z hlediska obsahu plnění úkolů se dělí na:

- vězeňskou stráž,
- justiční stráž,
- správní službu. (4)

Resocializace – je strukturovaný a cíleně realizovaný proces celkové obnovy kriminální infekcí narušené, rozvrácené a dysfunkční socializace.

Reintegrace – proces završující výchovné funkce trestu ve smyslu efektivního, účelného a trvalého znovu spojení všech dosud kriminalitou silně narušených a dezorganizovaných vztahů, vazeb, struktur a procesů sociálních, mravních, psychických, povahových osobnostních.

Kontinuální sociální péče – zahrnuje práci s klientem ve všech fázích trestního řízení, včetně soudního řízení a ve výkonu trestu. Má dvě složky, peniterciární péče se týká pomoci a práce s odsouzeným v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, měla by motivovat a resocializovat, postpeniterciární péče se stará o odsouzeného po propuštění na svobodu a má napomáhat v reintegraci do společnosti.

Sociální kurátor pro dospělé – je specializovaný pracovník státní správy, který poskytuje sociální, právní a psychickou pomoc společensky nepřizpůsobeným občanům. Cílem jeho činnosti je navázání vzájemného socioterapeutického vztahu v zájmu působení na osobnost klienta tak, aby byly upevněny (popřípadě vytvořeny) jeho pozitivní vazby k okolí a nedocházelo k jeho sociální izolaci. Sociální kurátor je nezanedbatelným prvkem komplexu prevence kriminality. (26)

1.2. O VĚZEŇSTVÍ A VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

1.2.1. Přehled právních norem

Legislativní předpoklady výkonu trestu odnětí svobody, podrobnější úprava podmínek, jsou tvořeny **zákonem o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb.** a **vyhláškou Ministerstva spravedlnosti ČR č. 378/2004 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody**. Tyto jsou základními pilíři celého systému, jsou hybnou silou a současně „mantinely“ pro konfrontaci odsouzených pachatelů trestné činnosti a vězeňského systému. (33)

Dalšími aktuálními právními normami jsou:

- zákon číslo 40/2009 Sb., trestní zákon (účinný od 1. 1. 2010)
- zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- zákon číslo 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a Justiční strážci České republiky
- zákon číslo 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě
- ústavní zákon číslo 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Mezinárodní kodexy jsou následující:

- Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězňami (1990)
- Evropská vězeňská pravidla Rady Evropy (1973).

Proces transformace pototalitního systému vězeňství v souladu s mezinárodními konvencemi je označován jako **humanizace vězeňství**. Humanizace vězeňství má za cíl zlepšení materiálních podmínek života ve věznicích tak, aby odpovídaly požadavkům Evropských vězeňských pravidel, změnit a dopracovat vězeňskou legislativu, nově organizovat vězeňský systém, způsob výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody uvést do souladu s Standardními minimálními pravidly OSN pro zacházení s pachateli a postupně i Evropskými vězeňskými pravidly, zaměřit se na výchovu vězeňského personálu a dbát na rozvíjení mezinárodních styků a spolupráce. (9) Podstata spočívá

v ocenění a uznání vězňů jako občanů, v neponižování jejich důstojnosti, v garanci základních práv a svobod vězňů. (6) Při zacházení s obviněnými nebo odsouzenými je respektována Listina základních práv a svobod.

Co se týče materiálních podmínek ve věznicích, měly by tyto v určitém poměru odpovídat celkové životní úrovni společnosti. (20)

1.2.2. *Funkce a účel trestu odnětí svobody*

Trest obecně je následné opatření po předchozím provinění. Moderní penologie rozlišuje dvě funkce trestu: vyrovnávací a regulativní.

1. **Vyrovnávací funkce trestu** (trest pomáhá vyrovnat se s realitou trestného činu) má dva aspekty: vyrovnání se oběti s trestným činem a vyrovnání se pachatele s trestným činem.

Vyrovnání se oběti s trestným činem:

Negativní emoce oběti nebo pozůstalých lze eliminovat nebo alespoň kompenzovat újmou způsobenou pachateli trestného činu, případně náhradou škody (poprava vraha za přítomnosti příbuzných oběti, uvěznění pachatele, peněžitý trest, trest obecně prospěšných prací, ...)

Vyrovnání se pachatele s trestným činem:

Trest poskytuje pachateli příležitost učinit tři kroky nazývané algoritmus výkonu trestu:

- první krok: probudit *svědomí*, tj. uvědomit si hanebnost, nehumánnost a protiprávnost spáchaného trestného činu,
- druhý krok: přijmout *vinu*, tj. odpovědnost za zločin a z něj vyplývající praktické důsledky a povinnosti,
- třetí krok: realizovat *pokání*, tj. činy, nikoli hezké řeči, plané sliby, vzletné fantazie, a to ve dvou rovinách:
  - *narovnání* zločinem narušených vztahů s obětí, případně pozůstalými (omluva + dlouhodobé zasílání přiměřených finančních částek),

- *reintegrace* (znovuzačlenění) do svobodné společnosti.

2. **Regulativní funkce trestu** (trest pomáhá regulovat trestnou činnost, tj. udržet ji ve „společensky únosných“ hranicích – obdobně hovoříme např. o regulaci prostituce). Existují tři způsoby naplňování regulativní funkce trestu (odnětí svobody): izolace, odstrašení a zacházení.

- a) Izolace (uvězněním znemožníme odsouzenému páchat další trestnou činnost).
- b) Odstrašení (trest odstrašuje pachatele – i potencionální - od trestné činnosti) - účinnější je toto u normální populace (pocit studu, sociální stigmatizace, riziko ztráty zaměstnání, partnera, bydlení ...), méně účinné pak u psychopatů.
- c) Zacházení, což je soubor aktivit vězeňských pracovníků s cílem motivovat vězně (poskytnout mu společensky hodnotné a osobně přitažlivé výzvy) k práci na sobě a tím pomáhat zvyšovat jeho šance na reintegraci do společnosti. (8)

Trest odnětí svobody má vymezen též dvojí účel:

- Ochrana společnosti před omezováním práv jiných lidí kriminálním chováním těchto jedinců
- Změna chování delikventa a jeho odrazení od další kriminální činnosti. U adekvátně socializovaných lidí stačí pouhá hrozba sankcí spojená s pocitem viny a hanby. U recidivistů jsou však běžné tresty zcela neúčinné, neboť jsou na tento způsob života adaptováni a chybí jim motivace ke změně vlastního chování. (40)

Podle trestního zákona č. 40/2009 Sb. je účelem trestu chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v páchání další trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Výkonem trestu však nesmí být ponížena lidská důstojnost. (45) V zákoně o VTOS č. 169/1999 Sb. je psáno, že výkonem trestu odnětí svobody se sleduje dosažení účelu trestu ve smyslu trestního zákona prostředky stanovenými v tomto zákoně. Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. (48)

K dosažení účelu trestu odnětí svobody je prováděna nápravně výchovná činnost, jejímž obsahem jsou specifické výchovné postupy, kulturně výchovná práce, pracovní výchova, stanovený pořádek a kázeň v místech, kde se trest odnětí svobody vykonává.

Skutečná účinnost trestu je posuzována podle míry sociální adaptace na společenskou realitu po propuštění. Trest, aby byl maximálně účinný, musí být individualizován, musí následovat bezprostředně po spáchání deliktu a měl by být doprovázen odměnou, která se vztahuje k žádoucímu chování a trest a odměna by měly směřovat směrem od výchovy k sebevýchově. (5) (33)

1.2.3. Význam vnější a vnitřní diferenciaci věznic

Věznice jsou diferenciovány podle způsobu a míry ochrany, zajištění bezpečnosti a způsobů uplatňování programů zacházení do čtyř základních typů:

- věznice s dohledem,
- věznice s dozorem,
- věznice s ostrahou,
- věznice se zvýšenou ostrahou.

Práva a povinnosti odsouzených jsou stanovena jednotně ve všech typech věznic. Vychází se z předpokladu, že postavení odsouzeného z hlediska rozsahu jeho práv závisí především na jeho chování během výkonu trestu. Podněcuje se tím aktivita vězněného, aby se dobrým chováním zasadil o zlepšení svých sociálních podmínek života ve věznici. Zařazení odsouzeného do určitého typu věznice je provedeno na základě rozhodnutí soudu a je součástí rozsudku, kterým se odsouzenému ukládá výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody. Jedná se tedy o vnější, respektive soudní diferenciaci.

Vnitřní diferenciaci provádí Vězeňská služba ČR na základě odborného diagnostikování – psychologického, psychiatrického, pedagogického (etopedického), sociálního chování vězněného včetně posouzení rizik opakování konfliktního chování.

Vnitřní diferenciaci neboli klasifikaci znamená rozdělování vězňů do skupin, aby se mohli podle individuálních potřeb či problémů účastnit podobných – vhodných programů zacházení a tím byla naplněna reintegrační funkce trestu odnětí svobody. Na základě klasifikace vězňů se provádí různé druhy a typy zacházení, tedy diferenciaci zacházení. (4) Odsouzení jsou zařazováni do tří postupných diferenciacních skupin (DS), které jsou označovány od I. DS (nejlépe hodnocení odsouzení – dlouhodobě aktivně plní program zacházení a své povinnosti,...) po III. DS (nejhůře hodnocení odsouzení – neplní své povinnosti, jednají v rozporu s vnitřním řádem věznice, ...). (33)

Umístování vězňů při příjmu do věznice se provádí následovně – vždy se odděleně umísťují odsouzení muži od odsouzených žen. Dále se zpravidla odděleně umísťují – mladiství od dospělých, recidivisté od prvovězňů, odsouzení za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti, trvale pracovně nezařaditelní, odsouzení s poruchami duševními či poruchami chování a s uloženým ochranným léčením. (19)

1.3. ŽIVOT VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Vězení je od dávných dob symbolem represe. Je to instituce vysoce centralizovaná, v podstatě vojenským řízením, s nízkou atraktivitou pro personál, s rychlou obměnou personálu, relativně velmi uzavřená před okolními vlivy. (25)

Trest odnětí svobody ve své tradiční podobě je fakticky trestem odnětí svobodného pohybu a odnětí příležitostí k uspokojování řady potřeb. Izolace jedince ve specifických podmínkách prizonizace, které se výrazně odlišují od reálného života mimo vězení, je sama o sobě relativně vážnou překážkou reintegrace odsouzeného do společnosti. V penitenciární praxi by měla platit zásada, že vedlejší - negativní účinky trestu by neměly znehodnocovat a ani podstatněji snižovat účinky hlavní - pozitivní. (14)

Úspěšné „přežití“ tradičního výkonu trestu odnětí svobody (dále VTOS) vyžaduje adaptaci na život ve vězeňském prostředí. Adaptace v tomto smyslu znamená přijetí subkulturních norem a pravidel, značně odlišných od obecně platných, dále osvojení si nových, z hlediska „přežití“ výhodnějších vzorců chování a postupné vyhasínání adaptivního chování potřebného k životu mimo vězení. Takto adaptovaný jedinec má po delší době strávené ve vězení horší kriminální prognózu, tzn. vyšší pravděpodobnost recidivy kriminálního chování. (28)

Podmínky života odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody upravují dva základní typy kodifikovaných norem. První z nich jsou zákony české republiky, především pak zákon číslo 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, který je stěžejním pilířem a popisuje obecné podmínky života, práva a povinnosti odsouzených ve VTOS a vyhláška Ministerstva ČR číslo 345/1999 Sb., kterou se vydává řád VTOS, jež podmínky staví do konkrétní roviny a dává jim přesnou zákonnou podobu určenou k užití v praxi. Druhou normou jsou vnitřní řády věznic vydávané ředitelem věznice a schválené Generálním ředitelstvím Vězeňské služby ČR, které podmínky specifikují a kopírují režim konkrétní věznice podle typu, režimu a dalších okolností. (33)

Vězení však není jen represivním nástrojem, je především specifickou sociální službou. Na vůli společnosti záleží, zda ve vězení budou působit spravedlivé zákony, zda tam budou pracovat skuteční profesionálové a budou mít podmínky pro kvalitní práci. (2)

1.3.1. Podmínky výkonu trestu konkretizované zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

1.3.2.

1.3.3. V následující kapitole uvádím podmínky, které ovlivňují život odsouzených za zdmi věznice, dané zákonem o výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se tzv. výtah z tohoto zákona, tedy podmínky, které mně, jako netrestané osobě, připadají určující pro život odsouzených, respektive které mají vliv na jejich sociokulturní úroveň..

1.3.4.

Obecná ustanovení VTOS:

- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, určuje mimo jiné hlavní zásady výkonu trestu, a to že trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; nesmí tím však být ohrožena potřeba ochrany společnosti.
- Orgánem, který zajišťuje výkon trestu a tím i střežení, dozor a metody zacházení s odsouzenými a stanovené podmínky výkonu trestu zajišťuje Vězeňská služba ČR.
- Při přijetí musí být odsouzený prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi podle tohoto zákona, řádu výkonu trestu a s vnitřního řádu věznice.

Sociální podmínky odsouzených:

- Sociální podmínky odsouzených a poskytování zdravotní péče jsou specifikovány tak, že odsouzeným je poskytována pravidelná strava, v rozsahu, který umožňuje provoz věznice. Každému odsouzenému je zajištěno lůžko a prostory pro uložení osobních věcí, jejich odívání musí odpovídat klimatickým podmínkám a dostatečně chránit jejich zdraví. Odsouzeným se dále zajišťuje osmihodinová doba ke spánku, doba potřebná k osobní hygieně a úklidu, stravování, nejméně jednohodinová vycházka a přiměřené osobní volno.
- Odsouzenému, který není zařazen do práce a nemá žádný příjem, poskytuje věznice sociální kapesné ve výši 100 Kč za měsíc.
- Odsouzený má právo přijímat a na svůj náklad odesílat písemná sdělení; vězeňská služba je oprávněna provádět kontrolu této korespondence kromě korespondence se zastupujícím advokátem, státními orgány ČR a mezinárodními organizacemi ochrany lidských práv. Odsouzenému se v odůvodněných případech umožní použít telefonu ke kontaktu s osobou blízkou, vězeňská služba je oprávněna se seznamovat formou odposlechu s telefonáty a pořizovat jejich záznam.
- Odsouzený má právo přijímat návštěvy blízkých osob na dobu celkem 3 hodiny během jednoho měsíce.

Uspokojování kulturních potřeb:

- Odsouzený má právo si na svůj náklad objednat knihy, denní tisk a časopisy; tím není dotčeno právo Vězeňské služby odebrat odsouzenému věc, kterou by narušoval účel výkonu trestu. Z vězeňské knihovny si může bezplatně půjčovat knihy včetně odborných publikací a právních předpisů.
- Odsouzený má právo nakupovat v prodejně věznice potraviny a věci osobní potřeby, případně věci pro zájmovou a vzdělávací činnost. Dvakrát ročně má právo přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 kg.

Omezení a zbavení některých práv:

- Po dobu výkonu trestu jsou odsouzení povinni podrobit se omezením některých práv a svobod, jejichž výkon by byl v rozporu s účelem trestu. Jsou omezena práva nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí, svoboda pohybu a pobytu, zachování listovního tajemství, záznamů a právo svobodné volby povolání. Odsouzeným nepřísluší právo na stávku, sdružovat se ve spolcích a zakládat odborové organizace, právo podnikat, nemohou zakládat politické strany, vykonávat veřejné funkce a svobodně si zvolit lékaře či zdravotní zařízení.

Povinnosti odsouzených:

- Odsouzený je ve výkonu trestu povinen dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy vězeňské služby, pracovat, je-li mu práce přidělena, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného chování a řídit se vnitřním řádem věznice. Dále je povinen podrobit se osobní prohlídce v zájmu zajišťování vnitřního pořádku, umožnit kontrolu svých věcí, podrobit se lékařské prohlídce, strpět úkony související s identifikací a podrobit se úkonům nezbytným pro zpracování komplexní zprávy. Nesmí hrát hry o peníze, tetovat sebe nebo jinou osobu, předstírat poruchu zdraví a úmyslně se na něm poškozovat, přechovávat nebo rozšiřovat tiskoviny propagující etnickou nenávist nebo potlačování práv a svobod

člověka, bez souhlasu vězeňské služby prodávat nebo směňovat a darovat věci, které má v držení ve věznici.

- Odsouzený je povinen hradit náklady výkonu trestu. Nelze-li tyto náklady srazit z odměny za práci, může věznice k jejich úhradě použít peněžní prostředky, které má odsouzený uloženy ve věznici.

Zacházení s odsouzenými:

- Během výkonu trestu je odsouzeným povinen se podrobit vnitřnímu řádu věznice. K dosažení účelu výkonu trestu věznice stanoví pro každého odsouzeného program zacházení jako základní formu cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného.
- Zákon dále stanovuje podstaty a konkrétní vymezení odměn a kázeňských trestů pro odsouzené, podmínky přerušování výkonu trestu, odlišnosti výkonu trestu u některých skupin odsouzených (jako jsou mladiství, ženy, odsouzení s duševními poruchami, cizinci, atd.).
- Po dobu výkonu trestu věznice vytvářejí předpoklady pro plynulý přechod odsouzených do samostatného života po propuštění. Přitom úzce spolupracují s orgány sociálního zabezpečení, zejména jim poskytují potřebné informace a umožňují jim průběžný kontakt s odsouzenými. (48) (33)

1.3.5. Každá věznice, respektive její ředitel po schválení generálním ředitelem Vězeňské služby ČR, vydává svůj *vnitřní řád věznice*, který konkrétně specifikuje podmínky výkonu trestu odnětí svobody odsouzených na jednotlivých odděleních dané věznice a kromě jiného vymezuje druh a obsah činností, které jsou pro jednotlivé skupiny odsouzených povinné nebo dobrovolné. (33) Mimo jiné jsou zde popsány i denní režimy odsouzených, jejich práva a povinnosti, uvedeny jsou například i kontakty na mezinárodní organizace pro ochranu lidských práv apod.

1.3.6. *Struktura a úkoly Vězeňské služby ČR*

Základní normou pro fungování Vězeňské služby je zákon číslo 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky. Vězeňská služba ČR je rozpočtovou organizací Ministerstva spravedlnosti, plní úkoly státní správy a zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody.

Vězeňská služba plní funkci orgánu na ochranu právního řádu a s tím je i obsahově svázáno naplňování jednoho z účelů trestu a trestání, kterým je ochrana společnosti před kriminálními jedinci a pácháním jejich trestné činnosti. Při tomto je možné a mnohdy nezbytné použít represivní prostředky, které jsou uvedeny v zákoně.

Základními články organizace Vězeňské služby jsou: generální ředitelství, vazební věznice, věznice pro výkon trestu odnětí svobody a institut vzdělávání Vězeňské služby. (6)

Úkoly Vězeňské služby ČR podle zákona číslo 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky jsou následující:

- spravuje a střeží vazební věznice a věznice,
- střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody,
- prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,
- provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky,
- zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti a zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu pravomoci soudů a státních zastupitelství,
- vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody,

- vede evidenci osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky,
- zabezpečuje vzdělávání příslušníků Vězeňské služby a občanských zaměstnanců Vězeňské služby, které provádí Institut vzdělávání, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby,
- poskytuje zdravotní péči osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské služby;
- prošetřuje vlastními pověřenými orgány trestnou činnost příslušníků; ve spolupráci s Policií České republiky se podílí na předcházení a odhalování trestné činnosti osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody. (50)

Vězeňská služba se z hlediska úkolů člení na:

- *vězeňskou stráž* – ta střeží, předvádí a eskortuje obviněné a odsouzené, střeží vazební věznice a věznice, zajišťuje stanovený pořádek a kázeň na těchto místech,
- *justiční stráž* – zajišťuje bezpečnost a pořádek v budovách soudů, státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti,
- *správní službu* - zabezpečuje organizační, ekonomickou, speciálně výchovnou, zdravotnickou a další odbornou péči.

Vězeňská stráž a justiční stráž mají postavení ozbrojeného sboru, jejich příslušníci konají službu ve služebním stejnokroji. Pod správní službu spadají ředitelé věznic, vedoucí ekonomického a správního oddělení, odborníci, kteří realizují vlastní penitenciární proces – vychovatelé, speciální pedagog, psycholog, psychiatr, zdravotnický personál, sociální pracovníci.

Vystupování vězeňského personálu by mělo být příkladem vysoce socializovaného chování, se socio-korektivními dovednostmi působení, které by poskytovaly podněty pro sociální rehabilitaci uvězněných a dalo předpoklady pro

optimálnější sociální klima věznice, ve kterých by probíhal účinnější peniterciární proces. (6)

1.4. PENITERCIÁRNÍ PÉČE

1.4.1. *Definice peniterciární péče*

Vězeňství je součástí sociálního systému zacházení s kriminální populací, neboť v rámci peniterciárního působení vytváří podmínky pro obnovení těch vlastností, sociálních dovedností a hodnot vězněného, které mohou být základem jeho intergrace do společnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. To vyplývá z formulovaného účelu trestu, jímž je příprava jedince na život na svobodě jako občana, který bude schopen vést řádný život. (6)

Zacházení s vězni (jinak peniterciální zacházení nebo péče) je všechno to, co děláme ve vězeňských zařízeních s vězni, abychom naplnili účel výkonu vazby či výkonu trestu odnětí svobody a přitom vězněným neuškodili. (22)

Slovo peniterciární pochází z latinského *poenitentia*, což znamená lítost, zněnu myšlení či jednání, polepšení a znamená vězeňský, týkající se vězeňství či zacházení s vězni, péče jako taková potom pečíc o člověka ve výkonu trestu odnětí svobody. Peniterciární disciplíny se zabývají jednotlivými aspekty výkonu trestu odnětí svobody. Patří sem peniterciární psychologie, peniterciární pedagogika, peniterciární právo, peniterciární psychiatrie a peniterciární sociologie. Peniterciární působení je zvláštním typem výchovného působení, je jádrem *zacházení*. Peniterciární výchovné působení je komplexem vzájemně propojených činností, cílem je dosažení změny chování a postojů odsouzeného. Peniterciární výchovné působení zahrnuje:

- Výchovné prostředky (vzdělávací, speciální, pracovní, kulturní, ...)
- Komplexní metody výchovného působení (metoda ovlivňování životním procesem – režimem, metoda ovlivňování osobností – vychovatelem, metoda ovlivňování skupinou)

- Penitenciární výchovné postupy (výchovné – vězeňský režim, pracovní výchova; vzdělávací; speciálně výchovné a léčebné (terapeutické, poradenské léčebné – např. odvykání závislostí)
- Resocializační programy (minimální, komplexní, extramurální, komunitní systém). (22)

Důležitým predikátorem účinnosti nápravného působení je existence pocitu viny a chápání trestu jako důsledku vlastního jednání. Pachatelé s poruchou osobnosti, kteří se za viníky své situace nepovažují, bývají obtížně ovlivnitelní. (40)

1.4.2. Resocializační programy

Jedná se o termín používaný v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody do roku 1999, od roku 2000 je používán termín zacházení, nicméně tyto pojmy jsou v podstatě analogické. (22)

V rámci výkonu trestu jsou odsouzení povinni plnit si povinnosti vyplývající z právních předpisů a z vnitřního řádu věznice. Konkrétní činnosti, kterých se odsouzení musí zúčastnit nebo které může vykonávat, pak vyplývají z tzv. programu zacházení. Program zacházení vytváří tým specialistů věznice (psycholog, pedagog, sociální pracovník, lékař, vychovatelé), a to s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti, příčiny a druh trestné činnosti. Program zacházení obsahuje konkrétní cíl působení na odsouzeného a metody zacházení s odsouzeným, aby došlo k naplnění účelu výkonu trestu.

Program zacházení je členěn na:

- *pracovní aktivity*, mezi které patří zaměstnání, dále
- *vzdělávací aktivity* programu zacházení, mezi které náleží vzdělávání organizované či realizované SOU, U, OU.
- *speciálně výchovné aktivity* – individuální a skupinová speciální pedagogická a psychologická působení vedení kompetentními zaměstnanci Vězeňské služby ČR, a to terapeutická sezení, sociálně právní poradenství, trénink zvládnutí agrese.

➤ *zájmové aktivity* – různé formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním.

Odsouzený, který si z nabídky aktivit programu zacházení nevybral se zúčastní pouze stanoveného minimálního programu zacházení spočívajícího zejména v pracovních aktivitách odpovídajících zdravotnímu stavu odsouzeného.

Programy zacházení jednotlivých odsouzených, resp. naplnění cíle, mají být podle zákona pravidelně vyhodnocovány po uplynutí daného období. Po vyhodnocení programu zacházení se program aktualizuje v souladu s vývojem osobnosti a se změnami v chování a jednání odsouzeného. Toto vyhodnocení pak bývá podkladem např. pro přeřazení v rámci vnitřních diferenciačních skupin, ale i přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice, pro přemístění do jiné věznice a v neposlední řadě i pro rozhodnutí soudu např. ve věci podmíněného propuštění. (23)

Resocializační program je tedy souhrnem pracovních, vzdělávacích, terapeutických a zájmových aktivit s diferencovaným přístupem při jejich realizaci. Garantem zpracování programu zacházení pro každého odsouzeného ve věznicích je speciální pedagog. Program se zpracovává písemně za aktivní účasti vězně, jeho naplňování však odsouzeným uskutečňují nejvíce vychovatelé. Nezastupitelným základem dobrého resocializačního programu by měla být pracovní činnost odsouzeného. (22)

Statistická ročenka Vězeňské služby ČR za rok 2009 však uvádí reálnou zaměstnanost odsouzených na zaokrouhleně 58 %. (42)

1.4.3. Výstupní oddělení věznic

Výstupní oddělení jsou ve věznicích zřízena pro odsouzené, kteří se v rámci důležité fáze před očekávaným skončením výkonu trestu nebo trestního opatření potřebují intenzivněji připravovat na život na svobodě a kterým byl uložen trest na dobu delší než 3 roky. (48) Výstupní oddělení věznic jsou zřízena podle § 74 zákona o

výkonu trestu odnětí svobody a metodicky vedena Metodickým listem ředitele odboru výkonu vazby a trestu o činnosti výstupních oddělení číslo 23/2007.

Účelem výstupního oddělení je pomáhat odsouzeným při vytváření příznivých podmínek pro samostatný způsob života po propuštění a minimalizovat možná rizika opětovného páchání trestné činnosti.

Do výstupního oddělení jsou umisťováni odsouzení v souladu se zákonem o výkonu trestu a vyhláškou. Věznice má vytvořen jasný a přehledně strukturovaný systém vytipování vhodných odsouzených k umístění do výstupního oddělení. Zodpovědný zaměstnanec předkládá odborné komisi návrh na doporučení odsouzeného řediteli věznice k umístění do výstupního oddělení. Odsouzený musí s umístěním a s programem zacházení ve výstupním oddělení souhlasit.

Výstupním oddělením se rozumí zpravidla samostatné oddělení v rámci věznice, kde jsou ložnice nebo cely. Obsah a metody činnosti:

- Podstatou činnosti výstupního oddělení je zajištění takového zacházení s odsouzenými, které jim pomůže předvídat úskalí přechodu do občanského života. Poskytne jim možnost získání potřebných praktických informací a dovedností pro celkovou orientaci v souladu se zákonem.
- Cílem je motivovat odsouzené, aby se intenzivně zajímali o řešení svých problémů.
- Při realizaci jednotlivých aktivit programu zacházení se používají metody a formy skupinového působení i individuální přípravy. Tyto metody a formy zacházení s odsouzenými volí příslušní zaměstnanci tak, aby povzbuzovaly motivaci odsouzených, vyžadovaly jejich aktivitu, vedly je k samostatnému rozhodování a zdůrazňovaly princip zodpovědnosti a přijetí důsledků za svoje jednání.

Program zacházení se skládá z těchto oblastí:

- *Komunitní setkávání odsouzených* – zpravidla jednou týdně, cílem je vyhodnotit předchozí období, seznámit se s programem na stávající období, projednat připomínky zúčastněných, vést k aktivnímu podílu na dění v oddělení.

- *Sebeobslužná činnost* – záměrem je v co největší míře narušit nárokový způsob života, rozumí se tím aktivní podíl odsouzených zejména na úklidu, přípravě stravy, praní a žehlení prádla, na rozhodování o úpravě ložnic a společných prostor výstupního oddělení.
- *Sociálně právní poradenství* – metodická a odborná pomoc odsouzenému řešit jeho sociální problémy, zajistit kontakty s institucemi, nácvik právních dovedností včetně vyplňování formulářů, je realizován Výchovný program pro nezaměstnané.
- *Psychosociální poradenství a vzdělávací činnost* – zaměřeno na prohloubení vztahu odsouzeného k rodině, pomoc při řešení konkrétních problémů odsouzených, problematika samostatného života po propuštění, posilování volných vlastností se zaměřením na nekriminální jednání, seznamování s aktuální politickou, hospodářskou a kulturní situací v České republice.
- *Pracovní činnost* – rozvíjení a upevňování základních pracovních návyků formou pracovního zařazení ve věznici.
- *Zájmová činnost* – aktivity zaměřené především na relaxační a uvolňovací techniky.
- *Extramurální aktivity* – jakékoliv aktivity s odsouzeným mimo věznici, slouží k praktickému nácviku sociálních dovedností např. vyřízení osobních záležitostí na úřadě, provést nákup, zvládnout dopravní situaci apod.

Všichni odsouzení umístění na výstupním oddělení se mohou účastnit hromadných kulturních a sportovních akcí pořádaných ve věznici. V zájmu udržení a pěstování pozitivních rodinných vazeb se podle celkových možností odsouzených a věznice realizují návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly. (51)

1.5. DŮSLEDKY VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

1.5.1. Důsledky výkonu trestu odnětí svobody na člověka

Specifická společenská sankce, výkon trestu odnětí svobody, za sociálně deviantní chování, které ohrožuje společnost, představuje především u prvotrestaných životní zlom. Sankce je sice odmítnutím nebezpečného chování, ale svými sociálně psychologickými následky je často (subjektivně) odmítnutím osobnosti jako takové. (28) Takový jedinec získává roli odsouzeného, která představuje závažné sociální stigma. Tato nálepka trestaného mu ovšem zůstává i poté, co si svůj trest odpyká a vrací se zpět do společnosti. (40)

Ztráta zaměstnání, často i rozpak prokreační rodiny (ztráta partnerky, dětí), oslabení ostatních sociálních vazem (s přáteli) a prudké snížení životní úrovně odsouzeného během VTOS, značná redukce aktivit a s tím spjatá frustrace především sekundárních potřeb, jsou častými negativními následky uvěznění, které mohou fatálně změnit celý další život jedince a v některých případech být do značné míry příčinou recidivy. (28)

Pan Oto Novotný ve svých odborných přednáškách týkajících se penologické problematiky vymezil **8 negativních důsledků výkonu trestu odnětí svobody**:

- nebezpečí vzájemné **demoralizace** vězňů samotných (“druhý život” odsouzených, proces prisonizace – viz níže); při VTOS dochází ke vzniku jakéhosi umělého prostředí a ke koncentraci těch nejnarušenejších odsouzených - koncentrace záporného může ovšem i sama o sobě na některé lidi působit kladně a vést u nich k vytvoření větší odolnosti vůči škodlivým vlivům tzv. morální imunitě a k jakémusi “morálnímu otužování”, takových případů je však pramálo
- VTOS jako donucovací prostředek má negativní vliv na odsouzeného – posiluje jeho otrlost, lhostejnost, podlézavost atd.
- **zpřetrhání sociálních vazeb** nejen neužitečných (např. s partou, vrstevníky, ...), ale především těch sociálně užitečných až významných (s rodinou či příbuzenstvem)
- **sociální stigmatizace** (jakási nálepka pobytu ve vězení) jako překážka jeho resocializace, zejména pak reintegrace do společnosti, pracovního kolektivu, ...

- **narušení volných vlastností** vězňů, jako jsou sebeovládání, schopnost samostatně si organizovat čas či naplánovat činnost, schopnost rozhodovat se, vnitřní ukázněnost a morální sebekontrola – namísto toho nastupuje výchova k infantilismu, k nesamostatnosti a pohodlnosti
- **gradace komplexů** méněcennosti a to zejména u mladistvých odsouzených
- **růst zadluženosti** v různých oblastech
- (pseudo)-**homosexuální orientace** zapříčiněná dlouhodobou sexuální frustrací a nepřítomností sexuálního protějšku opačného pohlaví. (30) (33)

V případě odsouzení jsou ženy nuceny nést výraznější společenský odsudek a stigma než muži; reakce na věznění je také jiná než u mužů. Pro většinu mužů to neznamena bezprostřední ohrožení vztahů k manželkám, družkám, dětem a rodičům. Rodinné vztahy žen se téměř vždy výrazně naruší a dochází k úplnému rozpadu. Prožívají tížeji výkon trestu omezením na svobodě, absenci citových vztahů, odloučení od dětí a rodičů. Nemají kázeňské přestupky jako muži, ale jejich emotivita vyúsťuje v hysteriodně motivované excesy, které zaměstnávají personál po delší dobu. Ženy se potýkají s většími traumaty ve VTOS, depresemi, citovou a sociální deprivací. (27)

1.5.2. *Specifika krátkodobých trestů odnětí svobody*

Je zřejmé, že trest odnětí svobody představuje z hlediska svých následků nejzávažnější společenskou sankci a nejen u nás, ale i v moderních vězeňských systémech ve světě představují otázky spjaté s ním a s jeho výkonem závažný společenský problém. (44)

Trest odnětí svobody může mít u lehčích trestních činů podobu podmíněného odsouzení, což znamená, že pachatel nenastoupí trest, pokud se v tzv. podmínce nedopustí dalšího trestného činu. Ostatní tresty odnětí svobody se nazývají nepodmíněné. Některé z trestů mají charakter alternativních trestů. (22)

Krátkodobé tresty odnětí svobody mají určitá svá specifika a přinášejí zvláštní problémy. Přesná délka tzv. krátkodobého trestu odnětí svobody ještě nebyla teorií přesně stanovena. Jako o krátkodobém trestu odnětí svobody se někdy mluví o trestu do tří měsíců, někdy do šesti měsíců, v některých případech dokonce do jednoho roku odnětí svobody.

V obecné rovině lze vymezit některé základní nevýhody, které krátkodobé tresty odnětí svobody přinášejí. Závažným nedostatkem u těchto trestů je skutečnost, že neposkytují dostatek času k převýchově pachatele, dále jsou jejich odstrašující účinky minimální a pro potencionální pachatele proto mohou znamenat přijatelné riziko při páchání trestných činů. Krátkodobé tresty odnětí svobody jsou také často označovány jako diskriminační, protože jsou nejčastěji ukládány osobám, kterým nemohl být uložen peněžitý trest vzhledem k jeho vysoce pravděpodobné nedobytnosti. Krátkodobé tresty odnětí svobody jsou nevýhodné i z hlediska ekonomického. Náklady na výkon těchto trestů jsou značné a neúměrně zatěžují vězeňský systém, poněvadž vážou většinu kapacity vězeňských zařízení.

Problematikou krátkodobých trestů odnětí svobody se zabývá mimo jiné i rezoluce Rady Evropy č. 17 z 13. dubna 1973, která konstatuje, že ve věznicích je velké množství osob vykonávajících trest odnětí svobody do šesti měsíců, přičemž tento trest má omezené výchovné účinky na pachatele, vede k přeplnění kapacity vězeňských zařízení, vyvolává nežádoucí sociální segregaci a stigmatizaci odsouzených. Členským státem Rady Evropy, mezi něž Česká republika patří, se doporučuje rozšířit škálu prostředků k omezení, případně nahrazení těchto trestů jinými, alternativními postupy. I když v současné době osoby odsouzené k nepodmíněnému trestu odnětí svobody do jednoho roku stále v České republice vážou značnou část vězeňské kapacity, lze s potěšením konstatovat, že ukládání krátkodobých nepodmíněných trestů má klesající tendenci. Sankční politika uplatňovaná českými soudy tedy viditelně projevuje snahu držet krok s převládajícími trendy v trestní justici v demokratických zemích Evropy.

(15)

1.5.3. Specifika dlouhodobých trestů odnětí svobody

Dlouhodobé tresty odnětí svobody, tj. tresty nad 10 let, jsou fakticky vedeny jediným účelem, a sice izolovat nebezpečného pachatele od společnosti. Z hlediska regulativní funkce trestu (změny chování) jsou dlouhodobé tresty spojené s pravděpodobností jejich ukončení ještě za života odsouzeného časově „předimenzovány“. Následkem toho postupně vyhasínají sociálně žádoucí vzorce chování, neboť jsou v podmínkách vězení neadaptivní a vynořují se vzorce nové, pro život na svobodě nevhodné, dochází ke ztrátě iniciativy, zužuje se zájmové pole a osobnost odsouzeného sociálně degraduje. (28)

Obecně lze konstatovat, že dlouhodobé uvěznění vlivem procesu prizonizace snižuje až znemožňuje pravděpodobnost úspěšné reintegrace po propuštění (např. v oblasti sociálních vztahů). Problém spočívá v tom, že některé prvky VTOS mohou být kontraproduktivní; na jedné straně pomáhají vězňům zmírňovat účinky dlouhodobé izolace a usnadňují jejich adaptaci na vězeňské podmínky, na druhé straně však zvyšují jejich stres a deprivaci. Tak např. většina odsouzených považuje návštěvy rodinných příslušníků a přátel za velkou podporu a pomoc při překonávání účinků prizonizace. Po těchto návštěvách se však často u vězňů prohlubuje pocit bezmoci, že nemohou ovlivňovat události, které se jich osobně dotýkají a které probíhají za zdmi věznice, a zvyšuje se tak jejich stres se všemi dalšími důsledky. Naopak totální přerušování kontaktů s vnějším světem usnadňuje často vězňům akceptovat podmínky dlouhodobého trestu odnětí svobody, zároveň se však tím výrazně a mnohdy nenapravitelně ztěžuje jejich přechod do života na svobodě po propuštění. (14)

Richards ve své srovnávací studii zaměřené na zkušenost s dlouhodobým uvězněním zjistil, že za nejzávažnější problémy považují obě skupiny uvězněných (dlouhodobě i krátkodobě) ztrátu někoho blízkého, pocit životní prázdnoty, sexuální frustraci, ztrátu zábavy a sociální izolaci. Jako problém nevystupovaly ani suicidální myšlenky, ani nepřátelství vůči společnosti nebo ztráta sebevědomí. (35)

Obecně lze říci, že dlouhodobé uvěznění významně neohrožuje duševní zdraví odsouzeného (pokud je duševně zdravý), ale do značné míry samo o sobě vlivem

procesu prizonizace snižuje pravděpodobnost úspěšné reinegrace po propuštění.

Lze však očekávat, že pravděpodobnost jeho selhání v řadě podstatných sfér sociálního života – v profesi, partnerském a občanském životě – se zvýší. Proto právě u dlouhodobých trestů odnětí svobody musí platit, pokud možno ještě více než u jiných sankcí, základní cíl procesu korektivní socializace, a sice příprava na život na svobodě. Bez perspektiv propuštění, byť v daleké budoucnosti, ztrácí smysl jakékoliv zacházení. Výkon dlouhodobých trestů odnětí svobody včetně doživotí se nesmí obsahově lišit od výkonu trestů kratších. (28)

1.6. ALTERNATIVNÍ FORMY ŘEŠENÍ TRESTNÍCH VĚCÍ

1.6.1. *Důvody vzniku alternativních trestů*

Důvody vzniku a rozvoje různých forem alternativních řešení trestních věcí jsou následující:

- Obecný nárůst kriminality a přehlčení institucí formální kontroly kriminality: policie, soudů a vězení,
- Přehodnocování účinnosti trestního systému jednotlivých států,
- Nízká účinnost trestu odnětí svobody projevující se recidivou,
- Ekonomická náročnost trestních systémů začíná být pro mnohé státy neúnosná,
- Represivní zacházení s odsouzenými, které ho se veřejnost často dožaduje, nepřináší žádoucí účinky individuální ani generální prevence,
- Restorativní pojetí trestní justice otevírá cestu k odlišnému přístupu řešení trestních věcí – orientuje se na řešení situace, obnovení vztahů, které byly trestným činem narušeny, na osobnost pachatele ale i oběti.

Pojetí restorativní justice maximalizuje příležitosti pro navázání kontaktu, dialogu a docílení dohody mezi obětí a pachatelem. Vzniká tím více možností – alternativ v celém procesu řešení trestní věci. Alternativy řešení trestních věcí však nejsou aplikovatelné na každého pachatele, ale zohledňují a dále rozvíjejí možnosti a schopnosti pachatele řešit vzniklou situaci sociálně odpovědnějším způsobem, což má ve většině případů dopad na další jeho chování. Alternativní formy řešení trestních věcí neobsahují nežádoucí důsledky nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Alternativním trestem se rozumí trest nespojený s odnětím svobody, který je soudce oprávněn uložit v případech, ve kterých by jinak byl pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody.

Druhy alternativních řešení trestních věcí jsou následující:

Alternativy v trestním řízení – odklony

- Podmíněné zastavení trestního stíhání
- Narovnání

Alternativy k potrestání

- Upuštění od potrestání
- Podmíněné upuštění od potrestání

Alternativy k trestu odnětí svobody

- Podmíněné odsouzení
- Podmíněné odsouzení s dohledem
- Obecně prospěšné práce
- Peněžitý trest
- další alternativní tresty. (4)

1.6.2. *Poslání a cíle Probační a mediační služby České Republiky*

Probační a mediační služba byla založena před 10 lety, kdy vstoupil v účinnost nový zákon o Probační a mediační službě č. 257/2000 Sb. Probační a mediační služba

usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. (49)

Cíle činnosti PMS jsou následující:

- *Integrace pachatele* – Probační a mediační služba usiluje o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci.
- *Participace poškozeného* – Probační a mediační služba se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.
- *Ochrana společnosti* – Probační a mediační služba přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.

Probací se pro účely tohoto zákona rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným dále jen "obviněný"), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.

Jedna z odborných činností, kterou Probační a mediační služba ČR (dále jen PMS ČR) zprostředkovává v rámci vykonávacího řízení je podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – PAROLE. Pojem „parole“ pochází z francouzštiny, kde znamená „slovo, výpověď“. V souvislosti s propuštěním odsouzeného z věznic pak slovem „parole“ rozumíme podmíněné propuštění na (čestné) slovo, resp. na slib

odsouzeného, že se bude řádně chovat. Odsouzený má ve věznici možnost v rámci své přípravy na podmíněné propuštění požádat o spolupráci probačního úředníka. Tato spolupráce se odehrává prostřednictvím návštěv probačního úředníka/asistenta ve věznici, kde společně s odsouzeným a za spolupráce pracovníků věznice probíhá příprava podkladů pro rozhodnutí soudu o žádosti o podmíněné propuštění.

Tyto informace slouží k rozpoznání rizik a potřeb odsouzeného v souvislosti s jeho návratem na svobodu. V případě rozhodnutí o podmíněném propuštění odsouzeného, nad kterým je současně vysloven dohled probačního úředníka/asistenta, PMS ČR provádí jednak kontrolu plnění podmínek zkušební doby podmíněného propuštění (v rozsahu min. 1 roku – max. 7 let) a dále pak poskytuje pomoc při řešení problémů souvisejících s návratem odsouzeného do života na svobodě. (43)

Podrobnosti k této odborné činnosti PMS ČR uvádím z důvodu upřesnění a konkrétní představy o dané možnosti propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, jelikož v praktické části této práce provedu s podmíněně odsouzenými klienty zařazenými do programu Parole polostandardizované rozhovory.

1.6.3. Domácí vězení

Trest domácího vězení (dále TDV) je novým trestem v ČR. Je stanoven na základě zákona číslo 40/2009 Sb, trestní zákoník, jako samostatná sankce - přímá alternativa trestu odnětí svobody, kterou může uložit pouze soud. Zákon je účinný od 1. 1. 2010.

Ministryně spravedlnosti, paní Daniela Kovářová, uvedla, že den dohledu nad jedním vězněm by měl (po zavedení elektronického kontrolního systému – dále EKS) stát přibližně 300 korun, ve vězení je to podle Kovářové 1000 až 1100 korun. Při předpokládaném počtu 1500 odsouzených by to mělo každý rok ušetřit 750 milionů korun. Spolufinancovat domácí vězení by měli navíc i sami odsouzení. Podle dřívějších odhadů ministerstva by šlo o 1000 až 1500 korun měsíčně. (3)

Tento nový institut by měl v dlouhodobém horizontu tedy přinést značné úspory, řeší však kromě problému přeplněnosti věznic i problém nedostatku financí v justici. Trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 05.00 hodin, aby mohl odsouzený dál chodit do zaměstnání. *(Nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění)*. Soud může uložit odsouzenému na dobu výkonu tohoto trestu přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil. Maximální délka trestu jsou dva roky.

V Evropě je tento trest, ve srovnání s naší úpravou, převážně využíván v mnohem menším zákonném rozsahu včetně jeho délky. Nejčastějšími úpravami domácího vězení jsou formy „opatření“, které nahrazují například zbývající trest odnětí svobody nebo je TDV součástí podmínek spojených s podmíněným propuštěním. Domácí vězení může být rovněž využito v rámci náhrady vazby jako alternativní institut. Domácí vězení je v Evropě a ve světě využíváno jak samostatně, tak i v kombinaci s elektronickým dohledem.

Činnost Probační a mediační služby v rámci zajištění a zabezpečení výkonu trestu domácího vězení (TDV) a následně i v propojení s elektronickým kontrolním systémem EKS):

- podílí se ještě před vydáním pravomocného rozhodnutí na výběru resp. „vyhodnocení vhodných“ obviněných/ pachatelů pro výkon uložení trestu DV,
- poskytuje adekvátní informace obviněnému o výkonu TDV a na základě tohoto poučení zjišťuje jeho postoj a motivaci k výkonu TDV,
- zjišťuje zdali má obviněný stálé bydliště, ve kterém skutečně žije, aby zde bylo možné umístit elektronické monitorovací zařízení nebo provádět namátkovou fyzickou kontrolu,

- zjišťuje, zdali zaměstnání obviněnému umožňuje bez problémů trest vykonat a dodržovat stanovený režim, viz. § 60 odst. 3. trestního zákona,
- zjišťuje, zdali způsob života, sociální a rodinné poměry obviněného nevytvářejí rizika selhání, v případě uložení TDV, případně zvýšenou zátěž pro rodinné příslušníky nebo pro příslušníky rodinného a sociálního okolí,
- na základě těchto skutečností, probační úředník předkládá soudu k dispozici podrobnou zprávu, vztahující se k možnému uložení TDV. Zpráva by představovala důležitý informační zdroj pro rozhodování soudu uložit v zásadě trest „šitý na míru“ a minimalizovat tak rizika, že TDV nebude řádně vykonán,
- vede spisovou dokumentaci a evidenci odsouzených k TDV, podává pravidelné zprávy o průběhu výkonu trestu,
- zajišťuje namátkové fyzické kontroly odsouzených k trestu domácího vězení samostatně a v odůvodněných případech i v součinnosti s Policií ČR v místě jejich bydliště,
- zajišťuje komunikaci a kontrolní činnosti vůči poskytovateli EKS,
- předává odsouzené do evidence poskytovatele EKS k výkonu trestu, pravidelně monitoruje zprávy-výkazy poskytovatele EKS o výkonu TDV, zajišťuje zásah vlastní nebo orgánů činných v trestním řízení v případě porušení podmínek výkonu trestu DV,
- zajišťuje a koordinuje probační a resocializační programy, které mohou být uloženy v rámci přiměřených povinností,
- je v pravidelném kontaktu s odsouzenými i jejich sociálním okolím, v případě uložení přiměřených povinností a omezení soudem. Což zahrnuje návštěvy odsouzených v místě bydliště, návštěvy odsouzených na střediscích PMS, a výkon standardních probačních činností, které zahrnují i práci s poškozeným s cílem zmírnit následky trestného činu a řešit náhradu vzniklé škody. (44)

Obrázek č. 1 : Elektronický kontrolní systém – „náramek“ pro odsouzeného

Zdroj: České vězeňství 1/2010 (3)

Značné výhody trestu domácího vězení sledují též v tom, že odsouzený nežije v sociální izolaci, sníženo je i riziko kriminální infekce, odsouzený dál může plnit úlohu člena rodiny včetně péče o domácnost a děti, čímž se nesníží ekonomická, sociální a kulturní úroveň jeho samotného a ani jeho rodiny. Odsouzený dále zůstává platným členem společnosti se všemi právy a povinnostmi, omezena jsou jen některá jeho osobní práva. Odpadá tím tedy většina závažných důsledků výkonu trestu odnětí svobody za zdmi věznice, které jsou popsány v odborné literatuře.

1.7. RESOCIALIZACE A REINTEGRACE

1.7.1. *Resocializace*

Resocializace je složitý proces nápravy a převýchovy a také změny vadné socializace.

Socializace je začleňováním se individua do společnosti a jejích podmínek a tento proces probíhá od narození až do smrti. Je souhrnem procesů vzájemné interakce mezi společností a jedincem. Těmito procesy působí společnost na jedince tak, aby v sobě svým učením vytvořil vnitřní psychické předpoklady nezbytné k účasti (participaci) ve společnosti a to současně jako člen této společnosti i jako relativně samostatná osoba schopná řídit své jednání a odpovídat za něj. Základní technikou socializace jsou mechanismy sociálního učení. Speciální pedagogové za téměř úspěšnou socializaci považují socializační stupně nazvané: integrace, adaptace, utilita a inferiorita. Socializační stupně, které chceme dosáhnout u kriminálních pachatelů resocializací mají obdobné pojetí. Resocializace by měla vést k sociální integraci, nebo alespoň readaptaci. Bohužel však někdy končí inferioritou, nebo by měla končit segregací.

Resocializace je prostředek dosažení nejsložitějších nápravně výchovných cílů. Resocializační postup je chápán v penitenciárních podmínkách jako tvorbu a naplňování resocializačních programů (programů zacházení s odsouzeným). Cílem resocializace je změnit osobnost vězně, abychom u ní našli takovou kvalitu psychiky, která by zaručovala jeho schopnost řídit své další chování, činnosti i další vývoj žádoucím společenským směrem. Měřítkem resocializačního úsilí vězeňského personálu je počet recidivujících pachatelů. (22)

1.7.2. Překážky v resocializaci

Překážky v resocializaci, respektive v realizaci a účelném plnění resocializačních programů, jsou následující:

- **prisonizace** je procesem zvýšené adaptace na život ve vězeňských podmínkách, tento proces podstatně snižuje až anuluje pravděpodobnost readaptace a reintegrace odsouzeného do běžné společnosti po propuštění z výkonu trestu; proces má 2 složky, a tou je: *institucionalizace*, která představuje adaptaci na vysoce organizovaný vězeňský život, spojený se ztrátou aktivity a iniciativy, je to důsledek manipulativní výchovy zaměřené na kázeň, pořádek a vojenský dril bez respektování individuálních zvláštností a potřeb odsouzených; druhou složkou je *ideologizace*, která znamená přijetí subkulturní ideologie, což znamená přijetí subkulturních vězeňských norem a pravidel a zvláštního života – kriminálního argotu, vede to k výchově extrémního kriminálního typu, nahrává tomu nedostatek práce ve věznicích, zaměření pracovníků na administrativu a ostrahu než na osobnost odsouzeného a nedostatečné výchovné působení vede ke vzniku “druhého života” odsouzených
- **“druhý život” odsouzených**, který představuje neformální strukturu vztahů a pozic ve skupinové hierarchii odsouzených s přesně vymezenými rolemi, jimž jsou přesně přiřazena práva a povinnosti a sociálně patologické formy chování
- **personál věznice** – členové vězeňského personálu jsou považováni za utlačovatele, vůči nimž se vězňové brání, je to základní idea tzv. kodexu vězeňské subkultury, který je podivuhodně podobný v nejrůznějších zemích světa, kodex přesně definuje zásady chování v ústavu výkonu trestu – je proti spolupráci s vězeňskou správou, zdůrazňuje zeď mezi pracovníky a mezi odsouzenými, zahořklost ještě více stoupá při neosobním, manipulativním a převážně trestajícím přístupu pracovníků k odsouzeným. (5) (33)

1.7.3. *Reintegrace*

Reintegrace je úzce spojena s resocializací. Je to pokus dosáhnout za pomoci resocializace toho, aby se propuštěný znovu integroval (reintegroval, protože původní sociální integrace byla výkonem trestu odnětí svobody přerušena) do skupiny, ze které se vyřadil spácháním trestného činu. Při tom může mít tato skupina cíl protikladný, tedy že o „kriminálního“ už zájem nemá. Současně by měla reintegrace v ideálním případě znamenat rozbití původní integrace na zločineckou skupinu. Úspěšnou reintegraci může zajistit pouze efektivní resocializace. Cestou k dosažení předpokladů pro úspěšnou postpeniterciární reintegraci je modelové osvojování si dosahování pozitivních efektů reintegrace v malé skupině vězňů; tato cesta vyžaduje používání kavlitních metod práce se skupinou. (22)

1.7.4. *Osobnost propuštěného z výkonu trestu odnětí svobody*

Po propuštění ze sociální izolace, kterou nepochybně výkon trestu odnětí svobody je, prochází propuštěný tzv. adaptační fází. Její trvání je individuální ne delší než dva roky. Závisí na podmínkách do kterých se vrací (zaměstnání, rodina, přátelské vztahy), na motivaci k „bezáhonnému“ životu, na adaptační kapacitě osobnosti a na eventuálních poruchách osobnosti. V adaptační fázi nejčastěji dochází k recidivě kriminálního chování, což je to způsobeno „šokem ze svobody“ – náraz na realitu života, dlouhodobou frustrací subjektivně významných potřeb, nemotivací k prosociálnímu chování, prázdnotou sociálního prostoru. Pomoc při překonání této životní etapy „krize ze svobody“ je úkolem postpeniterciární péče. Dobrovolný vstup je pozitivním ukazatelem motivace klienta pro začlenění do společnosti. Asociální jedinci tvořící tzv. tvrdé jádro kriminální recidivy péče nevyužívají, a když, tak aby z ní profitovali.

Jako perspektivní pro úspěšnou reintegraci do společnosti se jeví :

- mladí,
- prvotrestaní,
- bez poruch chování v anamnéze (záškoláctví, útěky, kontakt s policí),
- po krátkodobém trestu (nenastala identifikace s kriminální subkulturou),
- s bohatšími a nenarušenými extramurálními vazbami (dobré sociální zázemí),
- s kvalitními pracovními návyky (setrvat bez absenci delší dobu v zaměstnání),
- dobře motivovaní při současné absenci poruch osobnosti či psychopatologie obecně (alkohol, drogy, sexuální deviace). (28)

Trestná činnost je však v některých případech východiskem z nouze. Například někteří chytří Romové s nízkou kvalifikací nacházejí v nelegálních činnostech možnost uplatnění svých schopností. (37)

1.8. POSTPENITERCIÁRNÍ PÉČE

1.8.1. *Postpeniterciární péče a její význam*

Kontinuální sociální práce je výsledkem rozsáhlé transformace systému sociální politiky a nahrazuje speciální (zvláštní) péči o osoby, které se vrátily z výkonu trestu odnětí svobody, tzv. postpenitenciární péči. Práce s klientem začíná již od první fáze trestního řízení na svobodě, pokračuje v době výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody a také následně po výstupu z věznice. (31)

Postpeniterciární péče je specifická oblast sociální péče o člověka, který prošel trestním řízením a VTOS nebo ochranným léčením a ochrannou výchovou (u mladistvých). Je realizována prostřednictvím odborných poznatků a postupů obsažených v sociální práci:

- je to určitá dílčí nabídka sociální služby, představující nejvýše následnou prevenci, tj. prevenci recidivy trestné činnosti,

- její obsah, rozsah je vždy určen sociální politikou státu, ve které se odráží i postoj k jedincům – pachatelům trestných činů a snaha a úsilí společnosti o jejich integraci do společnosti,
- podílí se na dotváření a upevnění změn chování a životního způsobu, společensky akceptovatelného u odsouzeného po propuštění z VTOS nebo výkonu ochranného opatření, za tímto účelem je rozvíjena spolupráce s e státními institucemi, společenskými a církevními organizacemi, které plněním svých specializovaných úkolů sociální péče vytvářejí předpoklady pro integraci jedince do společnosti (např. možnost bydlení – azylové domy, ...).

V rámci postpeniterciární péče je odsouzeným poskytována:

- pomoc při hledání pracovního zařazení,
- pomoc při zprostředkování ubytování,
- finanční podpora,
- pomoc při začleňování se do sociálního prostředí,
- sociálně výchovné a poradenské působení ve věcech sociálně právních.

Důvody poskytování specifické sociální péče osobám po výkonu trestu odnětí svobody a ochranných opatření jsou následující:

- Cíle peniterciárního procesu nejsou zcela dosaženy nebo nejsou přiměřeně ustáleny a jedinec potřebuje odbornou pomoc, péči k adaptaci na nové podmínky občanského života a k reintegraci do společnosti.
- První dny po propuštění na svobodu jsou obdobím sociální rekonvalescence, kdy jedinec obnovuje sociální dovednosti, získává korektivní zkušenosti a postupně se integruje do společnosti.
- Nejčastější výskyt recidivy bývá v průběhu prvního roku na svobodě.
- Prožívání krize prvních dnů na svobodě (šok ze svobody).
- Větší bezradnost při řešení problémů, konfliktů, prožívání obav, úzkosti a díky tomu nevhodné sociální chování.
- Problémy s překonáváním stigmatu kriminálního.

- Důsledky prizonizace, běžný život klade mnohem větší nároky a rozhodování a nesení důsledků za své chování.
- Prožívání sociální vykořeněnosti po dlouhodobých a opakovaných trestech odnětí svobody, snížení hodnoty sebe sama, pesimismus z životní reality, ztráta nebo obtížnost nalézání smyslu života v každodenní realitě.
- Heteronomní morálka.
- Problémy spojené s obnovením partnerských vztahů nebo při jejich rozpadu hledání nových.
- Obnovení rodičovské role a hledání adekvátních vztahů k dětem.
- Obnovení nebo vytvoření si nových materiálních podmínek života, taktéž profesionální uplatnění. (6)

1.8.2. Sociální kurátor

Kvalitní postpenitenciární práce musí vycházet z *kontinuální sociální práce* sociálního kurátora v návaznosti na činnost dalších úřadů, organizací a institucí (soudy, úřady práce, léčebná zařízení, diagnostické a výchovné ústavy apod.), jejich vzájemné spolupráce a komplexního působení na klienta s cílem jeho sociální rehabilitace. Český helsinský výbor na základě monitorování a zkušeností konstatuje, že terciální prevence - postpenitenciární práce - bývá na okraji zájmu státní správy a konkrétní osoba, klient, na posledním místě. (23)

Přijetím zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, došlo k přeřazení výkonu činnosti sociálního kurátora do přenesené působnosti. **Pracovní náplň** sociálního kurátora stejně jako jeho působnost je rovněž odvozena ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který stanovuje, že obecní úřad obce s rozšířenou působností koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství osobám ohroženým sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu, osobám jejichž práva a zájmy jsou ohroženy

trestnou činností jiné osoby a osobám, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností; přitom spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, s Vězeňskou službou České republiky, Probační a mediační službou České republiky, správními úřady a územními samosprávnými celky.

Cílová skupina sociálního kurátora je rovněž vymezena v § 2 odst. 6 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi (dále jen zákon o pomoci v hmotné nouzi), dle kterého za osobu v hmotné nouzi může orgán pomoci v hmotné nouzi považovat též osobu, která nesplňuje podmínky uvedené v odstavci 2, avšak v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků, nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením, jestliže zejména:

- a) je propuštěna z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody,
- b) je po ukončení léčby chorobných závislostí propuštěna ze zdravotnického zařízení, psychiatrické léčebny nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti,
- c) je propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech,
- d) nemá uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že je osobou bez přístřeší,
- e) je osobou, jejíž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby. (47)

Sociální kurátor dále:

Vyhledává osoby sociálně vyloučené a osoby ohrožené sociálním vyloučením v jejich přirozeném prostředí.

Aplikuje metody kontinuální sociální práce.

Kontinuální sociální práci uplatňuje především při práci s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody, které tvoří značnou část jeho klientely. Kontinuální sociální práce zahrnuje práci s klientem ve všech fázích trestního řízení, v průběhu soudního řízení i ve výkonu trestu odnětí svobody. První informace o klientovi získává od VS ČR, rodiny klienta nebo od státních či nestátních organizací. Cílem kontinuální sociální práce je navázání socioterapeutického vztahu v zájmu působení na osobnost klienta tak, aby byly

upevněny, eventuálně vytvořeny, jeho pozitivní vazby k okolí, aby nedocházelo k jeho sociální izolaci. Do této oblasti patří především:

- práce s rodinou klienta, spoluvytváření podmínek pro jejich spokojené soužití a zapojení klienta v malých sociálních skupinách s minimalizací rizik pro klienta, jeho rodinu či pro společnost;
- pomoc klientovi při zabezpečování jeho kontaktu s institucemi při řešení jeho materiálního zabezpečení, při jiných důležitých jednáních, při zabezpečování zdravotní péče.

Kontinuální sociální práce s klientem umožňuje řešit problémy obviněných a odsouzených v co největším předstihu před jejich propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody nebo výkonu vazby, a tím minimalizovat následky jejich nepříznivé situace.

Ve spolupráci s klientem sestavuje sociální kurátor plán postupů, který vede k celkovému řešení klientovy situace a průběžně spolu s klientem vyhodnocuje dosažení jednotlivých cílů. V případě, že se klientovi nedaří naplňovat stanovené cíle, společně rozebírají příčiny neúspěchu a následně zpracovávají další postupy. Kontinuální působení směřuje také k tomu, aby klient danou situaci akceptoval a vycházel z ní při budování svých životních perspektiv. Tímto způsobem lze efektivně působit zejména proti vzniku tzv. krize prvního dne a tedy minimalizovat riziko recidivy těsně po propuštění klienta. (26)

Zajišťuje a zprostředkovává citlivé údaje, které získává prostřednictvím tzv. „hlášenek“.
Rozhoduje o přiznání a výši mimořádné okamžité pomoci z důvodu ohrožení osoby sociálním vyloučením, dávku vyplácí a eviduje.

Sociální kurátor podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi vede agendu poskytování dávek mimořádné okamžité pomoci osobám uvedeným v odst. 6 § 2 zákona č. 111/2006 Sb., k tomu zpracovává žádosti osob ohrožených sociálním vyloučením, podané na předepsaném tiskopisu prostřednictvím aplikačního programu OKnouze, a poskytuje finanční dávku mimořádné okamžité pomoci, popř. může klientovi poskytnout věcnou dávku (např. stravenky do předjednaných zařízení, která zajišťují stravování apod.). Výše mimořádné okamžité pomoci osobě uvedené v § 2

odst. 6 se stanoví jednorázově ve výši 1 000 Kč s ohledem na okamžité nezbytné potřeby; celková výše mimořádné okamžité pomoci se stanoví s přihlédnutím k úložnému a k prostředkům, které obdrží osoba při propuštění ze školského zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. (47)

Vypracovává program individuálního motivačního postupu (§ 20 zákona č.111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.)

Spolupracuje s dalšími subjekty.

Vede statistiky.

Dále se vzdělává. (7)

1.8.3. Problémy související s reintegrací vězňů

V době výkonu trestu má být odsouzený připravován na život na svobodě, učit se sociálně přijatelným způsobům chování, sebeovládání, vytváření vhodných strategií apod. To lze učinit tam, kde je vězeň motivován a má relativně blízkou perspektivu propuštění. Adaptace na vězeňské prostředí vede ke ztrátě mnoha dovedností a návyků, a tak je potřeba pokračovat v podpoře a vedení i po propuštění (například poradenská činnost).

Zvládnutí zátěže, která vyplývá z propuštění na svobodu můžou ztěžovat různé okolnosti:

- Propuštěný člověk často nemá sociální zázemí, nemá kam jít, nikam v podstatě nepatří. Lepší perspektivu mají ti, kteří mají nějaký domov či rodinu. Kontakt s bývalými vězni zvyšuje riziko recidivy, ale často neexistuje nikdo jiný, kdo by propuštěné akceptoval. Téměř 30% recidivistů nemělo po propuštění domov ani žádnou jinou sociální vazbu.
- Chybějí jim finanční prostředky a motivace k práci. Propuštění často nejsou schopni zvládnout zátěž stereotypu a námahy, které pracovní poměr přináší. Další komplikací je omezená nabídka zaměstnání, nezájem zaměstnavatelů o bývalé

vězně. Dle výzkumů pouze 30% recidivistů vydrželo v pracovním poměru déle než tři měsíce.

- Dlouhodobé neuspokojování mnoha potřeb navozuje u propuštěných nereálná očekávání a touhu po jejich bezodkladném uspokojení (např. sex, alkohol, ...). To je spojeno se zvýšeným rizikem vzniku nových problémů (např. násilí pod vlivem alkoholu).

Pobyt ve vězení představuje sociální stigma. Společnost trestané lidi neakceptuje, jejich očekávání bývají negativní. Laická veřejnost je přesvědčena, že si tito lidé nezaslouží pomoc a nevěří, že by se mohli napravit. V některých případech se lze setkat i s fascinací majoritní společnosti velkým zločinem (např. u vícenásobného vraha Kájínka). Potom je postoj kombinací obdivu a obav z jejich jednání. (40)

Propuštěným navíc chybějí informace a zkušenosti se změnami, k nimž zatím ve společnosti došlo a které ostatní lidé již považují za samozřejmé. (25)

1.8.4. Sít' sociálních služeb pro propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody

V této kapitole je popsán současný stav sítě sociálních služeb na poli státních i neziskových organizací, který napomáhá v reintegraci pachatelů trestných činů po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

První „kroky“ odsouzeného po propuštění za brány věznice by měli vést k **sociálnímu kurátorovi**, který sídlí na obecním úřadě obce s rozšířenou působností, příslušnému podle místa bydliště klienta. Dříve plnil kurátor roli určitého „státního dohledu“ nad lidmi podmíněně propuštěnými z věznic. Od roku 2001 však tuto roli plně převzala Probační a mediační služba ČR. Jedná se o zcela samostatný úřad, který musí klient navštěvovat, pokud mu byl k podmíněnému propuštění nařízen probační dohled. Návštěva kurátora není po výstupu z vězení povinná. K sociálnímu kurátorovi nikdo jít nemusí, pokud nechce. Avšak pokud člověk po výstupu z vězení řeší problémy jako je bydlení, práce, nedostatek financí, dluhy a podobně, může od sociálního kurátora dostat minimálně užitečné rady. Rozhodně klient neudělá nic špatně, pokud vyhledá sociálního

kurátora ihned po výkonu trestu, ale aby si ušetřil cestu, doporučuje se jako první instituci navštívit **úřad práce**. Potvrzení o evidenci bude kurátor s největší pravděpodobností chtít, pokud bude klient žádat o dávku mimořádné okamžité pomoci. Pokud tedy první kroky po výkonu trestu budou směřovat na úřad práce (což se doporučuje), stane se klient zároveň oficiálně uchazečem o zaměstnání. Ovšem pozor! Na ÚP se může zaregistrovat až druhý den poté, co byl propuštěn, v ten samotný den je veden ještě jako odsouzený. Pro poskytnutí odborného poradenství stačí občanský průkaz, ale pro žádost o dávku mimořádné okamžité pomoci, bude potřeba předložit: platný občanský průkaz, potvrzení o propuštění z výkonu trestu nebo vazby, potvrzení o evidenci na úřadu práce, splnění podmínky sociální potřebnosti (žádný příjem, žádné peníze). (38) Registrace na úřadu práce do osmi dnů po propuštění je důležitá i z důvodu zdravotního pojištění, pokud tak odsouzený neučiní, poroste mu dluh na zdravotním pojištění u jeho zdravotní pojišťovny. Sociální kurátor může klientovi pomoci i s hledáním práce, předává mu však většinou jen kontakty na zaměstnavatele, totéž činí úřad práce. Problémem je, že pokud již zaměstnavatel klienta přijme i se záznamem v rejstříku trestů, jedná se většinou o práci nekvalifikovanou, tedy ne dobře placenou a klient se může dostat do situace, kdy si sám řekne, že vlastně „šikovně prováděná kriminalita se může vyplácet mnohem víc než špatně placená práce“. (24) Propuštěný z VTOS má tedy peníze, které dostane při propuštění z věznice, nebo které získá od sociálního kurátora jako dávku okamžité mimořádné pomoci. Další peněžité dávky může získat od kontaktního místa státní sociální podpory úřadu práce, kde si může zažádat o příspěvek na bydlení; ten je ve vztahu k prevenci bezdomovství a sociálního vyloučení relevantní.

Dále pak o dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi, kterými jsou příspěvek na živobytí určený osobám, které se dostaly do hmotné nouze, poskytují ho obce a doplatek na bydlení. Někteří klienti, kteří patří ke skupině osob, obtížně umístitelných na trhu práce, dostanou vyšší úroveň pomoci. Jiní, kteří se budou vyhýbat práci, dostanou pomoc na úrovni nižší, jen existenční minimum. Tam nastoupí pomoc prostřednictvím sociálních služeb. Žádost se podává na pověřeném obecním úřadě podle místa bydliště klienta. Pokud klient nemá ubytování zajištěné u rodiny či jiných osob, je

nutné sehnat si nějaké přístřeší. S hledáním může pomoci též sociální kurátor, který má přístup na webovské stránky www.sluzbyprevence.mpsv.cz, kde je přehled a adresář ubytovacích azylových zařízení v celé republice, rozdělených podle krajů, s vyznačenou aktuální kapacitou volných lůžek.

Azylové domy a ubytovny pro lidi bez přístřeší v České republice provozují převážně charitativní organizace (Armáda spásy, Naděje, Charita, ...). Velký význam ale hrají jejich preventivní aktivity u ohrožených skupin – například odstranění sociálního infantilismu především u osob, které opustily ústavní péči, tedy i vězení, nebo rozvoj či získání sociálních kompetencí klienta. (13) Proto jsou poskytovatelé sociálních služeb pozorní, aby nepodporovali rozvoj závislosti klienta na profesionální pomoci (24), tak jak tomu bylo po dlouhou dobu u odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody.

Má-li propuštěný vězeň nějaké **dluhy**, hrozí mu exekuce a neví, jak postupovat, může se obrátit buď na občanskou poradnu, která je v každém kraji, anebo na Český helsinský výbor, kde bezplatně poskytnou právní poradenství a pomohou najít řešení problému. (16) Poradenství v této oblasti dozajista poskytne i sociální kurátor.

Pokud má člověk problémy s alkoholem či jinými návykovými látkami, může využít služeb sociální prevence podle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, které mají za úkol zabránit sociálnímu vyloučení osob, napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů. Jsou to například terapeutické komunity nebo terénní programy. (46)

Služby pro lidi bez domova řadí zákon do skupiny sociální prevence. Jsou to nízkoprahová denní centra poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby pro osoby bez přístřeší., noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování, azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, či domy na půli cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro

osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. (12) Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob. Kromě toho existují další služby primárně určené pro jiné cílové skupiny, ale mohou jich využívat také bezdomovci (poradny, služby pro seniory, pro osoby se zdravotním postižením, pro osoby závislé na alkoholu nebo drogách), ale zde se nerozlišují bezdomovci od jiných osob. Pro práci s bezdomovci je důležitá zejména služba *terénní programy*, která definuje streetwork, důležitý pro oslovení osob, které nevyhledávají sociální služby a spí venku. (11)

Dalšími službami, které mohou osoby propuštěné z vězení využít podle tohoto zákona jsou: kontaktní centra, krizová pomoc či sociální rehabilitace. (46) Za zajištění dostupnosti sociálních služeb nesou odpovědnost při uplatnění principu subsidiarity obce a kraje.

Pro pomoc s psychickými problémy propuštěných můžou pomoci různá krizová centra, ambulantní poradny psychiatrických léčeben či specialisté jako je klinický psycholog či psychiatr. (17) Informace o možnostech pomoci a konkrétních službách pro osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody by měla klientům poskytnout každá pomáhající instituce, prvotně pak sociální kurátor, sociální služby podle zákona 108/2006 Sb. mají potom základní sociální poradenství jako součást základních činností. Subjekty můžeme obecně rozdělit na státní instituce (úřady práce, obecní úřady, zdravotnické instituce určené pro ochranné léčení jako je protialkoholní či psychiatrická léčebna) a nestátní organizace – v tomto případě často církevní či charitativní sdružení jako je Český červený kříž, Charita, Armáda spásy, Naděje a další, které poskytují širokou škálu služeb včetně materiální pomoci (humanitární šatníky, jídlo, ...).

1.8.5. *Příklady dobré praxe – projekty neziskových organizací*

Ráda bych zde uvedla několik příkladů dobré praxe, tedy krátký přehled několika projektů různých neziskových organizací, které mají za úkol pomoci osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody v integraci do společnosti. Neuvádím

realizátory projektů ani jiné identifikační údaje, jde pouze o přehled možností pomoci ohroženým skupinám obyvatel. Podrobnější informace lze získat například na internetových stránkách www.spj.cz, odkud jsem čerpala i tyto základní informace.

Projekt Šance (zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody) -

hlavním cílem je napomoci propuštěným vězňům nalézt a udržet si práci a zvýšit tím jejich šanci na úspěšný návrat do společnosti.

Motivační program ZZ (Získej zaměstnání) -

je další aktivitou, kterou odsouzení využívají v rámci projektu „Život po vězení“, který ve věznicí Nové Sedlo realizuje Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s. Kurz je zaměřen na motivaci odsouzeného k aktivnímu řešení životních situací, změně zažitých nekonstruktivních vzorců chování a posilování dovedností pro získání a udržení si zaměstnání.

Sanace dluhů -

je mimosoudním řešením předluženosti klientů PMS ČR. Sanování dluhů je umožněno vznikem sanačního fondu, který je v současné době kryt ze švýcarských zdrojů. Cílem služby je podpořit resocializaci lidí po výkonu trestu, motivovat je k udržení legálního zaměstnání, zmírnit míru recidivy a zajistit maximální možnou výtěžnost pro věřitele vzhledem k možnostem klientů.

Najdu si své místo -

cílovou skupinou jsou osoby ve a po výkonu trestu odnětí svobody, klienti PMS, kterým byl uložen alternativní trest a mladiství pachatelé trestných činů (provinění) a mladiství, kteří se pohybují na hranici společenských norem - klienti PMS, klienti kurátorů pro mladistvé a mladiství z diagnostických ústavů ohrožení sociální exkluzí. Cílem projektu

je podpora sociální a ekonomické (re)integrace osob z cílové skupiny. Projekt usiluje o posílení sociálních kompetencí cílové skupiny, zvýšení její motivace nalézt uplatnění na trhu práce a aktivně řešit svou životní situaci.

Služba Mentor 2010 -

cíli projektu jsou udržení, rozvoj a rozšíření služby Mentor, která přispívá ke snížení rizika recidivy a sociálního vyloučení romských klientů. Dále pak zefektivnění práce s romskými klienty, vedoucí ke splnění podmínek uloženého trestu a začlenění do společnosti. Zlepšení informovanosti příslušníků romské menšiny o možnostech alternativních trestů a opatření, tedy o možnostech řešení konfliktu se zákonem bez sociálního vyloučení, které s sebou nese trest odnětí svobody.

2. CÍL PRÁCE

2.1. CÍL PRÁCE

Cílem mé diplomové práce je podrobně popsat problematiku osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, a to jak jejich problémy v aktuální sociální a životní situaci po propuštění, tak proces jejich zpětného sociálního začleňování. Život ve výkonu trestu odnětí svobody má na osobu odsouzeného velký vliv a to po stránce sociální i psychické, což je způsobeno prostředím věznice, podmínkami výkonu trestu odnětí svobody, interpersonálními vztahy se spoluvězni i personálem věznice a především dlouhodobou izolací od běžného sociálního prostředí. Po propuštění z věznice odsouzení často řeší velmi tíživou životní situaci a to podle míry rozpadu jejich záchranné sociální sítě během pobytu ve vězení. Proces jejich zpětného začleňování do společnosti je závislý na mnoha faktorech, v některých případech jsou v této otázce klienti odkázáni na pomoc institucionální. Práce má též zmapovat možnosti pomoci těmto osobám, tedy služby poskytované osobám sociálně nepřízpůsobeným a typy zařízení pracujících s touto cílovou skupinou.

2.2. VÝZKUMNÉ OTÁZKY KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

Pro výzkum v diplomové práci jsem zvolila výzkum kvalitativní a tím jsou případové studie na základě polostrukturovaných rozhovorů s klienty propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody. Před započítím výzkumu jsem stanovila tři výzkumné otázky, které se pokusím provedením výzkumu zodpovědět.

Jsou to následující otázky:

1. *Zjistit, jaká byla situace klienta před odsouzením např. zda-li měl klient zaměstnání a ubytování ?*

2. *Jaké byly sociální interakce klienta ve výkonu trestu odnětí svobody ?*
3. *Jaká je životní situace klienta po návratu „na svobodu“ včetně souvislosti s poskytovanými službami?*

3. METODIKA

3.1. METODIKA KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

3.1.1. Základní údaje

Pro výzkum ve své diplomové práci jsem zvolila formu kvalitativního výzkumu. Hendl (10, s. 51- 52) o kvalitativním výzkumu říká: „Kvalitativní výzkum se provádí pomocí delšího intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců. Výzkumník se snaží získat integrovaný pohled na předmět studie, na jeho kontextovou logiku, na explicitní a implicitní pravidla, která fungují v dané oblasti. Používá poměrně málo standardizované metody získávání dat. Hlavním instrumentem je výzkumník sám. Typy dat v kvalitativním výzkumu zahrnují přepisy terénních poznámek z pozorování a rozhovorů, fotografie, audiozáznamy, videozáznamy, deníky, osobní komentáře, poznámky, úřední dokumenty, úryvky z knih a všechno to, co nám přibližuje všední život zkoumaných lidí. Hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v daném prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce.“

Dále pak uvádí přednosti a nevýhody kvalitativního výzkumu, které jsou znázorněny v následující tabulce:

Tabulka č. 1 : Přednosti a nevýhody kvalitativního výzkumu

Přednosti kvalitativního výzkumu:	Nevýhody kvalitativního výzkumu:
získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu	získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí
zkoumá fenomén v přirozeném prostředí	je těžké provádět kvantitativní predikce
umožňuje studovat procesy	je obtížné testovat hypotézy a teorie
umožňuje navrhnout teorie	analýza dat i jejich sběr jsou často časově náročné etapy

dobře reaguje na místní situace a podmínky	výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi
hledá lokální příčinné souvislosti	

Zdroj: Hendel, J. (10)

Kvalitativní výzkum se sice vyznačuje nízkou reliabilitou, ale za to má vysokou validitu.

Zvolila jsem metodu polostandardizovaného rozhovoru, neboli rozhovoru pomocí návodu. *“Rozhovor pomocí návodu* představuje seznam otázek nebo témat, které je nutné v rámci rozhovoru probrat. Je na tazateli, jakým způsobem a v jakém pořadí informace získá. Tento typ rozhovoru poskytuje tazateli možnost co nejvýhodněji využít čas k rozhovoru. Současně umožňuje rozhovor provést strukturovaněji, což ulehčuje jejich srovnání. Rozhovoru pomocí návodu pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale zároveň dovoluje dotazovanému uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti.“, uvádí Hendl (10, s.174).

Pro provedení polořízeného rozhovoru jsem vypracovala osnovu – návod, která byla rozdělena do kategorií a subkategorií tak, aby co nejúčelněji vystihla cíl výzkumu. Jako kategorie jsem zvolila tyto čtyři oblasti:

- A – Situace klienta před odsouzením
- B – Život ve výkonu trestu odnětí svobody
- C – Návrat na svobodu
- D – Spolupráce s institucemi

Otázky byly převážně zaměřeny na získávání pocitů a názorů klienta ve vztahu k životní situaci, pobytu ve vězení a podobně. Sled otázek byl sestaven tak, aby kopíroval časovou linii životního příběhu klienta, avšak jejich pořadí a plné znění není závazné – přizpůsobovala jsem je dle toho, jak se rozhovor vyvíjel, kam směřoval a také dle reakcí klienta například tónu hlasu či neverbálních projevů. Okruhů otázek je

celkem dvacet osm. Použila jsem otevřené otázky, aby klienti měli možnost plně vyjádřit svůj názor včetně pocitů.

Jednotlivé otázky, tedy okruhy otázek v daných kategoriích, byly následující:

A – Situace klienta před odsouzením

1. Pocházíte z úplné rodiny? Měl jste v dětství a mládí výchovné problémy?
2. Byl jste před nástupem do vězení v kontaktu s rodinou (primární i sekundární)?
3. Měl jste před nástupem do vězení práci a ubytování?
4. Jaká byla Vaše životní situace v době před spácháním trestného činu? Co Vás k jeho spáchání vedlo?

B – Život ve výkonu trestu odnětí svobody

5. Kolikrát a jak dlouho jste byl ve výkonu trestu? A v jaké věznici + typ?
6. Myslíte si, že jste byl potrestán spravedlivě?
7. Co pro Vás bylo ve vězení nejtěžší?
8. Jaké byly ve věznici vztahy mezi spoluvězni a vězni a personálem věznice?
9. Byl jste umístěn na výstupním oddělení věznice? Pokud ano, mělo to pro Vás nějaký přínos?
10. Blížil se Váš návrat na svobodu. Jak jste se cítil?
11. Myslíte, že vězení obecně má na odsouzeného nápravný efekt? Jak vězení změnilo Vás?
12. Máte obavy z případného návratu do vězení? Pokud ano, tak z jakého důvodu?

C – Návrat na svobodu

13. Co pro Vás bylo po opuštění věznice nejtěžší?
14. Měl jste po opuštění věznice kam jít (přístřeší)?
15. Jaké další komplikace jste musel nebo musíte řešit (práce, dluhy)?
16. Jste v současné době v kontaktu s rodinou?

17. Pokuste se, prosím, stručně popsat, jaké jsou největší obtíže pachatele TČ po propuštění na svobodu. Co Vás v současné době nejvíce tíží?
18. Omezuje Vás v současnosti to, že jste byl ve vězení?
19. Pociťoval jste po odchodu z věznice předsudky vůči Vám nebo odtažitý přístup okolí?
20. Myslíte si, že veřejnost má o pobytu ve vězení reálné představy?

D – Spolupráce s institucemi

21. Když jste odcházel z brány věznice, věděl jste kam máte jít (instituce)? Kdo Vám tyto informace podal?
22. Navštívil jste sociálního kurátora? Pomohl Vám podle Vašich představ?
23. Jaké další instituce jste navštívil a pomohly Vám?
24. Myslíte si, že je těchto pomáhajících institucí dostatek? Pokud ne, tak jaké služby postrádáte?
25. Kde a jak získáváte informace o tom, kdo by Vám mohl pomoci?
26. Myslíte si, že je propuštěným z výkonu trestu věnována dostatečná pozornost a péče?

A na závěr jsem klientům položila následující dvě otázky:

27. Chtěl byste sám dodat něco, na co jsem se netázala?
28. A na závěr... Jaké jsou Vaše představy a plány do budoucna? Co Vám v jejich splnění brání?

Uvedené číslování otázek je nadále užito i při transkripci plného znění odpovědí klientů, tedy odpovědi klientů jsou uvedeny pod příslušným číselným označením. Jazyk užitý v okruzích otázek je hovorový, bez odborných termínů a to z důvodu srozumitelnosti pro klienty.

Provedla jsem celkem 8 polořízených rozhovorů s klienty, kteří byli odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody a již si svůj trest vykonali, tedy již byli propuštěni na svobodu. Rozhovory jsem uskutečnila s klienty Domu Svatého Pavla v Českých

Budějovicích, což je azylové zařízení pro muže zřízené Městskou charitou České Budějovice a klienty Probační a mediační služby, Střediska České Budějovice. Výzkum v Domě Sv. Pavla probíhal ve dnech 18. 3. a 1. 4. 2010 během terapeutické komunity klientů, kdy jsem s klienty provedla rozhovor po předchozí domluvě a jejich souhlasu s audiozáznamem našeho rozhovoru o samotě na dvoře azylového domu, který sloužil jako kuřárna klientů, kde se dotazovaní dle mého názoru cítili dobře a uvolněně. Výzkum probíhal po předchozí osobní domluvě s vedoucím Domu Sv. Pavla, s panem Bc. Kaiseršotem. Dalším místem pro rozhovory bylo Středisko Probační a mediační služby v Českých Budějovicích, po domluvě s vedoucím, panem Mgr. Pilným a následné osobní domluvě s panem DiS. Raušerem, který má ve středisku na starosti osoby, které byly podmíněně propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody a mají soudně nařízený „dohled“. Rozhovory s klienty PMS ČR probíhaly v několika termínech během měsíce dubna 2010 a to vždy po jejich souhlasu s rozhovorem a jeho audiozáznamem, v kanceláři pana Raušera, kterou nám dal k dispozici.

Audiozáznam rozhovorů jsem pořizovala na digitální diktafon a tyto dále zpracovávala, viz níže.

3.1.2. Údaje o respondentech

V rámci kvalitativního výzkumu jsem provedla polostrukturované rozhovory s odsouzenými k výkonu trestu odnětí svobody, kteří již byli propuštěni za zdi věznice, tedy již si svůj trest odpykali. Jednalo se o čtyři klienty Domu Svatého Pavla a čtyři klienty Střediska Probační a mediační služby v Českých Budějovicích. Všichni dotazovaní byli muži a to ve věku 26 až 51 let, kde tři uvedli, že dosáhli pouze základního vzdělání, tři z nich uvedli, že jsou vyučeni a dva uvedli úplné střední odborné vzdělání s maturitou. Bohužel jsem neměla šanci provést rozhovor se ženou či ženami po výkonu trestu.

V Domě Sv. Pavla jsem se zúčastnila terapeutické komunity klientů, kde jsem se všem představila, sdělila účel své přítomnosti a poprosila klienty o možnost provedení

rozhovoru. Svolení k rozhovoru mi dali pouze čtyři klienti, ostatní se mnou nechtěli ani komunikovat. Na důvod jsem se jich netázala.

Ve Středisku PMS ČR v Českých Budějovicích jsem byla vždy domluvena s panem Raušerem, který mi sdělil dny a hodiny, kdy se mají někteří z klientů dostavit a já v uvedené časy „čekala“ ve středisku a po vyřízení agendy, kvůli které do PMS ČR dochází, jsem je oslovila s prosbou. Problém byl v tom, že klienti čas svých návštěv nedodržují, tedy se opakovaně stalo, že jsem dorazila do střediska, ale klient nedorazil, nebo dorazil v odlišný čas, než měl sjednanou schůzku, tedy mé čekání na něj bylo marné. Jeden klient, kterého jsem kontaktovala, rozhovor odmítl z důvodu časové tísně.

Jelikož jsou rozhovory anonymní, označila jsem klienty čísly, pod kterými je budu nadále uvádět. Přehled klientů, jejich věku, místa, kde byl rozhovor prováděn, jejich vzdělání, trestného činu, který spáchali, věznice, kde trest vykonávali a délky trestů jsem zpracovala do následující přehledné tabulky:

Tabulka č. 2: Přehledná charakteristika klientů

	KLIENT ZAŘÍZENÍ	VĚK	VZDĚLÁNÍ	TRESTNÝ ČIN	VÝKON TRESTU KDE	DÉLKA TRESTU
KLIENT 1	AD	51	vyučen	neplnění vyživovací povinnosti	České Budějovice	8 + 6 měsíců
KLIENT 2	AD	47	základní	ublížení na zdraví, řízení pod vlivem om. látek	Plzeň – Bory, Leopoldov, Mírov, Valdice	celkem 8 let (soudně trestán 20x)
KLIENT 3	AD	40	základní	krádeže	Opava, Stráž pod Ralskem, Mírov, Valdice	celkem 12 let (10x ve VTOS)

KLIENT 4	AD	30	maturita	ublížení na zdraví, neplnění vyživovací povinnosti	České Budějovice	1,5 měsíce CPZ + 2x podmínka
KLIENT 5	PMS	26	základní	loupežné přepadení, distribuce drog	Všehrady, Kynšperk nad Ohří	1,5 roku + 4 roky (po 2 letech na PP)
KLIENT 6	PMS	40	vyučen	výroba a distribuce drog	Plzeň – Bory	26 měsíců (po 14 měsících PP)
KLIENT 7	PMS	35	vyučen	loupežné přepadení	Vinařice	4 roky (po 2 letech na PP)
KLIENT 8	PMS	36	maturita	loupežná přepadení, těžké ublížení na zdraví	Valdice	11 let (po 6 letech na PP)

Zdroj: vlastní výzkum

Vysvětlivky pojmů: AD – Dům Svatého Pavla, azylový dům pro muže zřízený Městskou charitou České Budějovice; PMS – Středisko Probační a mediační služby ČR v Českých Budějovicích; PP s dohledem – podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem; podmínka – podmíněné odsouzení s dohledem; CPZ – cela předběžného zadržení

Tyto i další údaje, které uvádím jsou pouze údaje, které mi sdělili sami klienti. Získané informace jsem dále neověřovala ze spisové dokumentace ani jiných zdrojů. V přehledu spáchaných trestných činů uvádím jejich běžně používané slovní znění, ne označení paragrafu dle trestního zákona, a to z důvodu srozumitelnosti a rychlé orientace. Každého dotazovaného jsem ubezpečila o anonymitě rozhovorů, požádala jsem o umožnění audiozáznamu rozhovoru, vysvětlila jsem účel rozhovoru. Možnost seznámit klienta s výsledky výzkumu či celou diplomovou prací jsem klientům nenabízela, jelikož si myslím, že tento typ klientely by zájem v zásadě neměl a tudíž by má snaha byla bezpředmětná.

3.1.3. *Metody zpracování dat*

Jak jsem již uvedla, záznamy z rozhovorů jsem zaznamenávala na digitální diktafon a dále jsem zvolila techniku doslovné transkripce odpovědí. Tu jsem realizovala za pomoci opakovaného poslechu audiozáznamu a následného zápisu v textovém editoru počítače. Tato metoda je časově velmi náročná, ale v co nejširší míře zachovává autenticitu rozhovorů. Z téhož důvodu jsem zachovala výpovědi klientů v plném znění a v hovorové podobě. Plné znění odpovědí následuje vždy pod číselným označením klienta (uvedeno v tabulce) a dále pod číselným označením okruhů otázek uvedených výše a dále v kapitole 4.1 Vyhodnocení kvalitativního výzkumu. Rozbor odpovědí klientů uvádí kapitola 4.3 Závěr výzkumu.

3.2. METODIKA KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU

3.2.1. *Základní údaje*

Pro svou diplomovou práci jsem provedla ještě doplňující výzkum formou kvantitativního výzkumu. Hendl (10, s. 46) uvádí, že: „Vzorem kvantitativního přístupu a výzkumu v sociálních vědách jsou metody přírodních věd. Předpokládá se, že lidské chování můžeme do jisté míry měřit a předpovídat. Kvantitativní výzkum využívá náhodné výběry, experimenty a silně strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků a pozorování.“

Jako metodu pro kvantitativní výzkum jsem zvolila *anketu*, kterou jsem za pomoci e-mailových adres rozeslala mezi sociální kurátory. Sběr dat probíhal během měsíce března roku 2010. V úvodu elektronického dopisu (dále jen „e-mailu“) jsem se kurátorům představila, včetně historie studia a především informovala o názvu a cíli mé diplomové práce. Požádala jsem je o zodpovězení dvou anketních otázek, které jsem uvedla a nechybělo poděkování za ochotu a nabídka informování o výsledcích tohoto

výzkumu. Obě anketní otázky byly otevřeného typu, kde jsem očekávala od respondentů výčet možností dle jejich osobního názoru a profesních zkušeností.

Otázka č. 1

Jaké jsou nejčastější problémy klientů po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, které s nimi řešíte?

Otázka č. 2

Co v České republice postrádáte ve službách pro odsouzené po ukončení výkonu trestu odnětí svobody?

Výsledky ankety jsou uvedeny v kapitole 4.2 Vyhodnocení kvantitativního výzkumu. Plné znění všech odpovědí (názorů) sociálních kurátorů uvádím v příloze č. 1 této diplomové práce.

3.2.2. Údaje o respondentech

Pomocí elektronické korespondence jsem oslovila celkem 28 respondentů – sociálních kurátorů, kteří sídlí na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností. Sociální kurátor je specializovaný pracovník státní správy, který poskytuje sociální, právní a psychickou pomoc společensky nepřizpůsobeným občanům, v tomto případě osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody. E-mailové adresy kurátorů jsem získala na webovské adrese: www.sluzbyprevence.mpsv.cz, kde je adresář všech sociálních kurátorů a metodiků sociální prevence v České republice. Volila jsem náhodně z každého kraje adresy dvou sociálních kurátorů, přičemž jeden byl vždy z města krajského, druhý z libovolného menšího města kraje – výběr jmen byl náhodný, bez ohledu na pohlaví. Návratnost odpovědí činila počet dvanáct, přičemž jedna z těchto odpovědí byla zamítavá, tedy to byl e-mail, kde bylo uvedeno, že pro velké pracovní vytížení nebude kurátor na můj požadavek reagovat. Návratnost odpovědí

ankety tedy byla zaokrouhleně 43 %, nebudu-li brát v úvahu negativní odpověď, tak návratnost činila 39,3% z celkového počtu odeslaných e-mailů. Jedenáct respondentů, kteří byli tak laskaví a svůj názor uvedli, lze rozdělit na počet sedmi žen a čtyřech mužů. Údaje o jejich věku, vzdělání a délce praxe neuvádím, pojala jsem je jako celistvou skupinu odborníků v dané problematice, jejichž další charakteristiky nejsou podstatné. Všechny e-mailové adresy byly „služební“, tedy užívané oficiálně při výkonu povolání, předpokládám tedy, že všichni dotazovaní věnovali odpovědím kus svého pracovního času během běžného pracovního dne, tedy měli přibližně stejné podmínky, co do času a prostředí, pro odpovědi.

3.2.3. *Metody zpracování dat*

Data sebraná při tomto kvantitativním výzkumu jsem zpracovala tak, že jsem odpovědi analyzovala a zaznamenávala údaje a charakteristiky v nich nalezené. Výsledné údaje jsem zpracovala do přehledné tabulky a následně grafu sloupcového typu s vyznačenou četností výskytu dané odpovědi u otázky první a výčtu odpovědí na druhou otázku. Výsledky jsem následně slovně ohodnotila. Toto je uvedeno v kapitole 4.2 Vyhodnocení kvantitativního výzkumu a následně kapitole 4.3 Závěru výzkumu.

4. VÝSLEDKY

4.1. VYHODNOCENÍ KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

V této kapitole uvádím plné znění polostrukturovaných rozhovorů s klienty. Jejich stručné charakteristiky jsou v kapitole 3.1.2 Údaje o respondentech. Pro zachování autenticity výpovědí jsem text ponechala v hovorové češtině a to včetně nespisovných výrazů.

KLIENT 1

1. *no.*
2. *Byl i ve výkonu trestu i nyní. Taťka mi umřel v osmnácti, ale tak jsem mluvil s mamkou.*
3. *Bydlel jsem s mamkou a práci jsem taky měl.*
4. *Jsem se oženil no a pak jsem se rozvedl. Děti jsem si bral jednou za čtrnáct dní na víkend, ale ona si potom našla chlapa no a bylo po dětech. A já jsem se šprajc – když mi nedá děti, tak já nebudu platit. Jsem si myslel, že rozbiju hlavou zed' .... Nerozbil jsem nic, a tak mě zavřeli.*
5. *Dvakrát, prvně osm a potom šest měsíců. Věznice s dozorem tady v Českých Budějovicích – jezdil jsem ale dělat ven jako.*
6. *Myslím, že za tu sumu co jsem dlužil, tak jo. Nebylo to moc, ale dostávají i víc.*
7. *Že jste vevnitř, jo. Že i když jsem třeba jezdil dělat ven, tady v Budějovicích se dělá, jezdí se ven, třeba kuchaři, údržba, chodbaři, ty ne, ale jsou party, který jezdí ven.*
8. *Jo, dobrý. V pohodě. Šikana žádná, když se chováte jak máte... Sportovalo se, my jsme hráli denně nohejbal, ping pong, ...*
9. *Ne, ne, nebyl.*

10. *Normálně. Když jezdíte dělat ven, máte kontakt s lidma, máte civilní jídlo normálně, akorát svačiny a večere tam dostáváte, když třeba... tak jako je to příjemný no, že nemusíte spát v tom ústavu no.*
11. *Na mnoho lidí to nemá vliv. Na některý jo. Uvědomil jsem si, že mám platit, no, že je to blbost. No, že se s tím nedá nic dělat, abych neměl problémy ještě dál.*
12. *Nemám, nemám. Posílám aspoň něco, aby byla vidět snaha, že mám zájem. Neplatím to co bych měl, ale z čeho...*
13. *Nic. Protože jsem jezdil ven dělat, no. Když jste jako v kontaktu – my jsme dělali ranní odpolední , noční směny, tak jsem tam akorát přespal. Někdo je třeba zavřeném půl roku a nevyjde ven, tak by to něco bylo, ale takhle, když jezdíte ven, jste mezi civilama normálně, ...*
14. *Když jsem byl poprvý ve vězení, tak jsem se pak normálně vrátil k mamince domů. Když jsem byl podruhé ve vězení, tak mi tři měsíce před výstupem umřela maminka u který jsem bydlel. No a brácha na pohřbu říkal, že nebude ty tři měsíce platit byt, no a pronajal ho a pronajímá ho do teďka, no a proto jsem tady (v azylovém domě – poznámka). Tak se mnou pěkně vypekl...*
15. *Dluhy a hlavně jsem sháněl práci. Byl jsem na pracáku a chodil jsem na brigády, abych měl na Vánoce, protože mi z firmy slíbili, že by mě od Nového roku vzali. No a dělali jsme v Šindlovejch Dvorech, dělali jsme překlady stropní – já mu povídám, dej to na tenhle, pak to seříznm, aby nám to sedělo no a on to zvedl no a já stál u zdi a na mě to takhle to...no a měl jsem dvanáct drátů v patě. Tak jsem marodil sedm měsíců no, pak jsem byl u bráchy, hledal jsem brigádu, tak jsme jezdili do Prahy pro Betonovu pokládat polystyren – to byla ale práce tři dni a pak čtrnáct dní zas nic a pak už jsem se k bráchovi nevrátil, protože to bylo no... a tak jsem bydlel u kamaráda. A teď jsem tady...*
16. *S bráchou ne. S mejma dětma zatím ne, ale pracuju na tom.*
17. *Jo a to je těžký, já jsem problémy neměl, ale problémy asi budou mít, to víte, každej je jinej. Že neměl kde bydlet, že nemá rodinu, nic, práci – třeba říkají: hele, v létě to vydržíme, protože je hezky a na zimu zase něco udělaj, aby byli v teple. Tak mě to řeknou úplně na rovinu - to už jsou ale ti, co jsou úplně k. o.*

On je venku třeba férovej chlap, tohleto, ale přijde zima no a nemá kam, tak jde a něco udělá nějakou“ volovinu a dostane tři měsíce a je pěkně v teple.

No co mě nejvíc trápí? Práce!

18. *Né, né.*

19. *Já vím, že co mám známý a v baráku ženský, tak ty: hele, Tonda se vrátil... Věděli to a nemají problém. No tak to je takovej paragraf, ty alimenty že neplatím no – já jsem žádnou babičku neokradl, nic jsem vlastně neukradl, tak se na to třeba ty lidi koukají jinak no... Tohleto je vlastně mojí „volovinou“ – že s ní mám dvě děti, tak jsem se šprajc no...*

20. *Určitě né, i když dneska tady v Budějovicích video a počítače... no jedině když jim to řeknete. No to je ale tady v Budějicích, já jsem byl vlastně dvakrát a dvakrát tady v Budějicích, nevím jak je to v těch velkejch lágrech, kde je tisíc nebo patnáctset lidí, tady nás bylo sedmdesát...*

21. *Né, to já jsem si jen občanku vyřídil jinou, já sám jsem si to vyřídil, mám adresu na radnici v občance, no a šel jsem na pracák a na sociálku, všechno jsem si vyřídil. To jsem věděl sám, kam mám jít.*

22. *U toho jsem nebyl.*

23. *Já jsem byl jen tady – v azyláku.*

24. *Jo, tak o tom já vůbec nemám přehled... pomoct bych potřeboval jen s tou prací, já jsem byl teď se zeptal, co paní sociální vyvěsila, ale to nesmíte být soudně trestaný no.*

25. *Na počítači neumím, jen hrát hry, takže když dá paní sociální nějaký leták, na pracáku, ...*

26. *Ono to je těžký... Jsou třeba kluci, že někoho potopil a teď se bojí jít ven, že třeba dostal rok a ten co sklouzl pět a že až vyleze ven, že bude zas zle. Já jako jsem v pohodě.*

27. *No ne.*

28. *Sehnat bydlení, práci, abych měl svoje, no hlavně tu práci.*

KLIENT 2

1. *Nás je pět sourozenců a vyrůstali jsme všichni společně. Já jsem se narodil, to si pamatuju, prej to mi řekli, že jsem se prej narodil doma a to já si taky pamatuju - do dneška. Mlynářovická 472.*
2. *Jo, byl.*
3. *To já jsem byl ženatej, já se ženil v osmnácti na vojně, takže jsem bydlel normálně doma. Práci jsem měl v ČSAD.*
4. *Když mě někdo na....(zde byl klientem použit vulgarismus), tak jsem ho praštil a bylo. Jinak jsem žil úplně normálně.*
5. *Já řeknu radši dvacetkrát, to bude lepší než pětáctýřicetkrát – to vím, to mi řekli u posledního soudu. Dohromady jsem tam strávil osm let. Já taky neměl nějaký vážný trestný čin. Seděl jsem Plzeň – Bory, Leopoldov, Mírov a Valdice poslední. Všechny trestný čin byly ublížení na zdraví, pak jsem měl trestný čin, že jsem podnapilej porazil chodce a pak jsem měl trestný čin, že jsem jeden den ukradl prokurátorovi kolo a druhý den jsem ho prodal policajtovi – dostal jsem rok a to jsem seděl na Borech.*
6. *Pro mě to byly spravedlivý tresty. Protože jsem prostě věděl, že jsem ho zmlátil a odvezli ho do nemocnice, tak jsem udělal trestnej čin, to byl můj názor, já jsem nikdy neříkal ne, já jsem jim to řekl na rovinu prostě.*
7. *Pro mě nic. Já jsem se měl ve vězení, abych pravdu řekl, perfektně.*
8. *Já jsem vůbec ve věznici prakticky nebyl. Já jsem jezdil na volný komando. Já jsem jezdil ven do práce, akorát mi řekli, abych jako nikoho nemlátil a abych si někde nesehnal sekyru nebo vidle. No a ten poslední rok, jak jsem to měl s tím prokurátorem, jak jsem mu ukradl to kolo, tak to jsem byl v Plzni na Borech – tam seděl Havel co dělal presidenta, s tím já jsem seděl a Diensbierem jako. Já jsem každé ráno vozil z Plzně Primalex, ten tam plní Polky, protože já jsem měl řidičáky. Tak já jsem měl civilní jídlo, chlastal jsem tam – já byl věčně vožralej, pochvaly samý jsem měl. Když jsme měli jednou za čtrnáct dní schůzku s vychovatelem, tak on mi říká: Vás si rovnou zaškrtnu, kdyby náhodou přišla nějaká Polka, že je těhotná, tak já to za Vás platit nebudu, pošlu ji rovnou za*

Váma. Tak já si prostě na basu nemůžu stěžovat. Mně to bylo jedno, že jsem tam, já o půl pátý ráno odjížděl a v pět se vracel – já měl civilní život.

9. *Ne, já jsem chodil vždycky na půlku – za pochvaly.*
10. *Když jsem tam byl dva a půl roku, tak jsem byl rád, že už půjdu pryč. Vždyť jsem měl taky ženu... a děti.*
11. *Mě to napravilo. Já teďkom jsem nebyl deset let, asi. Od soudu mi poslali papír, pochvalu, že prostě po tej poslední base co jsem byl jsem se tak polepšil, že jsem teď nejslušnější vězeň. Jestli mě to změnilo? Tak jako, kdyby mě někdo na...(zde byl klientem použit vulgarismus), tak ho praštím znova no. Jinak jako já jsem byl v klidu.*
12. *Já se vůbec nebojím, říkal jsem si, že udělám nějaký trestnej čin abych šel do basy, protože bych tam měl nocleh. Já jsem si za těch osm let zvyknul. Já tam měl ženský – patnáct polek – ony se sprchovaly – já tam byl s nima sám... takovej já jsem měl život v base.*
13. *Pro mě nebylo nic nejtěžší. Akorát jsem udělal ve vlaku průser, když jsem jel z basy. Já jsem měl dost peněz, já měl osmnáct tisíc, jak jsem pracoval, no a nekoupil jsem si lístek... Koupil jsem si deset piv, flašku rumu, cigarety a jídlo do vlaku.*
14. *Nó, já jsem se pohádal s Jarkou, ségrou, tak jsem tady. Já jsem sedmkrát rozvedenej.*
15. *Ne, tak to já jsem nemusel nic řešit. Dluhy jsme nikdy s Evou, co jsem s ní 21 let, neměli, protože já jsem měl v tom ČSAD těžký peníze.*
16. *O rodině vím, ale prostě v kontaktu s nimi nejsem třicet let, protože prostě jsem neměl čas kvůli práci. Já jsem dělal nějaký roky v ČSAD, furt jsem dělal prostě. Malý děti byly jako... Ale vím kde všude bydlí. Žena mi umřela, rodiče jsou oba mrtví.*
17. *No mají hrozný problémy. Bez práce, nemají kam jít. Rozvedli se – přišly do basy rozvody, neplatili alimenty. Takovýhle problémy já jsem nikdy neměl. Chtěl bych změnit jedno no – se znova oženit. Asi Ivetu – je jí jednačtyřicet no a dělá doktorku v nemocnici.*

18. *Jo to jo, zkusil jsem Temelím, protože mám řidičáky a oni se mě zeptali, jestli jdu z basy, tak mě nevzali. Tak jsem šel zpátky do ČSAD.*
19. *To ne, všichni mě jako znali, že když mě někdo na....(zde byl klientem použit vulgarismus), že ho praštím, tak ode mě měli lidi odstup. Jinak já žil tady na ulici půl roku a všichni se ke mně hlásili. I ty starší ženský, přišly, daly mi i na pivo. Všichni říkali, že jsem čistej – proto jsem tady v azyláku, abych byl vykoupanej, oholenej... S tím já jsem neměl problém, že by mě někdo odsuzoval.*
20. *Ne, to si nedovedou představit.*
21. *Jo, věděl, řekla mi to sociálka v base a bavili jsme se o tom mezi sebou s chlapama...*
22. *Já jsem přišel z basy a řekl jsem si, že si dám týden odpočinek, než půjdu makat, tak jsem šel za kurátorkama a říkám kurátorkám, že jsem přišel z basy, že bych potřeboval prostě pomoc na jídlo aspoň tisícovku než si najdu práci. Víte co mi řekli ti „hajzlové“? Víte co mi řekli? Vy jste mladej, tak běžte dělat! A nějaký bydlení? To si prej musíte najít. Mně nepomohl nikdo! Akorát žena...*
23. *Já nepotřebuju nic. Když se ještě ožením, tak budu šťastnej.*
24. *Ani nevím, nikdy jsem se o to nezajímal. Co jsem potřeboval, to jsem si zařídil a jinak je mi to jedno.*
25. *Já na počítači neumím a mobil taky nechci. Já mám plnej invalidní důchod, jedenáct tisíc, takže jsem spokojenej, to bych byl blázen, kdybych šel pracovat. Když za mnou jako někdo slušně přijde a požádá mě o pomoc, nějakej soukromník třeba, tak když mi dá jídlo, cigarety, tak rád pomůžu, když mi dá večer na ruku peníze.*
26. *Asi jo, kdo něco chce, tak si to obstará. Každém si to stejně udělá podle sebe...*
27. *Nevím, co bych Vám měl jiného říct.*
28. *No oženit se!*

KLIENT 3

1. *Ano, žili jsme společně. Teda pak jsem začal mít výchovné problémy a tak a byl jsem v děcáku.*
2. *Ano, byl.*
3. *Ne, neměl.*
4. *Po odchodu z dětského domova, kde jsem se učil, jsem neměl kam jít a neměl jsem peníze. Trestný čin jsem spáchal kvůli penězům.*
5. *Trestanej jsem byl desetkrát a strávil jsem tam asi dvanáct let. No seděl jsem Opava, Mírov, Valdice, Stráž pod Ralskem... je toho hodně. Všechno to byly krádeže.*
6. *Tresty byly spravedlivý.*
7. *Nejhorší byl první trest, to jsem byl jako mladistvej.*
8. *Celkem to šlo, šikana nebyla.*
9. *Byl jsem tam hned u prvního trestu, to jsem dostal 4 roky. Bylo to tam dobrý, učili se tam vyplňovat různý dotazníky... aspoň mě něčemu naučili.*
10. *Všechno ze mě spadlo, že už je to za mnou.*
11. *Vůbec žádněj efekt nemá. A ani na mě...*
12. *Jsem venku tři roky a doufám, že to tak zůstane, ale může se to změnit ze dne na den...*
13. *Najít si práci no.*
14. *Ne, to jsem šel na azyl.*
15. *Dluhy mám a nikdo mi s tím nepomáhá.*
16. *Ne.*
17. *Bydlení, práce a třeba žena se s nimi rozvede. Já bych si chtěl najít nějaký bydlení a práci no.*
18. *Ne, neomezuje.*
19. *Ne.*
20. *Kdo nezažije tak neví...*
21. *Kam mám jít jsem věděl z toho výstupního oddělení.*

22. *Navštívil jsem kurátora a ten mi dal azyl a pomohl mi najít práci, no ale rok jsem byl bez práce.*
23. *Vím, kde bych našel někoho, kdo by mi pomohl s těmi dluhy, ale ještě jsem tam nebyl. Jiný instituce ne.*
24. *Vím, že jsou a myslím, že je jich dost – kdo chce ať si jich využije.*
25. *Umím na počítači, mám půl roku kurz v base, tak si třeba něco najdu sám.*
26. *Nevím, vůbec nemám přehled.*
27. *Ne.*
28. *Chtěl bych bydlení a práci a v tom mi právě brání ten trestní rejstřík – pomalu všude chtějí trestní rejstřík a já ho mám vyloženě jak knihu...*

KLIENT 4

1. *Rodiče se rozvedli v mých šesti letech... na základě toho se mi začal hroutit celý můj život. Nakonec jsem i se ségrou skončil v dětském domově. Nějak na to nerad vzpomínám...*
2. *Ne, nebyl.*
3. *Oboje jsem měl.*
4. *Kriminálka pražská mě uklidila sem do Jižních Čech. Já jsem byl v Praze v mafii a oni mi šli po krku. Tam je podmínka, že kdo se dostane tam – už se nedostane ven. Šli po mně, mojí přítelkyni i známých. Nevím, jak bych to řekl... já jsem kluk z vesnice a město pro mě bylo něco úplně nového. Kriminálka mě tedy uklidila sem a tady jsem začínal od nuly, našel jsem si přítelkyni, založili jsme rodinu, ale nevzali jsme se, naštěstí, a narodilo se dítě a pak přišel kamarád z kriminálu a nachytl jsem je spolu v posteli, tak dvakrát jsem ho seřezal a počtvrtý přijela kriminálka a byl jsem na „cépézetce“ - cele předběžného zadržení a dostal jsem podmínku a druhou podmínku na osmnáct měsíců s odkladem na tři měsíce na tvrdo za alimenty... byl jsem rok na ulici no, neměl jsem to jak platit.*
5. *Byl jsem měsíc a půl v cele předběžného zadržení – cépézetce a mám dvě podmínky.*
6. *Za to napadení ano, to je spravedlivé a za ty alimenty... je to moje dítě, já se tomu nevyhýbám, ale neměl jsem to z čeho platit. Ale jinak to spravedlivý je.*
7. *Já jsem tam byl měsíc a půl a nejtěžší bylo to tam vydržet – co tam je za lidi a tak...*
8. *Špatný no, bachaři se tam musí podplácet, aby se měl člověk dobře, i šikana tam funguje.*
9. *Ne, to se mě vůbec netýkalo.*
10. *Jak malej kluk – šťastnej.*
11. *Záleží za jakej konec to člověk vezme. Mě to ponaučilo a dalo nový smysl života. Ty druhý jsou takový... rozdělil bych je na tři vrstvy... První hoděj flintu do žita a kašlou na to, druhý jsou takový, který chtěj, ale bojí se toho a nevědí jak, třetí*

- se postaví a jdou. Já jsem v tý třetí – bojuju, ne. Uvědomil jsem si prostě, že to nestálo za to.*
12. *Já na to nemyslím – jak na to budu myslet, tak se tam můžu vrátit jako. Jo, pochybnosti jsou. Bývalá přítelkyně mi říkala: když na to budeš myslet, tak se to splní... Myslím jen na ty pozitivní věci.*
13. *Kde začít – neměl jsem kam jít.*
14. *No jak říkám, neměl.*
15. *Měl jsem dluhy na zdravotním pojištění i jinde – byl jsem rok na ulici, práci jsem taky neměl. To je základ – najít si hned práci.*
16. *Nejsem.*
17. *Oni lidi, co přijdou z kriminálu, tak se o tom moc nebavěj – ze zásady... nikdo o tom nemluví a nepřizná co se tam děje. Každý řekne jen: jo, bylo to v pohodě. Já bych chtěl změnit celej svůj život. Ted' mě trápí to, že nejsem s těma lidma, s kterými bych chtěl být – to je můj syn nebo moje bejvalá. To mě nejvíc trápí...*
18. *Já to naštěstí nemám v rejstříku trestů, takže to je pro mě dobrý.*
19. *Ty, kteří to věděli tak už se na mě koukali trochu jinak – dříve to bylo kamarádství – ted' už si drží odstup, protože nevědí jak já budu reagovat – na určitý věci, na legrácky. Protože v kriminále, když se řekne „koště“ nebo „buzna“, tak se tam hned bijou – tyhle legrácky, to už člověk, když vyjde ven, tak tady to neříká. Kluci, který přijdou z kriminálu, tak se za to prostě řežou – to je největší urážka, prostě.*
20. *Někteří ne.*
21. *Nevěděl, tak jsem si informace sháněl od známých.*
22. *Ne.*
23. *Já jsem s těmito institucemi i spolupracoval – třeba jsem v Praze vařil pro Naději a zajímal se o tyhle sociální věci.*
24. *Ty služby, co se poskytují jsou dobrý! Ale praxe je úplně jiná – oni to mají jen napsaný na papíře, ale nefunguje to...nefunguje to, protože oni to nechťej. Konkrétně tady v azyláku, na papíře to mají všechno napsaný, jak pomáhají a tak, ale jinak tu sedí u počítače a dělaj si tam blbosti. Člověk je o něco poprosí,*

oni řeknou, že nemaj čas a dál si sedí u počítače. Proto já jen využívám toho, že tu můžu bydlet – tady to není charita jako se dělá v Praze – tady jen využívaj toho, že dostávaj dotace. No a lidi co vyjdou ven by okamžitě potřebovali práci. Protože maj dluhy a kurátor je tlačí a spousta věcí je tlačí. Bylo by potřeba spolupracovat s firmama, brigády a tak. Jsou to lidi, který když vyjdou, tak chtěj vědět, za kolik budou dělat, za padesát korun nikdo dělat prostě nebude – fakt ne.

25. Já jsem „počítačovej“ – všechno si umím najít a vyřídit.

26. Ono to není o institucích, počtu dveří, kde můžeš zaklepat – těch je dost, ale je to o přístupu lidí a ten je tady v Budějicích proti třeba té Praze mizernej. Koukaj na Vás s odporem, co je člověk jako otravuje...

27. Ne, nechci.

28. No, plánuju si pronajmout byt, abych bydlel ve svém a taky by to chtělo nějakou přítelkyni, to snad časem...

KLIENT 5

1. *Žili jsme společně, naši se rozvedli, když mi bylo devět let, dál jsem žil s maminkou. Žádný problémy jsem v dětství ale neměl.*
2. *V kontaktu jsem byl se všema.*
3. *Ubytování ano, bydlel jsem u mamky, práci ne.*
4. *Důvodem spáchání prvního činu byly drogy a když to tak řeknu, tak výpomoc kamarádovi. Druhý byl kvůli penězům.*
5. *Dvakrát, jednou rok a půl a podruhé dva roky. Věznice Všehrdy – první trest – jako mladistvej a druhý byl Kynšperk nad Ohří a Všehrdy.*
6. *Ten první trest se mi zdá malej a druhej zas přehnaně velkej.*
7. *Ztráta tý svobody, s čímž tak člověk počítá, ale spíš to, co se děje doma: mámě, tátovi, přítelkyni, bráchovi – to jak trpí. Oni vlastně nic neudělali – udělal jsem něco já – mě za to zavřeli – okej – ale ten jejich psychickej stav, že maj zavřenýho syna, bráchu, že asi pro ně není moc příjemnej. To je asi úplně to nejhorší – člověk ví, že za něj trpí jiný lidi.*
8. *Mezi vězni, mezi sebou, ... jak kdy a jak s kým a mezi personálem, tak kdybych to měl říct hodně slušně, tak na “prd“. Je tam šikana ze strany personálu, především bachařů, vychovatele, pedagogy, sociálky jediné chválím. Co se týče ale těch bachařů, tak to bylo těžký f...(zde byl klientem použit vulgarismus). Můžu říct, že jsem s tím jakš takš srovnanej, ale dodnes, když někoho z nich potkám na ulici, tak skřípu zubama, protože člověk ví co to je za „košťata“... tady chodí sotva u zdi a tak se chovaj hrozně a šikanujou a hrajou si na něco, co vlastně vůbec nejsou a ty, kteří byli nejhodnější, tak ty potkáte a ještě Vás zdravěj.*
9. *Na výstupním jsem nebyl – oba tresty jsem byl podmíněčně propuštěný.*
10. *Já jsem neměl čeho se bát. Věděl jsem, že se mám kam vrátit a že mě rodina přijme. Komunikace mezi mnou a rodinou fungovala celou dobu korespondenčně i na návštěvy jezdili. Mamka i přítelkyně na mě čekaly a vzaly mě zpátky. Takže to byla spíš pozitivní pocity.*

11. *Ta otázka je moc všeobecná. Je to individuální – furt záleží na člověku, na strašně moc aspektech – na tom, jestli tam nad sebou přemejšlíte, jestli tam fetujete, jestli Vás rodina vezme, nebo Vás odsoudí, jestli se máte kam vrátit... na všem strašně záleží. Já se vsadím, že kdybych neměl rodinu, tak jsem tam zpátky... S mejmá dluhami a problémama... nemít rodinu, tak jsem tam stoprocentně zpátky. Mě osobně to změnilo k dobrému, hodně dobrému. Člověk si jako uvědomí co vlastně od života chce, přehodnotí stupně svých hodnot, úplně to všechno zpřeháže – mě to změnilo od základů, dá se říct.*
12. *Bojím no. Hlavně ztráty svobody a mámu by to už asi zabilo. Bachařů těch já se ale nebojím, nikdy jsem se jich nebál.*
13. *Najít práci, to bylo to nejtěžší asi. A taky jsem se bál, jak to vezme okolí, jako že: hele, on už je zpátky, hele, kriminálník...*
14. *Ano, šel jsem rovnou domů k mamince zpátky. Já jsem musel, musel no, mně to bylo nakázáno. Já jsem se nechtěl vrátit kvůli ostudě, kterou jsem jí udělal v baráku a tak. A máma řekla: prostě domů půjdeš a tečka! A maminka a hospodské mají vždycky pravdu...*
15. *Práci mám perfektní. Teď jsem dá se říct ještě v těch problémech, který jsem měl, protože mám spoustu dluhů – ty teda splácím... nějaký dvanácti-, třinácti-tisíceměsíčně. Ať je to pryč no a pak udělat tlustou čáru za tím vším a začít znova...*
16. *Ano, jsem, i bydlím u maminky.*
17. *Tak byli tam kluci, který odsoudila rodina a odmítala je vzít zpátky, takže ty se chystali na ty domy na půli cesty a podobný instituce, tak ty se báli tohohle. Protože tam jsou kluci, který tam sedí pět let a pět let je o ně postaráno – mají střechu nad hlavou, postel a teplý jídlo, čistý oblečení, ten základ tam prostě mají a najednou vylezou a neví co bude. Takže s tím jsem se tam setkával jako dost často. No a mě teďka nejvíc trápí asi ty dluhy- to je jediný, co mě teďka trápí.*
18. *Momentálně vůbec, vůbec.*

19. *Stalo se to občas no. Hodně lidí například sousedů v baráku pokukovalo a nevěděli, co si mají myslet – v současné době je to úplně perfektní, necejtím nikde v okolí nějaké náznaky... Když se o tom s někým bavím, tak jediné proto, že je to můj známý a je zvědavý no.*
20. *Ne. Díky médiím určitě ne a taky díky americkým filmům. Ale jako takový ty zprávy v médiích, že daňový poplatníci platí kriminálníky, tak to vůbec není pravda. Ano, v tuhle chvíli, když já sedím, tak to platíte, ale jak mě pustí, tak přijdou veškeré účty a všechno to musíte zaplatit.*
21. *Ano, my jsme tam měli perfektního sociálního pracovníka. Já jsem si to všechno oběhal.*
22. *Navštívil, ale tam nebylo co řešit, protože jsem přišel vlastně podruhé z výkonu trestu, tak jsem věděl co musím, kam musím. Nabízeli mi peníze, ale já vlastně přišel z basy s patnácti tisíci, právě díky tomu, že jsem tam pracoval*
23. *Neměl jsem důvod je navštěvovat.*
24. *Je jich málo a jsou strašně omezení, hlavně kapacitou. Navrhoval bych více domů na půli cesty, ale tam je jedna nevýhoda, že hrozným způsobem omezují toho člověka, oni si neuvědomují, že ten člověk byl nějakou dobu v kriminále, kde si ani neprndete, aniž byste se zeptali, jestli můžete a najednou jste na svobodě, chcete se nějakým způsobem začlenit do společnosti, jdete do toho domu na půli cesty a tam je to v podstatě skoro to samý. Samozřejmě se počítá s tím, že tam nesmí člověk být opilý, zfetovaný, špinavý, ale jsou tam omezení, která běžný člověk nepochopí a díky tomu tam ty kluci nepůjdou. Oni nejdou na svobodu proto, aby zase byli někým hlídání, jo... a kde ty kluci skončí...? Začnou páchat trestnou činnost, aby se uživil.*
25. *Já to nepotřebuju a nevyhledávám, informace mi dával ten sociální pracovník, ale umím si je najít i sám na internetu.*
26. *Myslím si, že je, ale je to individuální, protože ty kluci toho nevyužívají. Spousta lidí se na to vykašle. Ty domy na půli cesty a charity člověka strašně omezují. Ale zase neznám ten pohled z jejich strany...*

27. *Ne, ne.*

28. *Já mám teď jeden cíl a to je zaplatit všechno co mám zaplatit, no a pak udělám čáru za tím vším a začnu žít no, nějakým způsobem se chci osamostatnit...*

KLIENT 6

1. *Ano, žili jsme společně, normálně, žádné problémy jsem v dětství neměl.*
2. *Ano, bydlel. Já jsem byl vlastně vazebně stíhaném v roce 2002 a šel jsem z vazby v roce 2003 a pak jsem byl vlastně pět let na svobodě než jsem nastoupil výkon trestu, takže jsem byl pět let doma. Já jsem nastupoval výkon trestu až po pěti letech, kdy byly ukončeny všechny soudy, tak já jsem vlastně šel do výkonu trestu až v roce 2008.*
3. *No to jsem měl no. Oboje. Já jsem pracoval i bydlel, normálně jsem řádně žil ve svém bytě.*
4. *Paragraf 187 – nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek. Vedla mě k tomu moje vlastní závislost – to je jedna věc - já jsem v té době vlastně bral pervitin a heroin, v tom roce 2002, nebo vlastně jsem v roce 2000 začal brát heroin a kolem nebyly vlastně ty lidi, který ten heroin brali taky a já jsem vlastně k němu měl přístup, takže jsem to tak nějak dovážel do Budějovic, ale to mi nebylo prokázáno.*
5. *Byl jsem šest měsíců ve vazbě, což mi započítali do výkonu trestu a pak jsem seděl dvacet měsíců. Takže jsem byl 26 měsíců ve výkonu trestu. Seděl jsem na Borech.*
6. *Já bych řekl, že ne. Dostal jsem čtyrky roky nepodmíněně, byl jsem poprvé v životě ve výkonu trestu, byl jsem vlastně naposledy souzener před jedenácti lety, tudíž se na mě muselo celou dobu pohlížet jako na netrestaného člověka a jako já bych řekl, že byl soud zaujatej, i vlastně státní zástupce – poukazovali na to naši advokáti, ale bohužel, tady v tom našem zas..... komunistickým režimu, kterej tady ovládá samej estébák na okresním státním zastupitelství i na soudě, takže jsme s tím bohužel nic neudělali.*
7. *Ve vězení? Já nevím jako. Já jsem se tam měl... dobře. No vazba byla rozdíl, protože tam jsme byli na cimře po dvou, po třech lidech a ve výkonu trestu, který vlastně veškerý naše věznice nesplňují ani standardy Evropský unie, protože jsem věznice přeplněný. Vlastně si vemte to, že u nás na oddíle bylo nějakých*

sto lidí a cimry byly po čtrnácti lidech. A někde, třeba na tom trestním oddíle 5.3, co byl přes chodbu, tam už se spalo na trojákách. Tam bylo nějakých 21 lidí. Pro mě tam nebylo nejtěžší nic, mně to nějak nevadilo.

- 8. Takže jako já jsem vlastně ve věznici pracoval, takže já jsem vlastně pracoval pro německou společnost, takže my jsme dělali s civilama, takže jsme měli kontakty s civilama každým den. Vlastně mistr byl civil, údržbáři byli cibulové a my jsme měli vlastně jediného dozorce, kterej nás měl hlídat. Ale představte si, šestnáct lidí v jedné dlouhé místnosti, takže si to dokážete představit no...byl zalezlej v kanceláři. No na pracovních oddílech mezi vězni problémy nebo konflikty nejsou, to spíš na těch trestních. Já jsem se nikdy ani k nějakému konfliktu nepřimotal. Ani šikanu nebo něco takovýho jsem na pracovních oddílech neviděl.*
- 9. Ne, ne, nebyl. Chtěl jsem si to dát, ale nešel jsem, protože vlastně výstupní oddělení přeřadili „za plechy“ takže tam jsem nešel. Kdyby to bylo tam jako dřív tak bych tam šel. Měl jsem tam namířeno...*
- 10. Já tak nějak normálně. Já jsem ani nějak nepočítal, že by mě pustili, protože Bory jsou vlastně takový zakletý místo, kde se říká, že nepouští domů na půlky, no a já jsem měl vlastně první líčení 11. února a to mě pak odročili na 11. března a to soudní přelíčení proběhlo úplně jinak než to první, takže mě to bylo tak nějak šumák, jestli mě pustí nebo nepustí.*
- 11. Já si myslím, že v naší republice určitě ne, že nápravný efekt to nemá. Já jsem tam byl asi krátkou dobu, abych mohl říct jestli to změnilo mě.*
- 12. Obavy? No dá se říct, že já jsem byl prvolepenka nebo jako prvostrest, takže samozřejmě, když jdete poprvé nějak do neznáma a nevíte co bude. Teď už vím kam bych šel a co bych měl udělat, co jsem před tím neudělal. Nebojím se toho. Samozřejmě, když se něco stane, tak si za to budu moct sám, jako jsem si vlastně mohl před tím, takže jako když se to stane, tak co budu moct dělat....*
- 13. No to jsem věděl, kam mám jít, jel jsem zas domů no a byl jsem vlastně takovej zmatenej, co si mám dát dřív, jestli pivo nebo limonádu nebo kafe. Jinak jsem problémy neměl.*

14. *Jo, šel jsem domů k mámě.*
15. *No dluhy jsem řešil, ale ty vlastně vyřešili za mě, protože vlastně mi hodili exekuci na majetek a vydražili mi vlastně můj byt v osobním vlastnictví, takže vlastně to zaplatili za mě a ještě byli tak laskaví, že mi ještě něco vrátili... No a práci jsem našel...*
16. *No, ano.*
17. *Tak to je jejich boj! Tak já nevím. Já jsem toho názoru, že když se tam těm lidem v base líbí, tak se tam budou vracet každým den, jsou lidi, kterým je to jedno, jestli budou tejdén doma nebo tak. To jsou vlastně lidi bez zázemí, bez rodiny. Já jsem taky hned jak jsem vyšel mohl začít prodávat drogy, nebo vykrást auto nebo byt... Mě tyhle lidi nezajímali a ani teď mě nezajímaj.*
18. *Já bych řekl, že ne. Já jsem ani v práci neměl problém, protože oni to vlastně věděli, protože já jsem s nima už dělal před tím, takže věděli, že já čekám nástup trestu, takže jako...*
19. *Ne, ne.*
20. *No já nevím, když jako poslouchám ty televizní noviny nebo zprávy, tak mají lidi o tom zkreslenej přehled. Vůbec. Protože se ví, že věznice jsou dotovaný podle počtu lidí. Takže, když ve zprávách slyšíte, že vězni dluží státu, tak to jako není pravda. Vězni mají možnost dostat práci. Jako když jí odmítnou, tak si vězení musí zaplatit. Když člověk tu práci neodmítne, tak mě strhávali každým měsíc, rok a půl, tisíc pět set korun za to, že jsem v tom vězení byl, takže já jsem si platil stravu, elektriku, bydlení, to jsem si vlastně platil. Takže bych řekl, že tyhle lidi, co si to platí by měli mít větší výhody než ty, co si tohle neplatí. Tohle ale věznice nedělají. Pak se křičí, že vězni dluží, ale to si stát dělá sám, protože věznice dostává dotace na lidi. No a jestli si to lidi dokážou představit, jaký to tam je? To já nevím. Ať si to tam jde každej vyzkoušet!*
21. *Ne, to tam nikdo neříká. Já ani nevím, jestli tam sociální pracovníci byli. Já jsem se tam setkal třeba s klukem, kterej seděl jedenáct let v kuse a ten kluk žil jedenáct let v nějakým režimu a přišel nám pak pohled, že se bál přejít přes přechod, aby ho nesrazilo auto... Takže takhle to chodí na Borech. Třeba je to*

někde na tom výstupním nebo první nápravný skupině jinak, takhle to ale bylo u nás – ve třetí nápravný s Váma nikdo nic neřeší. Tam Vás prostě vypustí a starej se...

- 22. Byl jsem tam pro peníze, ale když zjistili, že jsem pracoval, tak mi žádný nedali, tak jsem tam jen přišel a šel jsem pryč. Já myslel, že je dává všem...*
- 23. Ne, jenom tady, sem mám docházet.*
- 24. Já se nestýkám s odsouzenějma. Pár lidí znám, který kdysi seděli, ale takovýhle věci spolu nerozebíráme – já mu to nebudu připomínat a on to nepřipomíná mně. Jsou „vězni“ a „vězni“ – jako nejsou všichni stejný. Vůbec o tom jinak nemám přehled.*
- 25. Já nic nepotřebuju. Na počítači jsem se učil sám, ale já ho ke svému životu nepotřebuju.*
- 26. Tak to já nevím. To se musíte zeptat někoho, kdo má odsezení třicet let. Ně někoho, kdo seděl poprvé v osmatřiceti letech a má odsezení dva roky...*
- 27. Chtěl byste sám dodat něco, na co jsem se netázala?*
- 28. Já nic neplánuju. Já plánoval kdysi a jak jsem dopad. Žiju ze dne na den, protože se má žít naplno – nikdy nevíte, kterej den je ten poslední...*

KLIENT 7

1. *Ano. Výchovné problémy jsem občas v mládí měl, třeba drobný krádeže v obchodech a sem tam rvačka s klukama, řešilo se to ale jen ve škole, na policajtech ne.*
2. *Byl.*
3. *Bydlel jsem u našich, ale práci jsem měl tak střídavě. Byl jsem vedeném na pracáku, ale jako vydělával jsem si, ale neoficiálně.*
4. *Tak protože jsem neměl tu práci, teda aspoň né stálou, šel jsem třeba jen někomu pomoci. Máma mě nutila abych dával prachy domů no a já si chtěl prostě užívat, zajít s kámošem na pivo a tak. Prostě jsem ty prachy neměl, no. Dluhy jsem ale neměl a když, tak to za mě zaplatili naši, abych nebyl v problémech...*
5. *Loupežné přepadení – jednou benzínka a podruhý herna no. Takže jsem seděl v Jablonci, Vinařících. Dostal jsem čtyři roky... měl jsem “blbého“ advokáta.*
6. *Ne.*
7. *Že jsem si nemohl dělat co jsem chtěl.*
8. *Na začátku to bylo stejný jako na vojně, takže jsem si tam musel to svoje postavení vydobýt, to nebylo zrovna jednoduchý, občas došlo i na rvačku, ale pak už jsem měl svým způsobem klid. Ve Vinařících je dobrej ředitel, kterej nebere chlapy jen podle toho, co udělali, ale jaký jsou a tak jsem dostal docela dobrý místo, jsem se staral o posilovnu a přes léto kurty. A s personálem to bylo tak, že oni po čase zjistili, že nejsem žádněj zmetek a tak to potom bylo založený víceméně na obchodu.*
9. *Byl no, ale přínos to nemělo žádněj.*
10. *No těšil jsem se, no že už nebudu tam, že si budu moct zas dělat co chci.*
11. *Změnilo mě to tak, že už tam nechci zpátky! A nápravném efekt to asi nemá, protože většina je tam nevinejch, že jo, co si budeme říkat.*
12. *Nechci tam zpátky. Je mi třicet pět a další roky za katrem prostě strávit nechci.*
13. *To nevím, to asi nebylo nic nejtěžší.*

14. *Vrátil jsem se k našim no.*
15. *No dluhy, no to víte, že mám dluhy, že jsem to ještě všechno nesplatil, ale nějak to ještě budu splácet no. Práci jsem potom nenašel, zase dělám jen tak po známech.*
16. *Tak tam bydlím u našich no.*
17. *Hlavně řeší to, že když jsou zavřený, tak málokomu vydrží manželství nebo přítelkyně. Funguje to tak první půl rok, nebo rok, kdy jezdí na návštěvy, ale pak to odpadá, ztratí kontakt s dětma, žena jim neodpovídá na dopisy a prostě si najdou někoho jiného a oni když vyjdou ven, tak nemají kam jít. Ted' mě nejvíc šťve, že mně to naši furt předhazují, že tam bydlím, že zase nemám práci a zase budu chtít prachy, že zase začnu krást, že tam zas půjdu a odkopnou mě a vydědí mě a že už pro ně nebudu existovat. Nechápu, že tu práci nemůžu sehnat.*
18. *Určitě, při hledání práce určitě. No a taky ve vsi, tam všichni ví, že jsem byl zavřeným, tak jako zrovna, že by se se mnou chtěli bavit, tak to nechtěj no. Zajdu do tý hospody, ale sedím tam sám alespoň do doby, než je někdo nalitej a pak se nebojí si ke mně sednout jako s kriminálníkem no.*
19. *Jo, v tý vesnici jo. A na úřadě, třeba na tom pracáku, tam mi řeknou, že jako trestanej těžko práci seženu, když jí nemají ani ti ostatní, ale že by byli odtazítí, to snad ani ne.*
20. *Vůbec, to je tím, že tam nebyli.*
21. *Jo, to mi říkali, že se mám hlásit u kurátora. To mi tam řekla sociálka na výstupním.*
22. *Jo byl, jo i mi pomohl, bral to jako normální věc, řekl mi, co mám dělat a že nemám házet flintu do žita, že to půjde...*
23. *Ne, nikde jsem nebyl.*
24. *No tak já nevím jaký... Když to vezmu, tak ty kluci, co vylezou ven a nemaj tu ženskou a nemaj kam jít, tak se to chvíli dá přežít po putykách, po kamarádech, ale pak to řeší. A pokud ne, tak zas za chvíli budou v kriminále. Potřeba je práce a mít kde bydlet. Nebo ubytovnu aspoň. Tam jsou ale potřeba prachy a když půl roku nemůžete sehnat práci, tak to nemá z čeho zaplatit, no.*

25. *Na pracáku na chodbě, tam člověk kouká, jdu za tou úřednicí a tak. Na počítači moc neumím.*
26. *Tak u nás na vsi o tom mluví dost! To jako jo. Jinak stát se nestará, vůbec.*
27. *Že se mi líbíte...*
28. *Pokud by to šlo, tak by jsem si chtěl najít práci, ale ne někde ve fabrice u pásu, kam přijdu v šest a vypadl bych o půl třetí a druhý den znova, to ne, to nechci. Spíš nějakou volnější, nevím no, možná uvažuju o tom, že bych si udělal papíry na nákladák, to by mě bavilo, že to není o tom být na jednom místě, akorát zas nevím, kde seženu ty prachy na ten řidičák. Chtěl bych taky odejít od našich a nebejt u nás na vsi, protože tam jsem středem pozornosti...*

KLIENT 8

1. *Rodiče se rozvedli když mi byli čtyři roky, vyrůstal jsem s mámou a starším bráchou. Problémy v dětství ani mládí jsem neměl.*
2. *Ano, s mámou často, s otcem jen málo.*
3. *Já jsem podnikal, měl jsem svojí hospodu a bydlel jsem s přítelkyní ve vlastním domě.*
4. *Žil jsem normální život, rád se bavil s přáteli, hodně jsem chodil do tělocvičny posilovat. S přítelkyní jsme měli malého syna. No a když jsem se napil, tak do mě vždycky vjel vztek a něco jsem rozflákal, nebo jsem si s někým měřil síly nebo tak... Vlastně to bylo všechno kvůli prachům... Dělali jsme s bandou chlapů levárny, teda několik loupeží... Prostě kvůli prachům...*
5. *Za loupeže a těžké ublížení na zdraví jsem dostal jedenáct let. Jinak jsem nikdy trestně stíhán nebyl. Seděl jsem ve Valdicích a ven se dostal po šesti letech na podmínku... proto teď chodím sem...*
6. *Spravedlivě? Ne. Jedenáct let je moc. „Přišli“ mi i to, co jsem neudělal...*
7. *Celý to bylo těžký... být zavřenej, nemoct nic. Rozešla se se mnou přítelkyně a přestala mi dávat informace o synovi. To bylo strašný, nemohl jsem ho vidět, podílet se na jeho výchově – strašně mi chyběl. A taky se stalo to, že táta zemřel... a oni mě nepustili ani na pohřeb. To jsem myslel, že se zblázním, že prasknu vzteky...*
8. *To šlo. Já si pořádek zjednal. Se spoluvězněma jsem problém neměl a když, tak jsem si ho sám vyřešil. Bachaři už byli horší, vybíjej si svý mocenský komplex, člověk je bezmocnej a nemůže pryč.*
9. *Jo, byl jsem tam. Docela to tam šlo. Ale zrovna mě to moc nepřineslo, jen že jsme se dostali párkrát ven na nějakou akci.*
10. *To bylo šílený to vydržet, když už jsem věděl, že půjdu na půlku. Chtěl jsem strašně vidět kluka, jak vyrostl, jaký je, a taky jsem chtěl za přítelkyní, se kterou jsem se dal dohromady na návštěvách ve věznicích.*

11. *Obecně asi ne. To záleží na každém člověku – jestli se chce změnit nebo ne... Já jsem se snažil na sobě zapracovat, hlavně jsem si uvědomil, který věci jsou pro mě nejcennější a o který za žádnou cenu nechci přijít.*
12. *No asi mám. Já jsem svobodnej člověk, potřebuju volnost a prostor a taky nechci ztratit znovu svou rodinu.*
13. *Asi kontakt se synem. Měl jsem strašný strach jak na mě bude reagovat, co mu lidi o mně navykládali. Vždyť mě za tu dobu viděl jen dvakrát – co si budem povídat a tak. Chtěl jsem mu toho strašně říct a všechno mu vynahradit!*
14. *Přítelkyně měla byt, takže jsem šel rovnou k ní domů.*
15. *Dluhy mám – tři sta tisíc to dělá a ty právě řeším tady a s těmi lidmi, co jim dlužím, ale já měl exekuci na majetek, tak většina je v pohodě. No a práci tu teď mám.*
16. *No táta ten umřel, jak jsem už říkal, no a máma, ta za mnou ani za tu dobu nebyla, ani teď o mně nechce slyšet. Takže vlastně ne.*
17. *Někteří řeší právě tu rodinu, že je manželka nebo rodiče zavrhli a třeba pak nemají kam jít, tak jsou na ubytovnách nebo tak podobně, nebo u známých. Většina propuštěných má taky dluhy, což komplikuje vlastně všechno a taky je to někdy přivede do dalších malérů.*
18. *Práci jsem dostal. Tak mě spíš mrzí, že se mnou máma nechce nic mít a tak.*
19. *U známých ani moc ne, jen ze začátku nevěděli, jak se mají se mnou bavit, jestli jsem se moc nezměnil a tak. Odtahitý přístup ani ne, jen ta máma...*
20. *No to ani náhodou. A ani já jsem to předtím nevěděl. To, že je člověk tam je pro normálního člověka šílený – ten malej prostor, to že nemůže dělat co chce a hlavně je daleko od svých blízkých. A jen čekat a čekat... Všechno se to v člověku hromadí... Lidi akorát tak vědí, jak to chodí v americkéjch věznicích a to jen z akčních filmů...*
21. *Já chodím jen sem na probaci, protože musím. Jinak jsem nic nepotřeboval, nikde jinde jsem nebyl. Na tom výstupním oddělení nám to říkali, kam máme jít a tak, ale já tam nebyl, všechno mi zajistila přítelkyně.*
22. *Ne.*

23. *Jak říkám, nikde jinde jsem nebyl.*
24. *Tak to vůbec nemám přehled. Jen vím, že je potřeba co nejdřív najít práci, což je se záznamem v rejstříku někdy problém a potom ty dluhy řešit...*
25. *No mezi bývalými spoluvězni, předáváme si informace, kdo se kde uchýlil... Mezi bývalými vězni existuje jakési přátelství, které by se dalo přirovnat k základní vojenské službě. Prostě o sobě víme a jsme v kontaktu...*
26. *Někdy až přehnaná, ale je to spíš pozornost než péče...*
27. *Ani ne.*
28. *Nedělám si iluze o tom, že mě výkon trestu napravil, ale uvědomil jsem si, co pro mě znamená svoboda a rozhodování o tom co chci a co budu dělat... Určitě už se tam nechci vrátit a chci prostě normálně žít a užívat života...*

4.2. VYHODNOCENÍ KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU

V této části uvádím výsledky kvantitativního výzkumu, tedy ankety mezi odbornou veřejností – sociálními kurátory na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností. Jsou to zpracované odpovědi na dvě anketní otázky. Plné znění odpovědí přikládám jako přílohu číslo 1 této práce.

K otázce číslo 1:

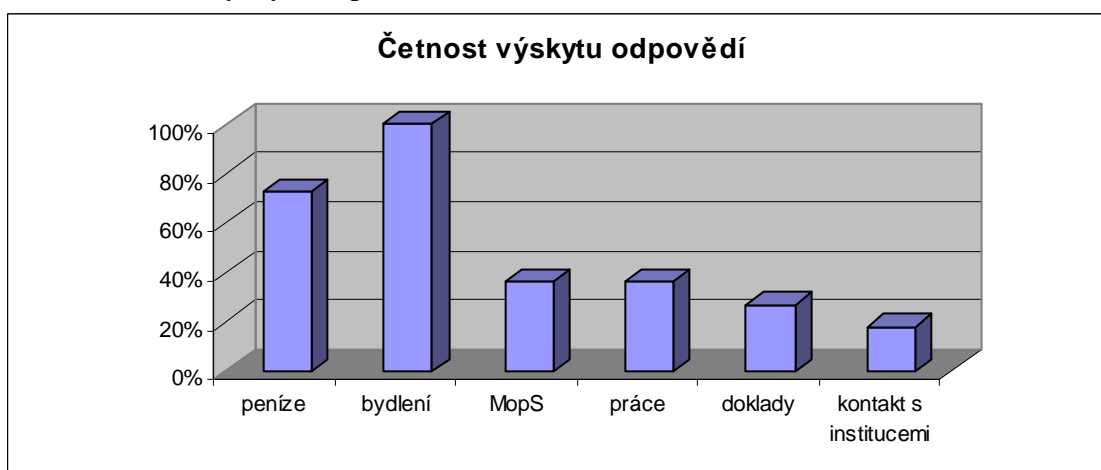
Tabulka č. 3 : Odpovědi sociálních kurátorů

Znění odpovědi	Početní zastoupení	Procenta
peníze	8	73%
bydlení	11	100%
MopS	4	36%
pracovní uplatnění	4	36%
doklady	3	27%
kontakt s institucemi	2	18%

Zdroj: vlastní výzkum

Vysvětlivky: MopS – peněžitá dávka mimořádné okamžité pomoci podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Graf č. 1: Četnost výskytu odpovědí

Zdroj: vlastní výzkum

Dalšími možnostmi, které v odpovědích zazněly byly následující:

- pomoc s vyřizováním pohledávek,
- práce s mobilním telefonem.

Jedna z kurátorek uvedla následující problémy, jako problémy „skryté“:

- rozvrat rodiny,
- gamblerství,
- závislost na alkoholu a drogách,
- opuštěnost, které je nutné urgentně řešit s dalšími odborníky.

K otázce číslo 2 sociální kurátoři uvedli následující:

- služby jsou dostačující – tuto odpověď uvedli 2 z 11 dotázaných,
- chybí pracovní příležitosti – tuto odpověď uvedli 3 z 11 dotázaných,
- zřídit ubytovny s povinností ubytovat propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody – tuto odpověď uvedli 2 z 11 dotázaných.

Další odpovědi – návrhy zazněly v odpovědích jen jednou :

- povinné návštěvy kurátora – především u prvotrestaných,
- fungující a návazná síť služeb,
- větší pravomoce kurátora ,
- vyšší materiální zajištění klientům (př. bezúročná půjčka),
- spolupráce s dalšími odborníky – např. psycholog, psychiatr,
- pomoc NNO je účelná, ale limitována financemi,

- noclehárny,
- hygienické centrum,
- bydlení pro handicapované.

4.3. ZÁVĚR VÝZKUMU

V této kapitole provádím analýzu výsledků výzkumu – tedy u kvalitativního výzkumu rozbor odpovědí klientů a u kvantitativního výzkumu komparaci a analýzu názorů sociálních kurátorů.

4.3.1. *Závěr kvalitativního výzkumu*

První otázka polostrukturovaných rozhovorů se týkala primární rodiny, výchovného zázemí a výchovných problémů v mládí klienta. Všichni klienti uvedli, že ranné dětství trávili v úplné rodině a bez výchovných problémů. Ve čtyřech rodinách z těchto se rodiče následně rozvedli, ale jen ve dvou případech (u klienta 3 a klienta 4) toto bylo příčinou dalších problémů, které vyústili v pobyt v dětském domově. Výchovné problémy v mládí uvádí jen dva z klientů. Tento výsledek je dle mého názoru překvapivý – očekávala jsem větší výskyt sociálně patologických jevů v rámci primární rodiny, které se mohou promítat do dalšího života klientů.

Druhá otázka se týkala kontaktu s primární rodinou před nástupem výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS). Zde pouze jeden klient uvedl, že v kontaktu nebyl. Pouze tři klienti žili v rodině sekundární, tedy žili samostatný život včetně obživy. Dalo by se říci, ti ostatní páchali trestné činy (dále jen TČ) v zabezpečení svých rodičů a dalším pohledem je skutečnost, že těmto nebránila v páchání trestné činnosti jakási morální povinnost postarat se a zabezpečit svou rodinu včetně dětí.

Nyní bych podle souvislosti vyhodnotila otázku číslo čtrnáct a šestnáct, které na sebe logicky navazují. Otázka šestnáctá se ptá na existenci kontaktu s rodinou po VTOS a otázka čtrnáctá na možnost ubytování po ukončení VTOS. Zde všichni klienti azylového domu uvedli, že v kontaktu s primární rodinou nejsou, klient 1 však byl ještě po prvním VTOS v kontaktu a i mu rodiče poskytli přístřeší, po druhém VTOS nikoliv a proto je v azylovém zařízení. Dva klienti azylového domu nejsou v kontaktu ani s rodinou sekundární. Klienti PMS ČR v kontaktu s primární rodinou jsou a ta jim i po VTOS poskytla přístřeší a zázemí, kromě klienta 8, kterého primární rodina během VTOS zavrhla a i sekundární rodina se rozpadla. Tento však bydlení našel u nové přítelkyně. Výše uvedené by se dalo shrnout do poznatku, že osobám, které ztratily kontakt s rodinou se tímto narušila i záchranná sociální síť a tudíž museli pomoc hledat u pomáhajících institucí. Ti, které rodina podpořila a poskytla jim zázemí, mají dle mého názoru lepší perspektivu pro zamezení recidivy a u klienta 8 zafungovala záchranná sociální síť v širší oblasti, tedy mezi přáteli.

Další otázka se tázala na možnost bydlení a výdělečné činnosti před nástupem VTOS, kde pouze jeden uvedl absenci přístřeší, zato tři z nich neměli stálou práci a tedy příjem, klient 8 však podnikal, provozoval restauraci. I v tomto případě bych očekávala vyšší podíl nepřítomnosti zázemí co se do možnosti bydlení a výdělečné činnosti týče, která by vedla k „nutkání“ spáchat TČ z důvodu základní obživy a přežití. V opačném případě mi páchaní trestných činů připadá jako nezvnitřnění základních morálních norem u klientu a jakási hamižnost.

Na důvod spáchání trestného činu a životní situaci před jeho spácháním se ptala otázka třetí. Odpovědi klientů přinesly překvapující informace. Pouze jeden z nich (klient 3) byl v době před spácháním trestného činu bez přístřeší a práce, všichni ostatní bydleli a pracovali, alespoň příležitostně či byli zajištěni rodinou (klient 5 byl v době spáchání TČ mladistvý). Většina klientů sama sebe hodnotilo, že před spácháním TČ vedli „normální“ život. Pouze jeden z nich tedy páchal trestnou činností pro svou základní obživu, dalo by se i říci pro svou tíživou sociální situaci, pro potřebu přežití. Dva klienti uvádějí, že důvodem TČ – rvaček a následného ublížení na zdraví, byly především osobní konflikty, zřejmě pod vlivem návykových látek či alkoholu. Další dva

uvádějí závislost na drogách v době spáchání TČ a trestnou činnost z důvodu zajištění financí pro nákup drog. Dva klienti uvádějí TČ organizovaný, tedy vykonaný nejčastěji po domluvě s „kamarádem“. Celkově by se dalo shrnout, že důvodem trestných činů klientů byla finanční ziskovost, z valné většiny ne pro zajištění základní obživy, tedy pro „přilepšenou“ či pro zajištění přísunu drog. Značnou roli zde hraje páchaní trestných činů pod vlivem omamných látek, ať již alkoholu či drog.

Otázku týkající se druhu TČ a místa pobytu ve věznici ponechám bez komentáře, přehled těchto údajů je uveden v tabulce č. 2.

Šestá otázka se týkala názoru, zda si klient myslí, že trest mu uložený byl spravedlivý. Čtyři klienti, shodou náhod jsou všichni klienty AD, uvedli, že tresty byly spravedlivé. Klienti PMS ČR uvedli opak, pouze klient 5 uvedl, že první trest se mu zdál „mírný“, zato ten druhý příliš vysoký. Fakt, že klienti AD vnímají své tresty jako spravedlivé bych přisuzovala tomu, že jsou často z nižších společenských vrstev, kde je kriminalita braná jako norma a celkový přístup k životu je pasivní.

Další otázka se ptá klientů, co bylo ve VTOS nejtěžší. Na tomto místě by se dalo shrnout, že klienti AD „snášeli“ vězeňské prostředí s menšími obtížemi, jen jeden si stěžoval na osoby spoluvězňů – přičítala bych to původu z nižších společenských vrstev, kde životní hodnoty jsou nastaveny odlišně od „běžné“ populace a také přijetí kriminality jako životního stylu. Pro klienty PMS bylo podle všeho vězení mnohem více stresující (až na klienta 6, který tvrdil, že VTOS byl bez problémů), jinak klient 5 uvedl, že pro něj byla nejtěžší ztráta svobody, ale především to, že za něj trpí blízcí lidé, kteří TČ nespáchali (matka, přítelkyně); klient 7 uvedl, že nejtěžší bylo, že si nemohl dělat co chtěl. Klient 8 byl asi nejvíce pobytem ve VTOS stresován, jelikož se nemohl vídat se svým synem a podílet se na jeho výchově a dále mu během VTOS zemřel otec a nemohl mu jet na pohřeb. Sám subjektivně tyto skutečnosti velmi těžce nesl.

V otázce na vztahy mezi spoluvězni všichni klienti uvedli, že tyto byly bez větších obtíží; pouze klient 4 uvedl existenci šikany. O vztazích vězňů s vězeňským personálem poukázali čtyři klienti na bezproblémovost vztahů, ale další dva uvedli přítomnost šikany a další vztah popsali jako „obchodní“, tedy na základě podplácení.

Druhá část není nijak pozitivní, mohla by mít vliv na vztah odsouzených k autoritám obecně, popřípadě jako návod obcházení pravidel.

Ve výstupním oddělení věznice byli umístěni pouze tři z klientů, kde klient 3 uvádí kladný význam pobytu zde a to z důvodu nácviku vyplňování různých dotazníků a podobně, klient 7 s vyslovil, že to pro něj nemělo význam žádný a klient 8 pobytu zde nepřikládal větší význam, nicméně si nestěžoval.

Otázka číslo deset se tázala na pocity klienta před propuštěním „na svobodu“. Dva klienti se vyjádřili lhostejně, u ostatních si dovolím vypsát některé reakce bez určení respondenta: *„všetchno ze mě spadlo..., šťastnej jako malej kluk..., budu si dělat co chci..., těším se na přítelkyni a na syna..., nebojím se, ...“*.

Na nápravný efekt vězení na člověka a na změnu postojů klienta se ptala další otázka. Nápravný efekt vězení rezolutně zamítla polovina dotazovaných, druhá polovina uvedla souvislost osobnosti jedince a konkrétních podmínek na možnost nápravy. Zde bych ráda vložila znění odpovědi klienta, která se mi zdá velmi výstižná: *„Záleží za jakej konec to člověk vezme. Mě to ponaučilo a dalo nový smysl života. Ty druhý jsou takový... rozdělil bych je na tři vrstvy... První hoděj flintu do žita a kašlou na to, druhý jsou takový, který chtěj, ale bojí se toho a nevědí jak, třetí se postaví a jdou. Já jsem v tý třetí – bojuju, ne.“* V druhé části jen jeden klient uvedl nepřítomnost změny jeho osobnosti a názorů, druhý klient tuto změnu nedokázal posoudit. Všichni ostatní vyjádřili změnu sebe sama pozitivním směrem, většina uvedla, že si uvědomili chybu, kterou udělali.

Obavy z návratu do vězení uvedlo pět klientů z osmi.

Třináctá otázka se ptala na to, co bylo pro klienty nejtěžší po propuštění z věznice. Čtyři klienti uvedli, že je těžké pro ně nebylo nic, dva uvedli, že nemohli sehnat práci, klient 4 neměl kam jít a zůstal rok na ulici a klient 8 řešil obavy z prvního kontaktu se svým synem.

Jako další komplikace po ukončení VTOS uvedlo sedm klientů dluhy, tři klienti práci a dva klienti bydlení. Klient 2 uvedl, že neměl žádné problémy.

Sedmnáctá otázka se tázala na to, co tíží ostatní propuštěné po VTOS. Zajímavý je názor klienta 1: *„... třeba říkají: hele, v létě to vydržíme, protože je hezky a na zimu*

zase něco udělej, aby byli v teple. Tak mě to řeknou úplně na rovinu - to už jsou ale ti, co jsou úplně k. o. On je venku třeba férový chlap, tohleto, ale přijde zima no a nemá kam, tak jde a něco udělá nějakou volovinu a dostane tři měsíce a je pěkně v teple.“

Toto dle mého názoru vyjadřuje častý jev v nižší společenské vrstvě, jistě často mezi lidmi bez domova. Klienti zde jinak uváděli problémy s rodinnými vztahy, se zajištěním práce a přístřeší a také existenci dluhů. Klient 6 řekl, že ho jiní lidé nezajímají. Další zajímavý názor je názor klienta 4, který by se mohl obecně vztahovat na mnoho lidí propuštěných z VTOS: *„Oni lidi, co přijdou z kriminálu, tak se o tom moc nebavěj – ze zásady... nikdo o tom nemluví a nepřízná co se tam děje. Každý řekne jen: jo, bylo to v pohodě“*. Druhá část otázky se tázala na to, co klienta v současné době nejvíc tíží. Klienti uváděli absenci práce či bydlení, ale také dluhy, zamítnutí od rodiny, nemožnost být s dítětem, klient 6 uvedl, že jeho netíží nic. Klient 2 prohlásil, že se touží oženit s jednou doktorkou z budějovické nemocnice. To dle mého názoru svědčí o simplexní osobnosti klienta spojené s bujnou fantasií.

Šest dotazovaných se vyjádřilo, že je skutečnost, že byli odsouzeni k VTOS nijak neomezuje, dva uvedli, že je to pro ně komplikace při hledání pracovního uplatnění.

Předsudky nebo odtahitý přístup okolí nepocíťovali nebo nepocíťují téměř všichni respondenti, tuto skutečnost potvrdil jen jeden z nich. Tento fakt mě překvapil, očekávala jsem mnohem větší míru konzervatismu ze strany společnosti. U některých klientů to může být způsobeno tím, že se pohybují téměř výhradně ve vrstvě společnosti stejně nebo podobně smýšlející.

Na nereálnost představ veřejnosti o průběhu VTOS, tedy o tom, jak to „chodí“ ve věznicích, poukázali všichni dotázaní.

Otázka dvacátá první se tázala na to, zda odsouzení věděli, kam mají jít, ve smyslu jaké mají či mohou navštívit pomáhající instituce a kde tyto informace získali. Ti tři, kteří byli umístěni na výstupním oddělení se toto dozvěděli právě tam, dvou tyto informace podal sociální pracovník ve vězení a dva klienti uvedli, že si tyto informace předávají mezi spoluvězni. Klient 1 prý vše věděl sám a naopak klient 6 vůbec nevěděl kam má jít.

Sociálního kurátora na obecním úřadě s rozšířenou působností navštívilo pět z osmi klientů, z čehož dva uvedli, že jim „nepomohl“ – očekávali peníze, bydlení, práci a podobně, což jim kurátor neposkytl.

Další pomáhající instituce klienti nevyhledávali, což mě poměrně překvapilo, čekala jsem, že minimálně budou hledat pomoc se sanací svých dluhů. Jako další instituce lze tedy považovat jen azylový dům a PMS ČR, ale také úřad práce či sociální odbor obecních úřadů.

Na otázku, zda je pomáhajících institucí dostatek a jaké podle jejich názoru chybí, uvedli dva klienti, že si myslí, že je jich dostatek. Zde vkládám velice zajímavý názor jednoho z nich, klienta 4: *„Ty služby, co se poskytují jsou dobrý! Ale praxe je úplně jiná – oni to mají jen napsaný na papíře, ale nefunguje to...nefunguje to, protože oni to nechtěj. Konkrétně tady v azyláku, na papíře to mají všechno napsaný, jak pomáhají a tak, ale jinak tu sedí u počítače a dělají si tam „blbosti“. Člověk je o něco poprosí, oni řeknou, že nemají čas a dál si sedí u počítače. Proto já jen využívám toho, že tu můžu bydlet – tady to není charita jako se dělá v Praze – tady jen využívají toho, že dostávají dotace. No a lidi co vyjdou ven by okamžitě potřebovali práci. Protože mají dluhy a kurátor je tlačí a spousta věcí je tlačí. Bylo by potřeba spolupracovat s firmama, brigády a tak. Jsou to lidi, který když vyjdou, tak chtějí vědět, za kolik budou dělat, za padesát korun nikdo dělat prostě nebude – fakt ne.“* Čtyři klienti dále uvedli, že vůbec nemají o tomto přehled a dva, že propuštění potřebují bydlení a práci. S tímto souvisí i názor dalšího z nich, klienta 5: *„Je jich málo a jsou strašně omezený, hlavně kapacitou. Navrhoval bych více domů na půli cesty, ale tam je jedna nevýhoda, že hrozným způsobem omezují toho člověka, oni si neuvědomují, že ten člověk byl nějakou dobu v kriminále, kde si ani neprdnete, aniž byste se zeptali, jestli můžete a najednou jste na svobodě, chcete se nějakým způsobem začlenit do společnosti, jdete do toho domu na půli cesty a tam je to v podstatě skoro to samý. Samozřejmě se počítá s tím, že tam nesmí člověk být opilý, zfetovaný, špinavý, ale jsou tam omezení, která běžný člověk nepochopí a díky tomu tam ty kluci nepůjdou. Oni nejdou na svobodu proto, aby zase byli někým hlídány, jo... a kde ty kluci skončí...? Začnou páchat trestnou činnost, aby se uživil.“*

Otázka dvacátá pátá se týkala způsobu, jak klienti získávají informace o možnostech pomoci. Tři klienti uvedli, že si informace a pomoc hledají přes počítač, respektive na síti internetu, dva z nich za pomoci nástěnek na úřadu práce či různých letáků a dva, že informace hledají mezi známými či spoluvězni. Klient 6 prohlásil, že žádnou pomoc nechce.

Dvacátá šestá otázka zněla následovně: „Myslíte si, že je propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody věnovány dostatečná pozornost a péče?“ Musím kriticky uznat, že tato otázka je pro klienty příliš abstraktní a široká, musela jsem jí déle vysvětlovat a efekt, tedy odpovědi, byly velmi obecné. Dva klienti uvedli, že nemají vůbec přehled o dané problematice, dva že si tu svou situaci stejně každý řeší podle sebe, bez ohledu na poskytovanou péči. Klient 8 řekl: „*Někdy až přehnaná, ale je to spíš pozornost než péče...*“. Tato reakce je podle mého názoru vhodná minimálně z zamyšlení... dalšími názory bylo, že se stát nestará vůbec a nebo, že by někteří potřebovali více péče. Klient 4 vyslovil názor, který mě vedl k ještě hlubšímu zamyšlení a pravděpodobně výstižně popisuje danou situaci v naší zemi: „*Ono to není o institucích, počtu dveří, kde můžeš zaklepat – těch je dost, ale je to o přístupu lidí a ten je tady v Budějicích proti třeba té Praze mizerný. Koukaj na Vás s odporem, co je člověk jako otravuje...*“

Nikdo z dotazovaných nechtěl doplnit svou výpověď další myšlenkou či názorem.

A na závěr zazněla otázka týkající se přání a plánů do budoucna. Pět z osmi klientů uvedlo přání ve formě samostatného bydlení, tři by si přáli pracovní uplatnění, klient 5 by si přál splatit své dluhy a pak udělat tlustou čáru za tím vším a normálně žít, klient 6 si nepřál nic. Nakonec uvedu dva názory a to ten, kdy klient 2 si přál se oženit (s lékařkou budějovické nemocnice, popřípadě ještě „chovat“ dítě) a klient 8 vyslovil jednoduché přání: normálně žít a užívat života...

Shrnu-li výsledky kvalitativního výzkumu, doberu se k zajímavým zjištěním. Výsledky kvalitativního výzkumu však není možné generalizovat – pocházejí pouze od malého vzorku cílového souboru, tedy malého vzorku osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Ve výzkumu jsem získala jejich osobní názory na různé okruhy problematiky a především jejich subjektivní pohled na celou situaci. Na tuto skutečnost

bych chtěla poukázat, jelikož i základní charakteristické údaje i další skutečnosti, které klienti uvedli jsou pouze obrazem jejich subjektivního vnímání, jsou to jen ty informace, které mi sdělit chtěli a ve formě, kterou vyjádřit chtěli. Jak bylo již výše uvedeno, informace od klientů získané jsem již nikde neověřovala – ze spisové dokumentace apod. Výstižný mi v tomto ohledu přijde názor klienta 4: *„Oni lidi, co přijdou z kriminálu, tak se o tom moc nebavěj – ze zásady... nikdo o tom nemluví a nepřizná co se tam děje. Každý řekne jen: jo, bylo to v pohodě.“* Přesně toto je dojem, který jsem z výpovědí klientů získala. Pravděpodobně by bylo nutné pracovat ještě s jinými zdroji informací a s klienty po delší dobu, aby mi sdělili i třeba to za co se stydí nebo na co neradi vzpomínají, co raději ze své mysli vytěsnili. Měla jsem šanci hovořit s různorodou škálou osob, co do trestných činů i životních zkušeností, ale také různě sociálně postavených, s rozdílnou mentální úrovní, různými problémy, rozdílnými názory k problematice a životními hodnotami. Ještě bych zde ráda poznamenala, že u klienta 1, 2 a 3 mě šokoval jejich vzhled a to ve smyslu odhadu jejich věku – všichni tito pánové vypadali jako „sešlí“ staříci, pravděpodobně vlivem životního stylu a nadměrného pití alkoholu. Tolik k životním příběhům a kazuistikám odsouzených. A k institucím, které pracují se společensky nepřizpůsobivými občany, příkládám opět glosu klienta 4: *„Ono to není o institucích, počtu dveří, kde můžeš zaklepat – těch je dost, ale je to o přístupu lidí.... Koukaj na Vás s odporem, co je člověk jako otravuje...“* Tato práce je velmi náročná (v peniterní i postpeniterní sféře) a často bez viditelných výsledků, ale pevně věřím, že má veliký význam a to nejen v prevenci recidivy. Dotazovaní klienti však nemají dobrý, často téměř žádný, přehled o síti sociálních služeb, která v naší zemi funguje. Mnozí z nich však ani pomoc nehledají...

4.3.2. Závěr kvantitativního výzkumu

Vyhodnocení výsledků doplňujícího kvantitativního výzkumu přineslo pohled na danou problematiku z jiné stránky a to ze stránky odborníků, kteří s klienty po

propuštění z výkonu trestu odnětí svobody pracují a pomáhají jim s řešením jejich nepříznivé životní situace.

Nejčastějšími odpověďmi na otázku první, která zněla: „Jaké jsou nejčastější problémy klientů po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, které s nimi řešíte?“, byly následující: problémy s bydlením, penězi, pracovním uplatněním, dále jsou to žádosti o dávku mimořádné okamžité pomoci podle zákona o pomoci v hmotné nouzi, pomoc při zajištění osobních dokladů a zprostředkování kontaktu s dalšími institucemi. Jeden z respondentů uvedl rozdělení problémů klienta na problémy transparentní a skryté, u kterých uvedl následující problémy: rozvrat rodiny, gamblerství, závislost na alkoholu a drogách a opuštěnost, což jsou problémy, které by bylo nutné dále řešit s dalšími odborníky jako je psycholog či psychiatr. Toto shledávám jako velmi zajímavou myšlenku o daném stavu problematiky. Dále bych vybrala z plných znění odpovědí, které je přílohou číslo jedna této diplomové práce, názor, že je rozdílná otázka, co si myslí sami klienti, že je jejich nejpálčivější problém a co se domnívá kurátor a tedy co spolu potom řeší. K zamyšlení je také názor jednoho z kurátorů, že z jednání, která provádí před přiznáním či zamítnutím dávky mimořádné okamžité pomoci, je patrné, že se většinou životní situace žadatele před výkonem trestu odnětí svobody a po výkonu trestu nezměnila.

Druhá otázka se tázala na služby pro odsouzené po ukončení výkonu trestu odnětí svobody, které kurátor podle svého názoru v systému České republiky postrádá. Udivující je pro mě názor dvou kurátorů z jedenácti, který říká, že služby jsou dostačující. Provedu-li však komparaci s výsledky kvalitativního výzkumu, tak klient 4 uvedl podobnou myšlenku, kde se vyslovil, že: „*Ono to není o institucích, počtu dveří, kde můžeš zaklepat – těch je dost, ale je to o přístupu lidí...*“ A tuto myšlenku bych brala jako zásadní. Z dalších odpovědí následoval výčet služeb, které by sloužily propuštěným, jako jsou noclehárny, bydlení pro handicapované, spolupráce s dalšími odborníky, povinné návštěvy kurátora a jeho větší pravomoce a další. Z odpovědí, které se objevily vícekrát to byly chybějící pracovní příležitosti a ubytovny, které by měly povinnost propuštěné z výkonu trestu ubytovat. Druhou z těchto myšlenek pokládám za velmi významnou a především realizovatelnou. Pracovní uplatnění osob propuštěných

z výkonu trestu je často základním pilířem pro jejich reintegraci do společnosti. Zaměstnavatelé však požadují trestní rejstřík bez záznamu, což je „kamenem úrazu“. Zaměstnání těchto osob nese pro zaměstnavatele určitá rizika, ale těm se dá preventivně předcházet a klienti si dozajista šanci zaslouží.

5. DISKUSE

Při zpracovávání diplomové práce jsem se, jako většina autorů, kteří se touto problematikou zabývají přesvědčila o tom, že vězení jako represivní prostředek k potlačení kriminálního chování jedinců nebo skupin, má na odsouzené velký vliv, respektive velký dopad na jejich psychiku i sociální a životní situaci a důsledky uvěznění vedou k problematické reintegraci pachatele trestného činu do běžné společnosti. Diskusi k diplomové práci bych zahájila zodpovězením výzkumných otázek, které jsem stanovila pro kvalitativní výzkum v kapitole 2.2.

Otázka první měla zjistit, jaká byla situace klienta před odsouzením např. zda-li měl klient zaměstnání a ubytování. Z kvalitativnímu výzkumu jsem zjistila, že většina klientů v době spáchání trestného činu měla zajištěné přístřeší i finanční příjem z pracovního poměru či příležitostné práce. Pouze jeden z nich páchal trestný čin pro základní obživu, jelikož byl bez domova a financí. Dva klienti byli závislí na drogách, většina jich páchala trestný čin pod vlivem alkoholu či v té době požívala alkohol ve větší míře. Z výzkumu dále vyplynulo, že většina odsouzených pochází z úplných rodin, tuto skutečnost popisuje i Sonda do problematiky prvovězněných osob (21). Zde je též uvedeno, že dvě třetiny sledovaných osob mělo před nástupem do VTOS zkušenost s drogami, ať již s alkoholem či nealkoholovými drogami. Tyto poznatky potvrzují i výsledky výzkumu Netíka a Neumanna z roku 1985 (28) , kteří uvádějí, že zjistili alkoholismus u 30% prvotrestaných i recidivistů, navíc 66% souboru se dopustilo trestného činu pod bezprostředním vlivem alkoholu. Skutečnost uvedená v sondě (21) , která se ovšem výzkumem k mé diplomové práci nepotvrdila je, že mnozí odsouzení měli ve věku mladistvém další výchovné problémy z okruhu sociálně nežádoucích aktivit, jako je záškoláctví, násilnické chování a šikana, drobné krádeže apod. Vágnerová (40) uvádí, že až 40% trestaných není ani vyučeno a nemají žádnou profesní kvalifikaci. Toto vyjadřuje i vlastní výzkum k diplomové práci. Dále uvádí, že lidé s nižším intelektem (a nižší úrovní vzdělání) mají sklony k nevhodnému chování v zátěžových situacích i proto, že tito lidé je nedovedou řešit účelnějším způsobem, používají takových strategií, jaké jsou schopni zvládnout (např. agresi a zkratkové

reagování). Sonda mezi prvovězněnými (21) zase ukazuje, že před prvním nástupem do VTOS pouze jedna třetina odsouzených pracovala, nebo pracovala „alespoň někdy“, téměř polovina byla nezaměstnaných, evidovaných na úřadu práce. Výsledky mého výzkumu však ukázaly na existenci pracovního u dvou třetin pachatelů před nástupem do výkonu trestu.

Otázka druhá se tázala na sociální interakce klienta ve výkonu trestu odnětí svobody. Výzkumem jsem zjistila skutečnost, že všichni klienti azylového domu nejsou v kontaktu s primární rodinou, klient 1 však byl ještě po prvním VTOS v kontaktu a rodiče mu poskytli i přístřeší, po druhém VTOS nikoliv a proto je v azylovém zařízení. Dva klienti azylového domu nejsou v kontaktu ani s rodinou sekundární. Klienti PMS ČR v kontaktu s primární rodinou jsou a ta jim i po VTOS poskytla přístřeší a zázemí, kromě klienta 8, kterého primární rodina během VTOS zavrhla a i sekundární rodina se rozpadla. U klientů, kteří byli v kontaktu s rodinou před i po výkonu trestu lze předpokládat, že komunikace fungovala i během výkonu trestu ve formě korespondenční či návštěv. Tyto výsledky nejsou plně v souladu se Studijním materiálem OSN (18) , který uvádí, že dlouhodobé uvěznění je procesem sociální deformace, jehož podstatou je absence většiny druhů sociálních interakcí; daleko více problematické je toto především u „čerstvě“ odsouzených pachatelů. Karabec a Blatníková (36) uvádějí, že totální přerušování kontaktů s vnějším světem usnadňuje často vězňům akceptovat podmínky dlouhodobého trestu odnětí svobody, zároveň tím však výrazně a mnohdy nenapravitelně ztěžuje jejich přechod do života na svobodě po propuštění. Černíková (6) doplňuje, že ztráta dosavadního sociálního zázemí je velmi citelná zejména u mladistvých a vězněných žen, které navíc ztrácejí kontakt se svými dětmi.

Ke vztahům mezi spoluvězni všichni klienti uvedli, že tyto byly bez větších obtíží; pouze klient 4 uvedl existenci šikany. O vztazích vězňů s vězeňským personálem poukázali čtyři klienti na bezproblémovost vztahů, ale další dva uvedli přítomnost šikany a další tento vztah popsali jako „obchodní“, tedy na základě úplatků. Zde bych uvedla reakci klienta 4, která dle mého názoru „vysvětluje“ uváděnou bezproblémovost vztahů uvnitř věznic: *„Oni lidi, co přijdou z kriminálu, tak se o tom moc nebavěj – ze*

zásady... nikdo o tom nemluví a nepřízná co se tam děje. Každý řekne jen: jo, bylo to v pohodě.“ Toto tvrzení klienta potvrzuje i slavný Stanfordský experiment Philipa Zimbarda s vězením z roku 1971, během něhož bylo 24 náhodně vybraných studentů drženo v předstíraném vězení ve sklepě budovy Stanford University. Zjištěný byl sadismus „dozorců“, spolu se silnými depresemi a pasivitou vězňů. (25) Touto teorií bych vyvrátila obecné tvrzení většiny odsouzených dotazovaných klientů, že vztahy mezi spoluvězni a dále mezi vězni a vězeňským personálem jsou více či méně bezproblémové.

Otázka třetí měla za úkol zjistit jaká je situace klienta po návratu „na svobodu“ a to včetně souvislosti s poskytovanými službami. Výzkumem bylo zjištěno, že polovina klientů nemá přístřeší a proto využívají služeb azylového domu. Sedm klientů z osmi tázaných má dluhy, které dle svých možností řeší a problémy se sehnáním pracovního místa měli pouze tři klienti. Žádný z klientů svou situaci neoznačil jako tíživou či nesnesitelnou, zdálo se, že k problému přistupují laxně, bez větších emocí, či svou situaci přijímají jako fatální, nejsou motivováni ke změně. Toto je výraznější u klientů azylového domu. Němec (29) ve své publikaci jako vysvětlení uvádí, že přijetí stylu života ve vězení (ideologizace – poznámka) se u 20% odsouzených projevilo v přesvědčení, že odsouzením nic neztratili. S tímto souvisí i názor Riegra (34), který uvádí, že výzkumy ve vězeňství ukazují, že jedna třetina odsouzených je přesvědčena, že je nevinná – a má k tomu vytvořen „falešný příběh o sobě“. Tito lidé nepřicházejí do vězení s potřebou změny, tudíž nepocítují potřebu přípravy na změnu – tedy ani potřebu přípravy na návrat z vězení. O vězních se říká, že nemají schopnost plánovat či přiměřeným způsobem řešit déletrvající náročnou životní situaci. Toto zcela potvrzuje můj komentář k odpovědím klientů na tuto výzkumnou otázku. Výzkum s názvem Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných (36) uvádí tvrzení probačních úředníků, kteří za nejobvyklejší příčiny recidivy považují finanční problémy podmíněně propuštěného, návrat do závadového prostředí, zhoršenou možnost nalézt zaměstnání, ztrátu rodinného a sociálního zázemí či ztrátu bydliště. To v zásadě odpovídá poznatkům i z jiných kriminologických studií. Dle mého názoru tyto problémy uvedené ve výzkumu recidivy jsou právě tím důvodem pro selhávání klienta v procesu

znovuzačleňování se do společnosti po propuštění na svobodu spolu se ztracenými sociálními dovednostmi a kompetencemi sociálního fungování a chybějící odbornou péčí. Z výzkumu k tiskové zprávě o problematice začleňování osob propuštěných z výkonu trestu (38) vyplynulo, že 94 procent respondentů je zadluženo, přičemž průměrný dluh je 130 000 Kč. Nezaměstnanost byla jedním z nejčastěji uváděných rizikových faktorů a obav respondentů. Dalšími faktory byly závislost na drogách a alkoholu, nezajištěné bydlení, odmítání ze strany okolí a narušené vztahy v rodině. Jak uvádí Vágnerová (40), sociální situaci lidí, kteří přišli z výkonu trestu, zhoršuje skutečnost, že nejsou schopni udržet trvalejší vztahy. Většinou bývají svobodní či rozvedení. Pokud mají děti, obvykle se o ně nestarají, často neplatí ani výživné.

Co se týče spolupráce s institucemi, tak jsem výzkumem zjistila, že klienti mají velmi slabý přehled o možnostech pomoci co se týče institucí. Nevědí, jaké instituce a jak jim mohou pomoci, kde je mají hledat, kdo jim podá informace, a tak setrvávají ve svém „stavu“ a přijímají ho jako konstantu či žijí v přesvědčení, že „pro věc“ dělají dost. Urbanová (39) srovnávala ve svých výzkumech sebehodnocení odsouzených, kde zjistila, že prvotrestaní i recidivisté měli obecně tendenci k pozitivnímu sebehodnocení, především pak ve své pracovitosti, přímosti, spravedlivosti, přátelskosti, obětavosti, spolehlivosti a ochotě. Asher (1) ze svých výzkumů doplnil, že vytvoření a udržení zdravého sebevědomí jsou hlavní faktory, které pomáhaly odrážet negativní dopad života ve vězení. Dle mého názoru se zájem propuštěného zužuje především na získání finančního obnosu pro „začátek“, budoucnost neřeší. Netík (28) uvádí, že dobrovolný vstup do postpeniterciární péče je spolehlivým ukazatelem klientovi pozitivní motivace k začlenění do společnosti. Na druhou stranu asociální psychopati, kteří tvoří tzv. tvrdé jádro kriminální recidivy obvykle postpeniterciární péči nevyužívají, a pokud ano, pak jen tehdy, dostává-li se jim nějakých výhod.

K výsledkům kvantitativního výzkumu – ankety bych ráda uvedla podpůrný názor Českého helsinského výboru (23), že kontinuální sociální práce je prováděna nedůsledně a nekvalitně. Sociální kurátor, který bývá na odboru jeden, řeší jen nejzákladnější problémy příchozích klientů; není v jeho možnostech se dostatečně zaměřit na skupinu prvotrestaných, případně provádět depistážní návštěvy ve věznicích.

Dále shrnutí poznatků Českého helsinského výboru z oblasti peniterciární a postpeniterciární péče uvádí, že ačkoliv zákon stanoví povinnost úřadů práce věnovat zvýšenou pozornost občanům, kteří mají ztíženou možnost uplatnění na trhu práce, praxe je diametrálně odlišná. Dle vyjádření dotazovaných sociálních kurátorů chybí na úřadech práce specializovaní pracovníci pro nepřizpůsobené občany a pro určité rizikové, okrajové skupiny obyvatelstva. Kurátoři jsou v tomto ohledu praktickou situací svých klientů nuceni suplovat práci úřadů práce jako zprostředkovatelů zaměstnání. Úřady práce jsou často k problémům této skupiny obyvatelstva zcela lhostejné. Žadatelům o práci jsou nabízena místa, která jsou již obsazená, nebo pro tyto uchazeče vůbec nevhodná (např. z důvodu požadovaného výpisu z rejstříku trestů). Lidé propuštění z výkonu trestu se stávají neumístitelnými, i když většina z nich by byla schopna uživit se vlastní prací. Tyto reakce více či méně potvrzují výsledky mého kvantitativního výzkumu a současně korespondují s mým osobním názorem.

U odpovědí na druhou anketní otázku mě udivilo, když se názory dvou z dotazovaných sociálních kurátorů shodly v tom, že služeb pro propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody je dostatek. Výstupy z konference „Mezi vězením a komunitou“, které zpracoval pan Valeš (41), přitom ukazují na inovativní metody práce s vězněnými osobami, které vycházejí ze dvou východisek, kde první zní: „vězeň se jednoho dne stane vaším sousedem“, tedy hovoří o tom, že práce s pachatelem se musí primárně zaměřovat na jeho přípravu na život v civilním prostředí; druhé východisko říká, že izolace bez individuálního přístupu a práce s pachatelem je dalším trestem. Uvedeny jsou zde čtyři modely inovativních přístupů k sociální integraci: kontinuální práce s vězněnými osobami před a po propuštění (Projekt Šance), otevřené vězení (příklad Norska či Chorvatska), mentoring – doprovázení je příkladem dobré praxe z Velké Británie a sociální podnikání, které již funguje například v Rakousku. Tyto specifické modely peniterciární a postpeniterciární práce lze v českém prostředí považovat za inovativní a inspirativní pro obecnou praxi. Některé komponenty těchto projektů se mají stát jedněmi z instrumentů připravované koncepce Probační a mediační služby ČR a Vězeňské služby ČR.

Svými slovy bych shrnula výsledky výzkumu k diplomové práci i výsledky dalších penologických výzkumů tak, že uvěznění má neoddiskutovatelný široký vliv na osobnost a především sociální a životní situaci odsouzeného. Tím se výrazně zhorší jeho schopnost znovu se začlenit do společnosti – reintegrovat. Pokud tedy nebude peniterciální péče o odsouzené probíhat vysoce profesionálně a na individuálním principu s akcentem na přípravu na život na svobodě, bude se nadále zvyšovat riziko recidivy kriminálního chování pachatele jako prostředku a východiska k řešení tíživé situace po propuštění. Jako návrhy pro zlepšení péče o propuštěné z výkonu trestu bych navrhovala podporu zaměstnávání, ať již formou sociálních firem, viz výše, nebo formou veřejné propagace zaměstnávání této cílové skupiny, nebo dotovanými společensky účelnými pracovními místy či veřejně prospěšnými pracemi. Jako další návrh bych uvedla možnost zřízení institucí v neziskovém sektoru, které by byly komplexní pro pomoc propuštěným z vězení. Zahrnovaly by multidisciplinární tým složený ze sociálního pracovníka, právníka (třeba i externě), který by pomáhal klientům například při řešení sporů s oběťmi trestných činů či pomohl při řešení dluhů, dále psychologa nebo terapeuta, jelikož mnoho odsouzených prožívá adaptační fázi velmi těžce. Základem činnosti by bylo poradenství, ale zařízení by mohlo poskytovat i krizová lůžka či základní materiální pomoc klientům z humanitárních zdrojů či finanční výpomoc odsouzeným ze sponzorských darů. Zařízení by spolupracovalo s dalšími subjekty státní správy. Jednou ze služeb by mohlo být i proškolení mentorů pro doprovodnou a podpůrnou práci s klienty a jejich následné kontaktování s klientem.

6. ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo podrobně popsat problematiku osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, a to jak jejich problémy v aktuální sociální a životní situaci po propuštění, tak proces jejich zpětného sociálního začleňování. V teoretické části jsem popisovala legislativní rámec a podmínky výkonu trestu odnětí svobody na člověka, které jsou konkretizované zákonem o výkonu trestu odnětí svobody a vnitřním řádem každé věznice. Porovnávala jsem vliv krátkodobých a dlouhodobých trestů odnětí svobody, věnovala se psychickým a sociálním důsledkům výkonu trestu odnětí svobody na člověka, jeho resocializaci a následné reintegraci do společnosti. Popsala jsem systém kontinuální sociální péče, tedy péče o odsouzené ve věznicích a péče postpeniterciární, tedy po propuštění na svobodu. Práce též mapovala možnosti pomoci těmto osobám, tedy služby poskytované osobám sociálně nepřízřívobným a typy zařízení pracujících s touto cílovou skupinou.

V praktické části diplomové práce jsem provedla výzkum kvalitativní a doplňující výzkum kvantitativní. Kvalitativní výzkum jsem provedla za pomoci polořízených rozhovorů s osmi muži, kteří v minulosti byli odsouzeni k výkonu trestu odnětí svobody a dotazovala jsem se jich na oblasti situace klienta před odsouzením, života ve výkonu trestu odnětí svobody, návratu na svobodu a spolupráce s institucemi. Pro výzkum jsem zvolila tři výzkumné otázky, které jsem zodpověděla v diskusní části práce. Formou kvantitativního výzkumu byla anketa a to mezi sociálními kurátory, kteří sídlí na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností. Za pomoci e-mailové korespondence jsem jim položila dvě anketní otázky, které se týkaly na nejčastěji řešené otázky propuštěných z výkonu trestu s kurátorem a na služby, které v systému ČR pro osoby propuštěné postrádají. Jejich reakce a názory mi poskytly pohled na problematiku očima zkušených odborníků. Následovala komparace výsledků výzkumu a jejich slovní ohodnocení.

Při analýze osmi polostrukturovaných rozhovorů jsem došla k závěru, že životní situace klientů před odsouzením nebyla nikterak tíživá, většina jich měla zajištěnou práci i příští. Dobu pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody odsouzení subjektivně

nevnímali negativně. Po propuštění klienti uváděli problémy při shánění práce a někteří i další finanční obtíže. Rodinné vazby byly ve většině případů zachovány. Klienti ve větší míře institucí, které pomáhají osobám společensky nepřizpůsobeným, nevyužívají, nemají ani celkový přehled o jejich rozsahu služeb a struktuře a nepozorovala jsem ani zájem o tyto informace. Z odpovědí sociálních kurátorů vyplynulo, že nejčastěji řešenými problémy odsouzených po výkonu trestu jsou peníze, bydlení a práce a služby, které dle názoru kurátorů v síti služeb ČR chybí jsou podpory pracovních příležitostí a ubytovací kapacity. Někteří byli se sítí služeb spokojeni.

Vycházím-li z předpokladu, že základní podmínkou pro vedení řádného života po propuštění je nalezení zaměstnání, tedy získání legálního příjmu k uspokojení základních potřeb, potom pro zlepšení situace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody bych navrhovala podporu jejich zaměstnávání například v sociálních firmách, především pak by se jim měl věnovat specialista na evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce a dále pak vznik organizací v neziskovém sektoru v každém regionu, které by poskytovaly komplexní péči pro propuštěné z vězení, a to jak služby sociálního pracovníka, právníka, ale i psychologa či terapeuta, popřípadě by poskytly krizové lůžko a základní materiální pomoc z humanitárních zdrojů. Jako velmi progresivní shledávám programy mentoringu, tedy zapojení komunity do individuální práce s pachateli trestných činů za účelem zvýšení kompetencí klienta a jeho sebedůvěry v sociálním fungování za pomoci techniky doprovodu, které se v ČR začínají testovat na pilotních projektech.

Tato práce je ve zdravotně sociální sféře využitelná jako studijní podklad či příručka pro veškerý personál, který pracuje v trestní sféře, především pak pro pracovníky penitenciarní a postpenitenciarní péče. Mohla by být také podkladem pro další výzkumy v oblasti reintegrace pachatelů trestných činů a vodítkem pro zlepšení péče o odsouzené během výkonu trestu odnětí svobody i na svobodě.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. ASHER, G. B. *Custody of control: The social worlds of imprisonment youth*. Allen and Unwin, Sydney, 1986.
2. BAJCURA, L. *Práva vězně: Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, 1999. 160 s. ISBN 80-7169-555-6.
3. BLANDA, R. *Odstraní elektronické náramky přeplněnost českých věznic?* České vězeňství. 2010, č. 1. s. 17-18, ISSN1213-9297
4. ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: kriminologický pohled na terciární prevenci*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2005. 163 s. ISBN 80-7251-207-2.
5. ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. 1. vyd. Most: Sociálně-právní institut, 1997. 114 s.
6. ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002. 150 s. ISBN 80-7251-104-1.
7. GOJOVÁ, A. a kol. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská universita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta, 2007. 84 s. ISBN978-80-7368-329-0.
8. HÁLA, J. *Penologie: rozšířený sylabus přednášek*. [online] [cit. 2010-04-20]. Dostupné z: <http://penologie.hala.sweb.cz/2.htm>
9. HÁLA, J. *Teorie a praxe vězeňství I: Prevence mimořádných událostí ve výkonu vazby*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská universita, Zdravotně sociální fakulta, 1996. 65 s. ISBN 80-7040-235-0.

10. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
11. HRADECKÝ, I. *Národní zpráva o bezdomovství v České republice 2006, politická část: zpracované pro Evropskou observatoř bezdomovství*. Praha: 2006. 28 s.
12. JANOUŠKOVÁ, K. a kol. *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská universita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta, 2007. 349 s. ISBN 978-80-7368-229-3.
13. KAJANOVÁ, A. URBAN, D. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: Etnické, marginální a rizikové skupiny*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská universita, Zdravotně sociální fakulta, 2009. 104 s. ISBN 978-80-7394-181-9.
14. KARABEC, Z. BLATNÍKOVÁ, Š. *K problematice dlouhodobých trestů odnětí svobody*. Čtvrtletník Kriminallistika [online]. 2004, no. 3 [cit. 2010-04-20].
Dostupné z:
http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2004/0403/karabec_info.html
15. KARABEC, Z. DIBLÍKOVÁ, S. MACHÁČKOVÁ, R. *Krátkodobé tresty odnětí svobody: Závěrečná studie z výzkumu*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha: 2000. ISBN 80-86008-762
16. *Kroky po propuštění: Rady pro první týdny na svobodě*. Projekt Šance [online]. 2007 [cit. 2010-04-20]. Dostupné z:

<http://equal.spj.cz/index.php?hdr=cln&cnt=rls&PHPSESSID=0e26fe252837aef02b26f5d0a651d400>

17. LABÁTH, V. a kol. *Riziková mládež*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-4.
18. *Life Imprisonment*. Studijní materiál Úřadu OSN, ed. Č. ST/CSDHA/24, Vídeň, 1994.
19. *Making standards work: an international handbook on good prison practice*. Penal Reform International [online], vol. 2 [cit. 2010-04-20]. ISBN 0-9535220-2-4. Dostupné z: <http://www.penalreform.org/files/man-2001-making-standards-work-en.pdf>
20. MALÁ, D. *Vězeňství po česku*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 2003. 129 s. ISBN 80-7323-062-3.
21. MAREŠOVÁ, A. KOTULAN, P. MARTINKOVÁ, M. *Sonda do problematiky osob v ČR poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha: 2004. ISBN 80-7338-034-X
22. MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská universita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003. 142 s. ISBN 80-7042-256-4.
23. *Materiální podmínky ve věznicích ČR, zacházení s vězněnými osobami, monitoring: Závěry projektu Českého helsinského výboru Právo na soudní a jinou právní ochranu a detenci – monitoring a ligítace 2003 – 2005* [online] [cit. 2010-04-20]. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2006051103>

24. MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 351 s. ISBN80-7367-002-X.
25. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 335 s. ISBN 80-7178-226-2.
26. Metodický materiál MPSV ČR: *Informace o kontinuální sociální práci s pachateli trestné činnosti*, Praha: 1995.
27. MEZNÍK, J., KALVODOVÁ, V., KUČHTA, J. *Základy penologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 1995. 74 s. ISBN 80-210-1248-X.
28. NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D. *Psychologie v právu: Úvod do forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1997. 140 s. ISBN 80-7179-177-6.
29. NĚMEC, J. *Psychopatie a kriminalita*. Praha: Lidé a zločin, vydavatelství MV ČR, 2003
30. NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství*. 1. vyd. Praha: Academia, 1969. 47 s.
31. *Peniterciární a postpeniterciární práce*. Český právnícký publikační a informační prostor www.juristic.cz [online]. 2001 [cit. 2010-04-20]. Dostupné z: <http://tisk.juristic.cz/76183/tisk/old>
32. *Problematika začleňování osob po výkonu trestu do společnosti: Tisková zpráva*. Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s. Praha: 2008.

33. PROCHÁZKOVÁ, A. *Důsledky výkonu trestu odnětí svobody na člověka*. České Budějovice, 2008. 97 s. Bakalářská práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské university. Vedoucí bakalářské práce Monika Měrotská.
34. RIEGER, Z. *Návrat k rodině a domů: Příprava klientů institucionálních služeb na návrat z odloučení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 106 s. ISBN 978-80-7367-544-8.
35. RICHARDS, B. *The Experience of Long-Term Imprisonment*, British Journal of Criminology, vol. 18, 1978/2.
36. ROZUM, J. KOTULAN, P. TOMÁŠEK J. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha: 2007.
37. ŠARKÖZY, M. Aktuální problémy Romů a jejich provázanost. In *Životní styl romské menšiny: Sborník příspěvků z mezinárodní konference*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská universita, Zdravotně sociální fakulta, 2000. 73 s. ISBN 80-7040-429-9.
38. *Sociální kurátor*. MPSV [online] [cit. 2010-04-20]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7193/socialni_kurator.pdf
39. URBANOVÁ, M. *Sebehodnocení odsouzených a jejich hodnocení vychovateli*. Bulletin VÚP ČSR, Praha , 1975.
40. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN80-7178-802-3.
41. VALEŠ, F. *Konference „Mezi vězením a komunitou“ 12. a 13. 6. 2008 Praha*. Český helsinský výbor

42. Vězeňská služba ČR: *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2009*, Praha: Generální ředitelství VS ČR , 2010. č. j. VS 55/2/2010-50/Všeob./401
43. www.pms.cz
44. [www. portal.justice.cz](http://www.portal.justice.cz)
45. zákon číslo 40/2009 Sb., trestní zákon (účinný od 1. 1. 2010)
46. zákon číslo 108/2006 Sb., o sociálních službách
47. zákon číslo 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
48. zákon číslo 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
49. zákon číslo 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě České republiky
50. zákon číslo 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a Justiční stráží České republiky
51. 23/2007 Metodický list ředitele odboru výkonu vazby a trestu o činnosti výstupních oddělení

8. KLÍČOVÁ SLOVA

věznice

výkon trestu odnětí svobody

důsledky

postpeniterciární péče

sociální kurátor

reintegrace

9. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Odpovědi kurátorů na anketní otázky kvantitativního výzkumu

Příloha č. 1

1. Jaké jsou nejčastější problémy klientů po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, které s nimi řešíte?

- Nejčastějším problémem jsou většinou peníze, pak absence bydlení, nemožnost najít si zaměstnání.
- Ubytování a peníze (dávky). Pominu - li vyřízení žádosti o MopS (mimořádná okamžitá finanční pomoc z důvodu ohrožení osoby sociálním vyloučením) je nejčastější diskutovanou problematikou otázka bydlení.
- Největším problémem klientů po VTOS jsou finance, bydlení a práce.
- Prvně si myslím, že to jsou dvě rozdílné otázky, tedy co si myslí oni, že je jejich nejpálčivější problém, co se domnívá kurátor a co pak společně řešíme... Po propuštění však nejčastěji řešíme kontakt s úřady a institucemi, které je záhodno navštívit (úřad práce, probační a mediační služba, pojišťovna, sociálka,...) dále jejich ubytování a pokud chtějí pomáháme jim s hledáním zaměstnání.
- Především žádají o Mimořádnou okamžitou pomoc z důvodů sociálního vyloučení (dávka hmotné nouze)- tato dávka je určena klientům, kterým se výrazně změnila životní situace před VTOS a po VTOST (ztráta měsíčního příjmu, ztráta bydlení, mnohdy i rodiny ...). Z jednání, které provádíme před přiznáním/zamítnutím dávky, je patrné, že se většinou životní situace žadatele před VTOS a po VTOS nezměnila (př. před VTOS bydleli u rodiny, žili ze sociálních dávek, nepracovali). Další velká skupina klientů jsou ti, co nemají zajištěné ubytování - těmto klientům dáme kontakty na ubytovny a noclehárny v okolí, dále jim nabídneme, dávky hmotné nouze (doplatek do životního minima, doplatek na bydlení). Klientům, pokud si to nežádá situace, neobvoláváme ubytovny, je to z důvodů, že oni sami se musí přičinit o své bydlení - u příspěvku na bydlení je možné platit celé náklady ubytování na ubytovně. Jen

malou skupinu tvoří ti, co potřebují pomoc při zajištění osobních dokladů (nejčastěji OP a rodný list).

- Nejčastější problémy klientů po propuštění z VTOS, které řeší za pomoci sociálních kurátorů je otázka bydlení, doklady totožnosti a problém finanční.
Bydlení – mnoho klientů nemá byt a pokud nějaký v minulosti měli, přišli o něj kvůli dluhům na nájemném. Někteří přišli o byt po rozvodu manželství, kdy byt přenechali bývalé manželce a dětem. Jiní zase bydleli u rodičů, sourozenců, ale z různých důvodů o rodinné zázemí přišli. Klienti, kteří po svém propuštění nemají kam jít, rodina je nechce nebo jsou zcela bez rodinného zázemí, využívají služeb noclehárny azylových zařízení (Charita či Armáda spásy), ubytují se na Ubytovně CSS pro přechodný pobyt osob bez přístřeší, pokud je volné místo. Po vyřízení dávek HN si pak najdou ubytování na některé z ubytoven Ostravy, jejichž seznam je předán klientovi při osobním jednání na oddělení sociální prevence. Někteří z nich dobrovolně pobývají venku „na ulici“. **Doklady** - značný počet propuštěných klientů je bez dokladů z důvodu jejich ztráty, krádeže a pod (u mnohých z nich k této situaci dochází opakovaně). Kurátoři jsou nápomocni při vyřízení náhradních dokladů = potvrzení o OP, rodných listů, rozsudků o rozvodu atd. Ve spolupráci s pracovníky AS či Charity po doručení RL si klienti podají žádost o OP. **Finance** - značná část propuštěných osob je bez finančních prostředků. Kurátor jim může poskytnout jednorázovou dávku HN – mimořádnou okamžitou pomoc z důvodu ohrožení osoby sociálním vyloučením do výše 1000,-Kč. Ve výjimečných případech tuto dávku lze poskytnout i opakovaně. Uvedené dávky se vyplácí v hotovosti, přihlíží se k výši fin. prostředků, které klienti dostanou při propuštění z věznice a také se bere v úvahu místo (vzdálenost), odkud byli propuštěni a jiné skutečnosti. Poté si musí požádat o opakované dávky HN – příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádnou okamžitou pomoc z důvodu hrozby újmy na zdraví či na úhradu jednorázového výdaje, pokud si zaplatí na některé ubytovně pobyt nebo část pobytu. Tyto dávky v Ostravě poskytují za zákonem daných podmínek Úřady městských obvodů a posuzují se

individuálně. Kurátor poskytuje v oblasti dávek klientům poradenství. Klienti, kteří po dobu výkonu trestu pracovali dostatečně dlouhou dobu, dostávají z Úřadu práce podporu v nezaměstnanosti (jedná se o ojedinělé případy). Soc. kurátoři rovněž pomáhají propuštěným klientům při zajišťování potvrzení zaměstnavatele, potvrzení o výši příjmů z věznic, zajišťování splátkových kalendářů, odkladů nástupů výkonu trestu či přeřazení do jiné věznice, zjištění aktuální nabídky zaměstnání, brigád atd. Převažují však především první tři okruhy problémů.

- Naším cílem je, aby klient měl doklad totožnosti, mohl se zaevidovat na ÚP (event. nastoupit do zaměstnání), vyřídit si nárokové dávky a tím se mohl posunout z azylových zařízení na jinou ubytovnu. Těm, kteří byli sankčně vyřazení z úřadů práce, je doporučeno žádat o mimořádnou okamž. pomoc (újma na zdraví tj. dávka na přežití) za předpokladu, že jsou „bezdomovci“ a nemají žádnou rodinu apod. U této skupiny osob úzce spolupracujeme s NNO, v našem případě Armádou spásy, Charitou, centrem soc. služeb.
- Zpravidla je to ubytování a finance. V ojedinělých případech i práce, ale vzhledem k tomu, že se jedná o soukromé firmy, které vyžadují čistý trestní rejstřík, tak by bylo kontraproduktivní, kdyby volal kurátor, ale když si to klient přeje? Vyskytují se i tací (prvotrestaní a ve VTOS jsou dlouhou dobu) co požadují různé asistence při zaevidování na ÚP, při řešení problému např. u OSSZ, VZP atd. Dále vyřizování osobních dokladů. Někdy dokonce chtějí naučit pracovat s mobilním telefonem.
- Nejčastěji řeším s klienty bydlení, což je opravdu alespoň u nás v Chomutově veliký problém, byty nejsou, vše je to o pronájmu či koupi bytu a na to ti lidé nemají. Ubytovna je zde pouze jedna městská, která je neustále plná. Je zde několik soukromých ubytoven, ale ty jsou o penězích a na to ti lidé nedosáhnou. Další problém jsou peníze, protože spousta lidí argumentuje např. mě zavřeli v létě, teď je zima a já nemám co obléct. No je to docela kolotoč, ale vše je to o penězích a těch je nedostatek.

- Nejčastější problémy klientů - rozdělila bych je na transparentní a skryté
Transparentní - nemá peníze, nemá kde bydlet, je zahlcen pohledávkami
Skryté - často se projeví sklony ke zneužívání alkoholu a drog, gamblerství, opuštěnost, rozvrat rodiny - všechno záležitosti k řešení s dalšími odborníky.
- Pokud se skutečně dostaví, pak se jedná o poskytnutí mimořádné okamžité pomoci - nedostatek finančních prostředků, dále řešení bydlení (azylové domy, ubytovny).

2. Co v České republice postrádáte ve službách pro odsouzené po ukončení výkonu trestu odnětí svobody?

- Myslím, že je to pravděpodobně fungující síť služeb a jejich návaznost na sebe a to v souvislosti s výše uvedenými problémy. Na jedné straně zde máme klienty, kteří se o sebe dokáží postarat, ale opětovně končí ve VTOS a na straně druhé systém, který by souvisle pracoval s propuštěnými na jejich začlenění do společnosti. Víím, že je to v náplni soc. kurátora, jenže ten má k tomu další kumulované funkce, takže mu již na toto nezbyvá tolik času.
- Ihned zaměstnání.
- V souvislosti se službami pro odsouzené postrádám především vyšší materiální okamžité zajištění (např. bezúročná půjčka). Dále pak vyšší zapojení odsouzených do zaměstnání během výkonu trestu (stavba dálnic, silnic...). Myslím, že by bylo dobré vytvořit jakýsi podpůrný systém uplatnění těchto lidí na trhu práce, vytvoření pracovních příležitostí, kde by nebyl podmínkou práce čistý trestní rejstřík.
- Nemám tak velkou zkušenost jako jiní kolegové, ale přijde mi docela škoda, že se upustilo od povinné návštěvy soc.kurátora po propuštění. Naše práce se tak totiž stává dle mého názoru nesystematickou, spíš nahodilou a neúčelnou. Má-li existovat někdo, kdo pouze vyplácí 1000,-Kč, (mohou to dělat na „dávkovém“) případně předá seznam ubytoven – je to podle mne vcelku zbytečná práce. Navíc

to vypadá, že se společnost od těchto lidí distancuje do doby, než opět spáchají trestný čin. Obzvláště u prvotrestaných by byla v některých případech užší spolupráce jistě účelnější. Také si myslím (ale to je otázka Vězeňské služby ČR), že by měli s vězni pracovat intenzivněji před propuštěním a aktivně přitom spolupracovat s kurátorem.

- Podle mého názoru je poskytováno těchto služeb více, než o kolik je zájem
Př. Úřad práce- podpora v nezaměstnanosti (pokud před VTOS pracovali)
  - příspěvek na bydlení
  - rekvalifikační kurzy
  - nabídky zaměstnání

Odbor soc. věcí na MěÚ- dávky hmotné nouze (doplatek na bydlení, doplatek do životního minima, dávky mimořádné okamžité pomoci ...)

- poradenská činnost
  - zajištění ubytování, pomoc při tvorbě splátkového kalendáře, zajištění osobních dokladů, popřípadě pomoc kontaktu s rodinou, pomoc při začleňování do společnosti (někteří klienti mají problém začlenit se do společnosti - u těch klientů, kteří strávili ve VTOS několik let)....
- Domnívám se, že stávající síť služeb pro osoby po ukončení trestu je dostačující.
- Chybí zařízení, kde by se mohli umístit osoby propuštěné z VTOS, které jsou zdravotně postižené (někdy i v kombinaci s prvky alkoholismu, výjimečně i drog) a jsou bez nároku na výplatu důchodu. Pro mnoho soc. zařízení jsou tito klienti neatraktivní. Je to však záležitost jednotlivých měst a naštěstí není podobných případů mnoho.
- Jednoznačně státem dotované ubytovny s povinností ubytovávat klienty po VTOS (něco jako domy na půli cesty), ale pro všechny klienty bez rozdílu věku a pohlaví. Tyto ubytovny by měly režim, který by klient musel dodržovat. Dle mého názoru by to minimálně řešilo recidivu z důvodu nemožnosti se důstojně

začlenit, či vytrhnout ze škodlivého prostředí. Další věc, kterou by bylo potřebné změnit, je vyjmutí navrátilců z HN (MOP), dát kurátorovi větší pravomoci s hospodařením s financemi (hmotné i nehmotné) s individuálním přístupem k potřebnosti jedince, nelimitovat částku jak určuje zákon nechat na správním posouzení kurátora. Zde, pokud by klient měl zájem a chtěl by spolupracovat, povinnost kurátora navštěvovat, pokud by tak neučinil nástup sankcí.

- Když budu psát za Chomutov, tak zde mi chybí noclehárna a hygienické centrum. V rámci komunitního plánování se stále připomínám, ale vždy narazíme na otázku peněz. A také je velký problém tyto lidi zaměstnat, všude po nich chtějí výpis z trestního rejstříku a pak vždy u zaměstnavatele narazí.
- Vzhledem k tomu, že se jedná o značně problematickou klientelu se domnívám, že by měl být větší počet kurátorů pro dospělé, kteří by vykonávali státní správu. Samosprávu bude vždycky více zajímat oprava chodníků apod. než osud ztroskotance. Další záležitostí k řešení je možnost urgentní pomoci klinických psychologů (málokdo si uvědomuje, v jakém rozpoložení se často klienti nacházejí). Nelze pominout celý vějíř nestátních organizací, které často velice dobře s klienty dále pracují, ale jsou limitovány finančními prostředky.
- Nedostatek ubytovacích zařízení.